

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ

III МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ НАУКИ ТА ОСВІТИ

(частина III)

16-17 січня 2021 року

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

**МАТЕРІАЛИ
III МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ
СУЧАСНОЇ НАУКИ ТА ОСВІТИ**

16-17 січня 2021 року

(частина III)

**Львів
2021**

УДК 005

ББК 94.3(0)

Актуальні питання розвитку сучасної науки та освіти (частина III): матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 16-17 січня 2021 року. – Львів : Львівський науковий форум, 2021. – 70 с.

У даному збірнику представлені тези доповідей учасників III Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання розвитку сучасної науки та освіти», організованої Львівським науковим форумом. Висвітлюються Актуальні питання розвитку сучасної науки та освіти на сучасному етапі становлення, розглядаються сучасні наукові дискусії різних наукових напрямів.

Збірник призначений для студентів, здобувачів наукових ступенів, науковців та практиків.

Всі матеріали представлені в авторській редакції. За повноту та цілісність яких автори безпосередньо несуть відповідальність.

ЗМІСТ

МЕДИЧНІ НАУКИ	5
<i>Гордієнко П.О., Кателевська Н.М.</i> ВИЗНАЧЕННЯ МЕТОДІВ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ПРОТИ SARS-COV-2 СЕРЕД СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ	5
<i>Думанський Ю.В., Решетняк С.О., Момот А.А., Прасол О.В.</i> РЕТРОПЕРІТОНЕОСКОПІЧНА РЕЗЕКЦІЯ НИРКИ У ХВОРИХ НА ЛОКАЛІЗОВАНИЙ РАК НИРКИ. АНАЛІЗ УСКЛАДНЕНЬ.	6
<i>Павленко Є.Є.</i> ПІДТРИМКА ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ЗДАТНОСТІ ПАЦІЄНТІВ КАРДІОСТИМУЛЯТОРОМ.....	7
<i>Пилипчук І.С.</i> ОСОБЛИВОСТІ МОРФОФУНКЦІОНАЛЬНИХ ЗМІН ПЛАЦЕНТИ ПРИ ЦИТОМЕГАЛОВІРУСНІЙ ІНФЕКЦІЇ У ВАГІТНОЇ ТА НАСЛІДКИ ДЛЯ ПЛОДА	9
<i>Регеда М.С., Регеда-Фурдичко М.М., Регеда С.М.</i> ЗМІНИ ВМІСТУ ІНТЕРЛЕЙКІНУ В КРОВІ В ДИНАМІЦІ ФОРМУВАННЯ КОНТАКТНОГО ДЕРМАТИТУ	11
<i>Юрченко І.О.</i> ПРОБЛЕМАТИКА ДІАГНОСТИКИ ГІПЕРПРОЛАКТИНЕМІЇ	12
МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО.....	13
<i>Братюк Н.І.</i> ЕКСПРЕСИВНО-ЖИВОПИСНА МОВА У ЛЬВІВСЬКОМУ МИСТЕЦЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ 1980-Х РОКІВ	13
<i>Дубосар І.А.</i> ОБРАЗ МАТЕРІ В СТАНКОВОМУ ЖИВОПИСІ	15
<i>Кошкодаєва А.М.</i> ПІДХОДИ НАВЧАННЯ ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА ДЛЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ВИБОРУ ЕФЕКТИВНОГО НАВЧАННЯ	17
<i>Лошкова І.А., Сорокіна І.І.</i> СПЕЦИФІКА СУЧАСНОЇ ХОРОВОЇ ФАКТУРИ.....	19
<i>Півторацька Л.М.</i> РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ В АЛЬБОМІ «ПСАЛМИ І ТАНЦІ» ПЕТЕРБУРЗЬКОГО КОМПОЗИТОРА О. МАНОЦКОВА	20
<i>Півторацький А.М.</i> РИСИ ОРКЕСТРОВОГО СТИЛЮ ЄВГЕНА ФЕДОРОВИЧА СТАНКОВИЧА	22
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ НАУКИ.....	24
<i>Жмурко С.В., Лук'янчук Н.Г., Сенюк А.І.</i> ЕКОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ СТВОРЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «НАДБУЖЖЯ» ІМЕНІ БЛАЖЕННІШОГО ЛЮБОМИРА ГУЗОРА	24
<i>Матусяк М.В., Квасневський О.А.</i> ВПЛИВ ЗАХИСНИХ ЛІСОВИХ НАСАДЖЕНЬ НА ЯКІСТЬ ПРИРОДНИХ ВОД	26
<i>Стасів О.Ф., Заплітний Я.Д., Боденко Н.А.</i> ВПЛИВ ГУСТОТИ СТОЯННЯ РОСЛИН НА ВРОЖАЙНІСТЬ ТА ВОЛОГІСТЬ ЗЕРНА ГІБРИДІВ КУКУРУДЗИ В УМОВАХ БУКОВИНИ	28
ТЕХНІЧНІ НАУКИ.....	29
<i>Pavlova N.L.</i> CURRENT PROBLEMS OF THE ORGANIZATION OF SEA SHIPMENT OF CARGO	29
<i>Tarasov S.A., Semenchenko T.O.</i> DEVELOPMENT OF AN EXPERT SYSTEM FOR BANK CREDIT DECISIONS	31
<i>Сердюк Б.С.</i> ОГЛЯД СУЧАСНИХ МОВ ОПИСУ RESTFUL API.....	32
ФАРМАЦЕВТИЧНІ НАУКИ.....	33
<i>Korzh Yu.V., Romanko T.A., Koval O.V.</i> CURRENT SITUATION OF PHARMACEUTICAL CARE FOR PATIENTS WITH TUBERCULOSIS IN RURAL AREAS	33

<i>Korzh Yu.V., Romanko T.A., Zhurba K.Yu.</i> STUDY OF PHARMACEUTICAL CARE FOR PATIENTS WITH TUBERCULOSIS IN UKRAINE	34
<i>Корж Ю.В., Романько Т.А., Бурда О.Д.</i> АНАЛІЗ ФІНАСУВАННЯ ПРОТИТУБЕРКУЛЬОЗНИХ ПРОГРАМ В УКРАЇНІ.....	35
<i>Мороз С.Г., Нгуєн Т.Ч.</i> АНАЛІЗ РІВНЯ КОНЦЕНТРАЦІЇ АПТЕЧНИХ ЗАКЛАДІВ НА ФАРМАЦЕВТИЧНОМУ РИНКУ УКРАЇНИ	36
<i>Мороз С.Г., Самійленко Т.М.</i> АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО РИНКУ, ЩО ОБУМОВЛЮЮТЬ СПЕЦИФІКУ СИСТЕМИ ЦІНОУТВОРЕННЯ НА ЛІКАРСЬКІ ЗАСОБИ.. 38	
<i>Тимчук Я.О.</i> ФАРМАЦЕВТИЧНА ОПІКА, СПРЯМОВАНА НА ПІДВИЩЕННЯ КОМЛАСНСУ ПРИ ЛІКУВАННІ ПОЛІНОЗУ.....	41
ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ.....	42
<i>Кравчук А.В.</i> ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ З ФІЗИКИ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	42
ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ТА СПОРТ	44
<i>Велика В.В.</i> ЗДОРОВ'Я ПІДЛІТКІВ ТА ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ.. 44	
<i>Ланці А.Й.</i> МОТИВАЦІЙНИЙ ВПЛИВ КАЗКИ НА РОЗВИТОК РУХОВИХ ЯКОСТЕЙ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	46
<i>Ткаченко О.М.</i> РОЛЬ СПОРТИВНИХ ВИДИВИЦЬ У ЗАОХОЧЕННІ СТУДЕНТІВ ДО ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ.....	48
<i>Томащук О.Г., Назаров В.В.</i> СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАДСЬКИХ МОЛОДІЖНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ	50
ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ.....	52
<i>Halai T., Hrybinyk Y.</i> ARTIFACTUAL METAPHORS IN THE ENGLISH LANGUAGE OF GEOLOGY	52
<i>Khamitova Sh.A.</i> THE STUDY OF TURKIC LOAN WORDS ON THE VOCABULARY OF ENGLISH LANGUAGE.....	54
<i>Бездітко А.Р.</i> FILM DISCOURSE IN TERMS OF MODERN LINGUISTICS.....	56
<i>Бурова Д.А., Дмитриева М.В.</i> ЭЛЕКТРОННЫЕ СЛОВАРИ КАК НОВАЯ ОТРАСЛЬ ЛЕКСИКОГРАФИИ.....	57
<i>Громко Т.В.</i> ЗАСАДИ МЕТОДОЛОГІЇ ЗБИРАННЯ МАТЕРІАЛУ ДЛЯ ЕКСПЛІКАЦІЇ ГОВІРКИ ЯК МОВНОЇ СИСТЕМИ.....	58
<i>Мельничук О.А., Шийка С.В.</i> ПОРУШЕННЯ МОВНИХ НОРМ У ЗАСОБАХ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ	60
<i>Полонська Т.К.</i> ПРОБЛЕМА КОРЕЛЯЦІЇ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	62
<i>Пятковська Т.А.</i> КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЯК КОМПЛЕКСНИЙ МЕТОД ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТУ.....	64
<i>Рашик Н.С.</i> «ТАСМНИЙ САД» Ф.Г. БЕРНЕТ: РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ МОТИВУ ДИТИНСТВА....	66
<i>Служенко І.В.</i> ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ МОВНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ.....	67
<i>Старинець Г.В.</i> БІНАРНЕ ЗАНЯТТЯ З УКРАЇНСЬКОЇ СЛОВЕСНОСТІ ТА ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ЯК ОДИН ІЗ ШЛЯХІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ	69

МЕДИЧНІ НАУКИ

*Гордієнко Поліна Олексіївна,
студентка медичного факультету,
Кателевська Наталія Миколаївна*

к.мед.н., доцент кафедри гігієни та екології №1,

Харківський національний медичний університет.

ВИЗНАЧЕННЯ МЕТОДІВ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ПРОТИ SARS-COV-2 СЕРЕД СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Актуальність. Наразі немає, мабуть, найбільш актуального питання, як коронавірусна хвороба. Щодня ми отримуємо все нові і нові відомості та статистичні дані щодо померлих та захворілих на цей вірус, що викликає страх за своє здоров'я та життя [1,2]. Підкріплює ці побоювання і той факт, що вірус передається повітряно-крапельним та контактним шляхом, що і обумовлює стрімкий ріст захворілих та інфікованих за короткі проміжки часу. Кожна людина хоче вберегти себе від недуга та має використовувати індивідуальні засоби захисту.

Мета. Проаналізувати основні методи індивідуальної профілактики студентів молодших курсів ХНМУ шляхом анкетування.

Матеріали та методи. Було проанкетовано 40 студентів 1-3 курсів ХНМУ на предмет використання засобів індивідуальної профілактики проти SARS-CoV-2, серед них було 29 дівчат (72,5%) та 11 хлопців (27,5%), віком від 18 до 20 років. Нами було розроблено опитувальник, який складався із загальних питань (вік, стать та курс) та питань щодо засобів профілактики.

Результати. Серед опитаних 34 (85%) користуються масками перебуваючи у громадських місцях, 26 (65%) використовують санітаїзери та антисептичні розчини для обробки рук, 40 (100%) ретельно миють руки з милом. Також серед опитаних було виявлено, що 12 (30%) вживають вітамінні та інші препарати, які володіють антиоксидантними властивостями, а саме вітамін D (згідно інструкції до препарату) та аскорбінову кислоту (по 500 мг двічі на день), Zn. Також серед заходів профілактики було відмічено щоденне провітрювання 32 (80%) та вологе прибирання помешкання 10 (25%). До засобів профілактики 26 (65%) опитаних віднесло регулярні фізичні вправи та 38 (95%) прогулянки на свіжому повітрі.

Висновок. Отже, наразі дуже важливо дотримуватися правил індивідуальної профілактики проти коронавірусу. Також варто уникати місць скупчення людей, виходити у громадські місця за потреби та носити маски та респіратори у цих місцях.

Результати дослідження свідчать про недостатньо уважне ставлення медичних студентів молодших курсів до практичного використання індивідуальної профілактики проти коронавірусної хвороби. Що стає підґрунтям для необхідності покращення інформаційно-просвітницької роботи серед студентів щодо інформування про необхідність використання індивідуальних методів профілактики з метою попередження зараженням на SARS-CoV-2.

Література:

1. Schijns, V., & Lavelle, E. C. (2020). Prevention and treatment of COVID-19 disease by controlled modulation of innate immunity. *European journal of immunology*, 50(7), 932–938. <https://doi.org/10.1002/eji.202048693>
2. Shen, J., Duan, H., Zhang, B., Wang, J., Ji, J. S., Wang, J., Pan, L., Wang, X., Zhao, K., Ying, B., Tang, S., Zhang, J., Liang, C., Sun, H., Lv, Y., Li, Y., Li, T., Li, L., Liu, H., Zhang, L., ... Shi, X. (2020). Prevention and control of COVID-19 in public transportation: Experience from China. *Environmental pollution (Barking, Essex:*

*Думанський Юрій Василійович,
член-кореспондент Академії медичних наук України
Інститут експериментальної патології,
онкології і радіобіології ім. Р.С. Кавецького НАН України,
Решетняк Сергій Олександрович
Навчально-науковий медичний комплекс «Університетська клініка» ХНМУ,
Момот Анна Анатоліївна,
Прасол Олександр Віталійович,
Студенти 5 курсу
Харківський національний медичний університет*

РЕТРОПЕРИТОНЕОСКОПІЧНА РЕЗЕКЦІЯ НИРКИ У ХВОРИХ НА ЛОКАЛІЗОВАНИЙ РАК НИРКИ. АНАЛІЗ УСКЛАДНЕНЬ.

Актуальність. Ретроперитонеоскопічна часткова нефректомія (РЧН) - один з стандартних методів лікування локалізованого раку нирки (ЛРН). Частота післяопераційних ускладнень при виконанні часткової нефректомії в середньому складає близько 3,3% [1].

Мета. Визначити кореляцію між методом хірургічного лікування та частотою можливих ускладнень у хворих на ЛРН.

Матеріали і методи. Всім хворим на ЛРН була виконана РЧН з використанням передопераційної селективної емболізації ниркових судин (RAE) та інтраопераційної флуоресцентної візуалізації за допомогою індоцианіна зеленого (NIR/ICG).

Проведено ретроспективний аналіз післяопераційних ускладнень у 25 хворих на ЛРН за період 2018 по 2020 рр. Ступінь тяжкості післяопераційних ускладнень оцінювався за шкалою Clavien – Dindo. [2].

Результати. 64 % пацієнтів (16 хворих) – жінки, 36% (9 хворих) – чоловіки. Середній вік пацієнтів – 54,2 роки (42 – 76 років). Всім хворим виконувалася РЧН. Середня тривалість оперативного втручання – 88 хвилин (68 – 123 хвилини). Середній об'єм інтраопераційної крововтрати = 120 мл (50 – 250 мл).

Аналіз частоти ускладнень: у передопераційний період – 1 (4%); інтраопераційний – 0 (0%), післяопераційний – 3 (12%). Ступінь тяжкості післяопераційних ускладнень оцінювався за шкалою Clavien – Dindo (всі післяопераційні ускладнення були віднесені до 1-2 ступеню тяжкості).

Висновки. Проведений аналіз ускладнень показав, що лікування хворих на ЛРН шляхом виконання РЧН з використанням передопераційної RAE та інтраопераційної NIR/ICG має суттєві переваги у порівнянні з іншими методами хірургічного лікування.

Література:

1. Bijan Shekarriz , Jyoti Upadhyay, Hodjat Shekarriz, Francisco de Assis Mendes Goes Jr, Fernando J Bianco, Rabi Tiguert, E Gheiler, David P Wood Jr

Comparison of Costs and Complications of Radical and Partial Nephrectomy for Treatment of Localized Renal Cell Carcinoma

Available from: Urology 2002 Feb.; 59(2):211-5.

DOI: 10.1016/s0090-4295(01)01514-x

2. Dionysios Mitropoulos , Walter Artibani , Chandra Shekhar Biyani , Jørgen Bjerggaard Jensen , Morgan Rouprêt , Michael Truss

Validation of the Clavien-Dindo Grading System in Urology by the European Association of Urology Guidelines Ad Hoc Panel

Available from: Eur. Urol Focus 2018 Jul; 4(4):608-613.

DOI: 10.1016/j.euf.2017.02.014. Epub 2017 Mar 7.

*Павленко Є.Є.,
старший викладач
Національного фармацевтичного університету*

ПІДТРИМКА ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ЗДАТНОСТІ ПАЦІЄНТІВ З КАРДІОСТИМУЛЯТОРОМ

Серцево-судинні захворювання є однією з загальних проблем охорони здоров'я у світі. Проблема серцево-судинних захворювань надзвичайно актуальна для України. Основними причинами високої захворюваності в нашій країні можна назвати: високу поширеність факторів ризику і відсутність єдиного підходу до боротьби з ними, включаючи обґрунтовані соціальні і медичні заходи. В Україні багато людей з серцево-судинними хворобами потребують оперативного втручання. Щороку стається 35-40 тисяч нових випадків серцевих ускладнень, що потребують оперативного втручання. Робиться у країні близько 18 тисяч операцій, зокрема імплантації кардіостимуляторів.

Захворювання серця, які пов'язані з порушеннями ритму, важко піддаються лікарській терапії. Проведення операції передбачає установку електрокардіостимулятора (ЕКС), що врятовує життя пацієнту. Імплантацію тимчасового штучного водія ритму застосовують при різного роду аритміях (синдром слабкості синусового вузла, атріо-вентрикулярна блокада, синус-арешт, асистолія) [4].

На сьогодні незаперечна ефективність реабілітаційних програм після операцій на серці, інфаркту міокарда, порушення ритму і провідності серця. За визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я, кардіореабілітація – комплекс заходів, що забезпечують найкращий фізичний і психічний стан і дозволяють хворим з хронічними або перенесеними гострими серцево-судинними захворюваннями зберегти або відновити своє місце в суспільстві і вести активний спосіб життя завдяки власним зусиллям [6; 7].

Згідно з поглядами В.А. Скібчика, стабільна ішемічна хвороба серця характеризується розвитком епізодів за рахунок дисбалансу між потребами та кровопостачанням міокарду, що провокуються фізичними або емоційними навантаженнями чи іншими стресовими ситуаціями [5].

Основними напрямками фізичної реабілітації під час захворювань серцево-судинної системи є цілісна підготовка організму до функціональних та фізичних навантажень відповідно до індивідуальних можливостей організму й потребами пацієнта в стимуляції м'язової діяльності; відновлення потенціалу ослабленого організму; поступовість, безперервність та індивідуальний підхід у застосуванні фізичних навантажень; рухова активність у вигляді різних форм м'язової діяльності (праця, фізичні вправи: гімнастичні, спортивні, прикладні, ігрові тощо); систематичне повторення термінової адаптації у вигляді виконання одноразового фізичного навантаження; використання довгочасної, відносно стабільної адаптації тренувального характеру, за якої зростає об'єм серця, кількість функціональних капілярів у м'язовій тканині, зберігається кількість й активність аеробних ферментів; використання різноманітних методів навчання та показу (метод повторної вправи, метод інтервальної вправи, колового тренування, ігровий, демонстрації тощо); періодичне проведення лікарського контролю [1]. Дозовані фізичні навантаження під наглядом лікаря дають помітний позитивний вплив на самопочуття людей із патологіями серцево-судинної системи й підвищують функціональний стан та резерви серцево-судинної системи, швидкість відновлення показників кардіораспіраторної системи (Рис. 1.).

У лікуванні після операцій на серці, інфаркту міокарда, порушення ритму і провідності серця велике значення мають лікувальні заходи, зокрема, лікувальна фізична культура. Фізичні вправи полегшують діяльність апарату кровообігу, знижують навантаження на м'яз серця, поліпшують обмін речовин і вентиляцію легень та газообмін. Під час фізичних вправ працюють м'язова, дихальна, серцево-судинна, нервова, ендокринна й травна системи. Лікувальна фізична культура має широке коло показань, але за умови правильного підбору засобів, методів, методики та індивідуального дозування фізичних навантажень дає позитивні результати й сприяє швидшому відновленню й повернення до звичайного активного стилю життя.

Кардіологічна реабілітація на основі фізичних вправ спрямована на відновлення здоров'я пацієнтів з серцевими захворюваннями. Дослідження показали, що фізичні тренування при кардіореабілітації

пацієнтів, яким імплантовано тимчасового штучного водія ритму, підвищують якість життя. Ефективність проведення відновлювальних заходів на захворюваність і якість життя, пов'язане зі здоров'ям пацієнтів з ішемічною хворобою серця досягається при застосуванні фізичних вправ з поєднанням комплексного медичного, психосоціального і освітнього методичного супроводу реабілітації.

Рис. 1. Фізична реабілітація під час захворювань серцево-судинної системи.

Дослідження якості життя хворих з серцево-судинною патологією дозволяє визначити:

- вплив захворювання на фізичне, психологічне і соціальне функціонування хворого;
- ефективність конкретного препарату і лікування в цілому;
- методику застосування фізичного навантаження;
- прогнозування перебігу і наслідків захворювання.

Програма реабілітації хворих після кардіохірургічного втручання відповідає стадії і тяжкості захворювання, функціонального стану серцево-судинної системи і міофасціальних структур, толерантності організму до фізичних навантажень, яка визначається за результатами навантажувальних проб, що проводяться на велотренажері або біговій доріжці. Тестування навантаження дозволяє оцінити максимальну і субмаксимальну частоту серцевих скорочень (ЧСС), фізичне навантаження, можливий ішемічний поріг, а також зміна артеріального тиску (АТ) у відповідь на вправи, дає можливість більш точно визначити стійкість аеробних навантажень. Критерієм дозування рівня фізичного навантаження є показник максимального споживання кисню – для оцінки толерантності до фізичного навантаження і один з сильних предикторів прогнозу захворювання у пацієнтів з імплантованим кардіостимулятором. Після корекції інших коронарних факторів ризику, було встановлено, що суб'єкти, які регулярно виконували помірні фізичні навантаження (наприклад, робота в саду або прогулянка) чи вправи підвищеної інтенсивності протягом більше, ніж 60 хвилин на тиждень, була приблизно на 70% нижчою, ніж у осіб, котрі не виконували нічого із перерахованого [2].

В рамках програми кардіореабілітації цільова інтенсивність вправ становить 40-60% (при гарній стійкості до фізичного навантаження – до 70-80%) від максимального фізичного навантаження, що досягається в обмеженому симптоматикою тестування при навантаженні. Для регулювання і контролю фізичного навантаження в рамках програми кардіореабілітації, зазвичай використовується об'єктивний параметр – ЧСС який легко визначається. [3].

Тренування з фізичними вправами можна досягти за допомогою занять, які не потребують спеціального обладнання для вправ, домашнє обладнання для вправ може бути важливою частиною програм у лікуванні після операцій на серці, інфаркту міокарда, порушення ритму і провідності серця. Таке обладнання включає бігові доріжки, еліптичні тренажери, педалери або стаціонарні велосипеди для аеробних тренувань, крокоміри або акселерометри для відстеження активності.

Основна мета тренувальних заходів на основі фізичних вправ що виконуються у рамках програми кардіореабілітації – позитивний вплив на прогноз захворювання, особливо при ішемічній хворобі серця і її патологічних наслідках (гострий коронарний синдром, раптова смерть, серцева недостатність), а також при неішемічній серцевій недостатності.

Література:

1. Аронов, Д. М. Методика оценки качества жизни больных с сердечно-сосудистыми заболеваниями // Д. М. Аронов, В. П. Зайцев Кардиология. – 2002. – № 5. – С. 92–95.
2. Спанчинцева, О. А. Оцінювання якості життя в пацієнтів зі стабільною ішемічною хворобою серця / О. А. Спанчинцева, Ю. А. Борхаленко, О. Й. Жарінов, Б. М. Тодуров. Український кардіологічний журнал. 2016. № 2. С. 61–70.
3. Корнацький, В. М. Хвороби системи кровообігу і психічне здоров'я / В. М. Корнацький, В. І. Клименко – Київ, 2009. – 176 с.
4. Серцево-судинні захворювання у віковому аспекті: особливості діагностики та лікування. Лекції Української кардіологічної школи ім. М.Д.Стражеска / За ред. Коваленка. – Київ. – 2011. – 211 с.
5. Скибчик, В.А. Практичні аспекти сучасної кардіології. / В. А. Скибчик, Т. М. Соломенчук // Видання 2. Доповнене. Навчальний посібник. – Львів: Мс, 2019. – 416 с.
6. Черепок, О. Дозування фізичного навантаження при проведенні фізичної реабілітації та фізичної терапії хворих кардіологічного профілю. / О. Черепок, Н. Волюх // Збірник наукових праць ЛОГОС, 2020. – С. 61–66.
7. Heran B.S., Chen J.M., Ebrahim S. et al. Exercise-based rehabilitation for coronary heart disease. Cochrane Database Syst Rev 2011;7:CD001800

Пилипчук І.С.,

*к. мед. н., асистент кафедри акушерства та гінекології
Львівського національного медичного університету ім. Д.Галицького*

ОСОБЛИВОСТІ МОРФОФУНКЦІОНАЛЬНИХ ЗМІН ПЛАЦЕНТИ ПРИ ЦИТОМЕГАЛОВІРУСНІЙ ІНФЕКЦІЇ У ВАГІТНОЇ ТА НАСЛІДКИ ДЛЯ ПЛОДА

Цитомегаловірусна інфекція широко розповсюджена інфекція в людській популяції. В залежності від географічних особливостей регіону, соціально-економічних, етнічних і вікових факторів від 50 до 100% дорослого населення інфіковане цитомегаловірусом. Збудником цитомегаловірусної інфекції є Cytomegalovirus hominis, ДНК-вмісний вірус, який належить до сімейства Herpesviridae (герпес-вірус людини 5), підсімейства Betaherpesvirinae. Всі штами вірусу є етіологічно значущими для людини. Від одної людини може бути виділено декілька штамів вірусу цитомегалії. Вірус має здатність утворювати у інфікованих тканинах характерні крупні клітини, що є схожі на око сови. Цитомегаловірус схильний до тривалої латентної персистенції в організмі людини, довготривало виділяючись у навколишнє середовище. При розвитку імундепресивних станів (вагітність, СНІД, призначення кортикостероїдної терапії, цитостатиків) латентна форма цитомегаловірусної інфекції може перейти в клінічно виражену. При реактивації вірусу відбувається його реплікація з масивним його виділенням через слину, сечу, грудне молоко, сперму, цервікальний слиз, спричинюючи загрозу інфікування навколишніх.

Для цитомегаловірусної інфекції характерний гематогенний (трансплацентарний) шлях інфікування плода. При цьому вірус, проникаючи крізь плацентарний бар'єр потрапляє через міжворсинчастий

простір у кровотік плода з подальшою дисемінацією в його органах та системах. Можливий також розвиток синдрому «інфікованих навколоплодових вод», коли вірус з током крові досягає навколоплодових оболонок, адсорбується на них та інфікує амніотичну рідину. При ураженні плаценти цитомегаловірусом морфологічно спостерігається: вогнищевий або дифузний вилліт; некроз ворсин та їх поліморфна інфільтрація та/або склероз; ураження строми ворсин; виявляються зерна гемосидерину; тромби у судинах; лімфоцитарна та плазмоцитарна інфільтрація, особливо поблизу судин. Характерні для цитомегалії вклучення виявляються рідше, зазвичай вони наявні в ендотеліальних клітинах, іноді в трофобласті ворсин. Результатом пошкоджуючої дії вірусу є порушення плацентарної циркуляції на фоні тромбозу і васкуліту, клітинні некрози та імунологічні реакції з утворенням циркулюючих імунних комплексів. В генезі плацентарної дисфункції одну з основних ролей відіграє зміна морфофункціонального стану клітинних мембран внаслідок активації процесів перекисного окислення ліпідів. Високим ризиком розвитку хронічної плацентарної дисфункції при цитомегаловірусній інфекції є виражена супресія ферментів енергетичного обміну з розвитком гістотоксичної гіпоксії. В цей же час в умовах гіпоксії, у тканинах плода підвищується активність репродукції практично усіх вірусів, тому небезпеку складають не тільки віруси, що потрапляють в організм матері при гострих вірусних захворюваннях, але й персистуючі в ньому. Довготривала персистенція цитомегаловірусу або часта повторна реактивація даної інфекції негативно впливає на стан плаценти, ріст та розвиток плода, призводячи до формування плацентарної дисфункції та затримки розвитку плода. При цьому важливим фактором для прогнозу є термін вагітності. Вагітність при цитомегаловірусній інфекції зазвичай протікає з ускладненнями. Встановлено, що чим раніше відбулося інфікування ембріона або плода, тим важчі наслідки – вагітність, що не розвивається; самовільний викидень; невиношування вагітності; внутрішньоутробне інфікування; первинна та вторинна плацентарна дисфункція; аномалії розвитку плода; синдром затримки розвитку плода; дистрес плода; мертвонародження; багатоводдя; загроза передчасних пологів; передчасне відшарування нормально розташованої плаценти. Ступінь ураження плода не завжди відповідає ступеню тяжкості захворювання матері. Важкі ураження плода спостерігаються і у випадках легкого або іннапарантного перебігу захворювання у матері, і навіть при латентному вурсоносійстві. У жінок з латентною інфекцією може народитися дитина як з відсутністю видимих уражень, так і з розвитком мононуклеозоподібного синдрому, а також із прихованим цитомегаловірусним синдромом.

Тому, важливим є виділення та формування груп ризику серед вагітних щодо первинного інфікування або рецидиву хронічного процесу, своєчасна лабораторна діагностика активності інфекційного процесу та проведення специфічного лікування.

Література:

1. Ткаченко Ю.Г., Леженко Г.О., Резніченко Ю.Г., Резніченко Г.І. Внутрішньоутробні інфекції. Епідеміологія, клініка, діагностика та сучасні принципи терапії у вагітних жінок та дітей. Донецьк, 2012. 141 с.
2. Цинзерлинг В.А., Мельникова В.Ф. Перинатальные инфекции. Вопросы патогенеза, морфологической диагностики и клинико-морфологических сопоставлений: руководство для врачей. Санкт-Петербург, 2002. 352 с.
3. Кулаков В.И., Орджоникидзе Н.В., Тютюнник В.Л. Плацентарная недостаточность и инфекция: руководство для врачей. Москва, 2004. 455 с.
4. Экстраэмбриональные и околоплодные структуры при нормальной и осложненной беременности / за ред. В.Е. Радзинского, А.П. Милованова. Москва, 2004. 393 с.

*Ребеда М.С.,
доктор медичних наук, професор,
завідувач кафедри патологічної фізіології,
Львівський національний медичний університет імені Д. Галицького*
*Ребеда-Фурдичко М.М.,
кандидат медичних наук,
асистент кафедри анатомії, фізіології та патології
Львівський медичний інститут*
*Ребеда С.М.,
асистент кафедри хірургічної та ортопедичної стоматології ФПДО
Львівський національний медичний університет імені Д. Галицького*

ЗМІНИ ВМІСТУ ІНТЕРЛЕЙКІНУ В КРОВІ В ДИНАМІЦІ ФОРМУВАННЯ КОНТАКТНОГО ДЕРМАТИТУ

Дерматит – це одне із самих розповсюджених шкірних захворювань, факторами ризику якого служать контакти з предметами побутової хімії і виробничими алергенами. Простий контактний дерматит зустрічається у 80%, алергічний контактний дерматит – у 20% випадків. В найближчі роки науки дослідження свідчать про зростання кількості хворих і більш важкого перебігу захворювання [2].

На сьогодні до кінця є не вивчені питання, що стосуються участі цитокінів у патогенезі розвитку КД. У зв'язку з тим метою нашого дослідження було з'ясувати особливості зміни інтерлейкіну-6 у крові на 4-у, 8-у, 10-у і 18-у доби розвитку контактного дерматиту.

Експериментальні дослідження ми проводили на 51 морських свинках (самцях). Тварин розподіляли на п'ять груп (у кожній по 9, а у першій 15 тварин).

I група – контроль (інтактні тварини).

II група – тварини з КД на 4-у добу експерименту.

III група – морські свинки з КД на 8-у добу експерименту.

IV група – тварини на 10-у добу захворювання КД.

V група – морські свинки на 18-у добу експерименту.

Фіксовані доби для проведення досліджень відповідали стадіям запального процесу.

КД відтворювали за методом Волкова В.А., Кучинська І.В., Тюпка Т.І. (2010) [1]. Вміст інтерлейкіну-6 у крові визначали за допомогою твердо фазного імуоферментного аналогу (EL і SA) виробництва “Dialcone” (Франція).

Декапітацію тварин і забір крові для біохімічних досліджень при КД проводили під ефірним наркозом. Статистичне опрацювання одержаних даних здійснювали за методом Стьюдента.

Вже у ранньому періоді розвитку захворювання, зокрема на 4-у добу експерименту ми спостерігали зростання вмісту інтерлейкіну-6 на 17,7 % ($p < 0,05$) проти контрольної групи тварин. Далі на 8-у добу експерименту відбувалося зростання цього показника на 21,0 % ($p < 0,05$) відносно першої групи тварин. У пізній період розвитку контактного дерматиту (10-а і 18-а доби) супроводжувався прогресуванням рівня інтерлейкіну-6 відповідно: на 25,8 % ($p < 0,05$) і 43,5 % ($p < 0,05$) в порівнянні з контролем, що свідчило про зростання цитокіногенезу та посилення запального процесу в організмі.

Підсумовуючи одержані результати досліджень, можна зробити наступний висновок: експериментальний контактний дерматит супроводжується поступовим зростанням прозапального цитокіну, зокрема інтерлейкіну-6 на усіх етапах спостереження від раннього до пізнього періоду (4-а, 8-а, 10-а і 18-а доби) його формування, що вказує на активну участь зазначеного цитокіну в патогенезі цієї експериментальної моделі хвороби та її прогресуванні.

Список літератури:

1. Волкова В.А., Кульчинська І.В., Тюпка Т.І. Вивчення лікувальної ефективності нової мазі з ліпофільним комплексом із кори осики “Тремунін” за умов неалергічного контактного дерматиту у щурів. Фармакологія і лікарська токсикологія. 2010. С. 7-12.
2. Худан-Цільо І.І., Корда М.М. Структурні зміни шкіри при контактному нікелевому дерматиті. Вісник морфології. 2017;(23)2:198-202.

ПРОБЛЕМАТИКА ДІАГНОСТИКИ ГІПЕРПРОЛАКТИНЕМІЇ

Синдром гіперпролактинемії - це певний симптомокомплекс (в першу чергу – клінічно проявляється порушенням сексуальної або репродуктивної сфери), який є наслідком хронічної патологічної гіперпролактинемія [1, с.55]. На сьогодні гіперпролактинемія в структурі ендокринної патології займає третє місце по частоті після цукрового діабету і захворювань щитовидної залози. Цей симптомокомплекс також носить назву гіперпролактинемічного гіпогонадізма, що підкреслює патогенетичну зв'язок гонадних порушень з тривалою гіперпродукцією пролактину [2, с.37]. Згідно з останніми клінічним рекомендаціями по діагностиці та лікуванню гіперпролактинемії групи експертів Міжнародного ендокринологічного товариства згідно керівництву «Diagnosis and Treatment of Hyperprolactinemia: An Endocrine Society Clinical Practice Guideline, 2011» та з останніми клінічним рекомендаціями Національного консенсусу відносно ведення пацієнтів із гіперпролактинемії, Україна 2016, для встановлення діагнозу гіперпролактинемії досить одноразово визначити рівень пролактину в сироватці крові за умови, що венопункція проведена без впливу зайвого стресу і з урахуванням всіх можливих фізіологічних впливів на секрецію пролактину [3, с.40]. Для мінімізації впливів на концентрацію пролактину забір крові для дослідження рекомендується проводити вранці, не менше ніж через годину після пробудження, натщесерце, не пізніше 7 дня менструального циклу. При наявності сумнівів аналіз можна повторити в інший день з 15-20-хвилинним інтервалом для виключення пульсаторних коливань пролактину [4, с.80].

Пролактин представлений у наступних формах:

- основна мономерна форма ММ 23кДа, є активною з біологічної та імунологічної точки зору;
- димерна форма ММ до 56кДа (big-пролактин) і є його неактивною біологічною фракцією;
- тетраметрична форма ММ до 150кДа (big-big-пролактин) з низькою біологічною активністю;
- ізоформа пролактину ММ 16кДа (little-пролактин);
- глікозилірована форма пролактину ММ 25кДа, найменш активна [5, с.38].

Важливим аспектом діагностики патологічної гіперпролактинемії є виключення феномена макропролактинемії та Hook-ефекту - артефакту в методиці визначення рівня пролактину, при якому рівень гормону може бути незначно підвищеним або навіть нормальним при дуже високих справжніх значеннях [6, с.11]. У більшості осіб в популяції в сироватці крові переважає мономерна низькомолекулярна, біологічно активна фракція пролактину, яка становить від 60 до 95% від усього циркулюючого пролактину. Однак у деяких людей переважає високомолекулярна, біологічно неактивна фракція пролактину. У таких випадках рівень мономерного пролактину може бути нормальним, але загальний вміст пролактину буде підвищеним за рахунок макропролактину і не буде відображати біологічну активність сироватки крові. Клінічно це проявляється відсутністю симптомів гіперпролактинемічного гіпогонадізма у жінок або чоловіків зі стійким підвищенням рівня пролактину. Термін макропролактинемія означає ситуацію, при якій циркулюючий пролактин представлений переважно у вигляді високомолекулярної фракції пролактину (big-big пролактину або макропролактину). Поширеність феномена макропролактинемії в популяції складає, за даними різних авторів, 0,1-30%. Найбільш часто даний феномен зустрічається у жінок, рідше у чоловіків, але описані також поодинокі випадки його виявлення у дітей і підлітків [7, с.15].

Причиною розвитку даного феномена можуть бути аутоімунні порушення - синтез антитіл до пролактину і лактотрофів. Наявність антитіл до пролактину призводить до агрегації низькомолекулярних мономерів пролактину з імуноглобуліном G, що призводить до утворення комплексів з молекулярною масою понад 100 кДа - так званий «макропролактин» - комплекс, що утворюється за рахунок зв'язування пролактину з молекулярною масою 23 кДа з імуноглобуліном G [8, с.25]. За рахунок великих розмірів макропролактин має обмеження в зв'язуванні з рецептором, а також проникнення через капілярну стінку, чим і пояснюється низька біоактивність і, відповідно, стерта або взагалі відсутність клінічної картини гіперпролактинемії при високому вмісті пролактину в крові. Мономерний пролактин володіє найбільшою біологічною активністю, але імунореактивність високомолекулярних комплексів і низькомолекулярного пролактину порівнянні між собою. Діагностика макропролактинемії здійснюється завдяки новітнім методам [9, с.20]. Діагноз макропролактинемії встановлюється, якщо рівень big-big-пролактину більше 60% від

загальної кількості пролактину [10, с.175]. Тому в разі переважаання макропролактину над мономерної формою гормону може підвищуватися вміст загального імунореактивного пролактину в сироватці крові, що не супроводжується підвищенням його біологічної активності. Вважається, що високомолекулярний big-big пролактин не робить безпосереднього шкідливої дії на функцію репродуктивної системи. До сих пір питання про необхідність терапії при феномені макропролактинемії залишається дискусійним [11, с. 277]. Діагностика макропролактинемії здійснюється завдяки новітнім методам.

На основі вище зазначеного можна зробити висновок, що визначення етіології гіперпролактинемії часто представляє великий виклик для клініцистів. Точна діагностична оцінка дозволяє виявляти захворювання на ранньому етапі та має важливе значення для диференційованого підходу в виборі тактики спостереження та призначення відповідного лікування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кирилюк МЛІ. Гіперпролактинемічний синдром: етіологія, патогенез, клініка, діагностика, сучасне лікування. Клінічна ендокринологія та ендокринна хірургія. 2013;4: 52-61.
2. Національний консенсус щодо ведення пацієнтів з гіперпролактинемією 2016, за матеріалами XIV З'їзду акушерів-гінекологів України та Науково-практичної конференції з міжнародною участю «Проблемні питання акушерства, гінекології та репродуктології в сучасних умовах». Репродуктивна ендокринологія. 2017;1(106): 32-42.
3. Рощина ГФ. Гиперпролактинемия и ее последствия: современные представления. Здоров'я України: Київ. 2016;10: 33-44.
4. Рыкова ОВ. Гиперпролактинемия: оптимальный алгоритм лабораторной диагностики. Здоров'я України: Київ. 2016;6: 80.
5. Татарчук ТФ, Гук НА, Галич СР, и др. Диагностика и лечение гиперпролактинемии в современной медицинской практике. Гінекологія, Акушерство, Репродуктологія: Київ. 2015;4(20): 35-39.
6. Capozzi A, Scambia G, Pontecorvi A, Lello A. Hyperprolactinemia: pathophysiology and therapeutic approach. Gynecol Endocrinol. 2015;31(7): 10–30.
7. Delcour C, Robin G, Young J, Dewailly D. PCOS and Hyperprolactinemia: What do we know in 2019? Clin Med Insights Reprod Health 2019;13: 11-21.
8. Fahie-Wilson M, Smith TP. Determination of prolactin: The macroprolactin problem. Best Pract Res Clin Endocrinol Metab 2013;27: 25-42.
9. Kasum M, Orešković S, Čehić E, Šunj M, Lila A, Ejubović E. Laboratory and clinical significance of macroprolactinemia in women with hyperprolactinemia. Taiwan J Obstet Gynecol. 2017 Dec;56(6): 17–24.
10. Kasum M, Oreskovic S, Zec I, Jezek D, Tomic V, Gall V, et al. Macroprolactinemia: new insights in hyperprolactinemia. Biochem Med (Zagreb). 2012;22(2):171–179.
11. Melmed S, Casanueva FF, Hoffman AR, Kleinberg DL, Montori VM, Schlechte JA, Wass JAH. Diagnosis and treatment of hyperprolactinemia: an Endocrine Society clinical practice guideline. The Journal of clinical endocrinology and metabolism. 2011;96(2):273–288.

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Братюк Н.І.,

*аспірант кафедри історії і теорії мистецтв
Львівської національної академії мистецтв*

ЕКСПРЕСИВНО-ЖИВОПИСНА МОВА У ЛЬВІВСЬКОМУ МИСТЕЦЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ 1980-Х РОКІВ

Українське мистецтво другої половини ХХ століття вирізняється різноманітням напрямів, багатозначністю запропонованих образів і стилів, образністю та фантазійністю авторських інтерпретацій. Митці ставлять собі нові завдання, які потребують авторської майстерності, а також відповідної часу адекватної форми та моделі втілення.

Стаття присвячена висвітленню львівської мистецької ситуації 1980-х рр., дослідженню мистецьких об'єднань, виставкової та галерейної діяльності, яка позитивно вплинула на розвиток експресивно-живописної мови у творчості митців. Встановлено, що попередні публікації та наукові розвідки стосуються лише окремих аспектів згаданої проблеми або концентрують увагу на комплексному аналізі загальноукраїнської мистецької ситуації 1980-х років без конкретного аналізу львівського середовища, його особливостей, а саме таких, що стосуються експресивного вектору творчості.

У статті в хронологічній послідовності проаналізовано каталоги групових виставок 1980-х років, що містять важливу інформацію з позиції експресіонізму. Каталоги здебільшого містять перелік авторів та їх творів, серед них присутні імена митців творчість яких стосується експресивно-живописної мови на львівських теренах. Серед важливих чинників є виникнення галерей, які стали вільним простором для експонування станкових творів, мистецьких інтенцій та власних живописних пошуків. Так, ще одним важливим аспектом є активна виставкова діяльність львів'ян, яка подала тим важливим фактором, що спровокувала зародження альтернативних мистецьких об'єднань, які стали офіційною альтернативою до Спілки художників, до яких відносимо «Шлях» (1989) і «Клуб українських митців» (1989). Так, якщо «Шлях» проголосив себе продовжувачем знаменитої АНУМ, то «КУМ» став об'єднанням яке згуртувало докола себе зусилля середнього та молодшого покоління митців. Обидва угруповання демонструють консолідацію творчих сил, спорідненість у завданнях, шляхах розвитку та кінцевій меті. Їх діяльність супроводжується зростанням експресивних тенденцій у Львові, популяризацією українського мистецтва, розширенням контактів, багатовекторністю творчих пошуків і виражальних засобів.

Перспективним напрямком дослідження є вивчення філософської та методологічної системи митців, ґрунтуючись на якісному візуальному матеріалі, літературі, джерелах з приватних архівів, інтерв'ю. Методику дослідження складають історико-порівняльний метод, метод аналізу і синтезу, хронологічно-історіографічного аналізу. У процесі комплексного дослідження проведено аналіз наукових публікацій, альбомів, каталогів, які репрезентують мистецьку ситуацію у Львові в період 1980-х років.

Слід зазначити, що у статті з'ясовано соціокультурні та політичні передумови, які спричинили появу та становлення саме експресивних рис у творчості львівських митців. Виявлено, що мистецька ситуація у Львові 1980-х років суттєво вплинула на експресивний характер творчості львів'ян, а також візуальне вирішення сучасного українського мистецтва.

Ключові слова: вісімдесятники, культурно-мистецький простір Львова, експресивно-живописна мова, живопис, виставкова діяльність.

Література:

1. Авраменко О. Втрата орієнтирів, або девальвація методу соціалістичного реалізму в 1985 – 1991 роках : у 2 т. Нариси з історії образотворчого мистецтва України ХХ ст. / редкол. : В. Сидоренко (голова) та ін.; Київ : Інтертехнологія, 2006. Т. 2. С. 213–220.
2. Юр М. Художній експеримент як творча стратегія українських митців. Сучасне мистецтво. Вип. 10. С. 243–248. URL : file:///C:/Users/User/AppData/Local/Temp/S_myst_2014_10_26.pdf (дата звернення: 11.03.20).
3. Стасюк І. Характерні ознаки та особливості українського національно-патріотичного руху в УРСР (середина 1950-х – кінець 1980-х років). Сучасне мистецтво. Вип. 10. С. 180–185. URL : http://vlp.com.ua/files/31_3.pdf (дата звернення: 11.06.20).
4. Смирна Л. Століття нонконформізму в українському візуальному мистецтві / Ін-т проблем суч. м-ва НАМ України. Київ : Фенікс, 2017. 395 с.
5. Крупник Л. Вплив ідей та символів українського національно-визвольного руху на покоління 1970 — 1980-х років. Український історичний збірник. Вип. 19. 2017. С. 273–286. URL : http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?I21DBN=EJRN&P21DBN=EJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=IDP=&2_S21STR=Uiz_2017_19_22 (дата звернення: 8.01.20).
6. Гаврилів Г. Мистецьке товариство «Шлях» як каталізатор культурно-мистецьких процесів Львова 1980-1990-х рр. Вісник ЛНАМ. Львів : ЛНАМ, 2017. Вип. 31. С. 295–306.
7. Виставка произведений художников Западных областей Украины, посвященная 40-ка летию воссоединения украинского народа. Живопись. Скульптура. Графика. Театр. Декорационное, декоративное и народное искусство : каталог / авт. вступ. сл. и сост. кат. Г. Островский. Москва : Советский художник, 1980. 62 с. : илл.
8. Львівська обласна художня виставка, присв. 110-тій річниці з дня народження В. І. Леніна. Львів : [б. в.], 1980. 42 с.

9. Каталог обласної художньої виставки «Бійці вогненного фронту» / упор. Є. М. Мацієвський. Львів : Облполіграфвидав, 1983. 20 с.
10. Дозволений ренесанс: трансавангард і народження «нової хвилі». Art Huss. (22. 11. 2019). URL : <https://www.arthuss.com.ua/books-blog/dozvolenyu-renesans> (дата звернення: 18.01.20).
11. Мусій М. Соцреалізм і художник: проблема вибору. Львівський досвід 1960 – 1980-х рр. Наукові записки НаУКМА. Теорія та історія культури. 2009. Т. 88 : С. 71–74.
12. Ціба Г. Проблеми творчої молоді в умовах нової культурної реальності часів перебудови в СРСР (1986-1991). URL : file:///C:/Users/User/AppData/Local/Temp/Spkho_2017_11-12_33.pdf (дата звернення: 18.01.20).
13. Голубець О. Українське мистецтво ХХ століття: проблеми національної ідентифікації. Часи Незалежності. Арганія. 2012. Кн. 26. С. 6–11.
14. Москалюк М. Культурно-мистецьке середовище Львова кінця ХХ століття. Особливості організації та теоретичні засади. Народознавчі зошити. 2011. № 6. С. 1012–1018.
15. Боднарчук Т. Національний прояв тенденцій постмодернізму в образотворчому мистецтві. Мистецтвознавство України. 2012. Вип. 12. С. 209–215. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mysu_2012_12_32 (дата звернення: 8. 05.20).
16. Яців Р. Ідеали, повертайтеся. Сучасність. 1991. №5. С. 28–57.
17. Медвідь Л. Горизонти (1969-1999) : вибране з публіцистики, прози, графіки. Львів : Афіша, 2001. 207 с.
18. Львівська обласна художня виставка, присвячена 40-річчю Перемоги радянського народу у Великій Вітчизняній війні. Каталог. Львів : Облполіграфвидав, 1986. 17 с. ; 9 л. іл.
19. Львівська обласна художня виставка, присвячена 27-му зїзду КПРС. Каталог. Львів : Облполіграфвидав, 1987. 35 с. : іл.
20. Вишеславський Г. Нонконформізм: андеграунд та «неофіційне мистецтво». Художня культура. Актуальні проблеми. Харків : Акта, 2006. Вип. 3. С. 171–198.
21. Петрова О. Матриця творчої свободи. Магістеріум. Культурологія Вип. 71. 2018. С. 71–77. URL : http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/15116/Petrova_Matrytsia_tvorchoi_svobody.pdf (дата звернення: 28. 01.20).
22. Каталог першого аукціону мистецьких творів. Живопис. Графіка. Декоративно-прикладне мистецтво. Львів : [б. в.], 1988. 6 с.
23. Склярченко Г. Українське мистецтво другої половини 1980-2000-х років: події, явища, спрямування. Нариси з історії образотворчого мистецтва України ХХ ст. : у 2-х кн. / редкол. : В. Сидоренко (голова) та ін; Ін-т пробл. суч. мист. АМУ. Київ : Інтертехнологія, 2006. Кн. 2. С. 362–392.

Дубосар І.А.,

студентка мистецького факультету

Центральнодержавного педагогічного університету ім. В. Винниченка

ОБРАЗ МАТЕРІ В СТАНКОВОМУ ЖИВОПИСІ

Сенсом наукової роботи є донесення до людини того, що материнство є найвищим призначенням жінки на землі, яке освячене Богом. Саме мати і дитина є той вісью, навколо якої обертається буття, адже ще наші пращури говорили: «Все прекрасне на землі – від молока матері». Разом з тим, бути матір'ю – це не просто мати дитину, а це є великою відповідальністю, адже щоб виносити і народити дитину, жінка проходить через велику біль та потребує багато сил. Та незважаючи на все пережите, тільки матір може дати своїй дитині безумовну любов, молитву, яка летить попереду нас і захищає ззаду, та своє життя і здоров'я. Саме жінка завжди вважалася берегинею домашнього затишку. Саме мати дарує людині життя, надихає на добрі справи, віддає все, що має: тепло своєї душі, своє серце і безмежну любов. Її коліскові супроводжують нас протягом всього життя, а мудре слово допомагає долати труднощі.

Для українців образ Матері триєдиний: від любові до рідної неньки, яка переростає у пошану до Матері Божої, яка з давніх давен вважалася покровителькою українців, до Матері-України, яка потребує захисту. Образ матері в українській культурі пов'язаний з берегинею роду, адже головна функція сім'ї - народження дітей і їхнє виховання, Отже саме мати виконує роль визначальної ланки у збереженні етносу.

Для української родини традиційно характерна велика роль жінки і передусім матері. Зі смертю чоловіка саме вона завжди виступала на перший план, ставала главою сім'ї. Образ матері - розсудливої, доброї і водночас суворої господинні - яскраво змальований у класичній літературі. Жінка як символ самого Життя була об'єктом поклоніння у українців ще з часів Трипільської культури (символи родючості та символи добробуту — жіночі статуетки, зображення сонця, тощо). В давніх українських віруваннях важливе місце займала Березина – мати всього живого, первісне божество-захисник людини, богиня родючості, природи та добра. З часом Березина стала охоронницею дому, її скульптурки знаходились у хатинах, зображення-амулети носили на шні. Традиційний малюнок Березини - символічна постаць жінки з застерезливо піднятими руками. Культ матері, який у українців пов'язувався з обожнюванням землі став етнічною основою українського національного характеру. Юрій Липа, український етнопсихолог вважає, що "... в центрі духовності (...) стоїть жінка-мати, істота, що єднає коло себе родину. Найдавніший символ того аграрно-культурного населення - це образ Великої Матері, божества прапрадідів сучасних українців”.

У релігійному аспекті культ жінки втілений у Богородиці. З X ст. (прийняття християнства) символічний смисл Березині був перекладений на образ Богородиці. В ньому людина вшанувала саму природу, життя, подвиг материнства. У свідомості людей Давньої Русі Богородиця сприймалась як всемогутня заступниця людства перед Богом. “Українська релігійність – жіноча, релігійність колективної біологічної теплоти, яка переживається як теплота містична... Це не стільки релігія Христа, скільки релігія Богородиці, релігія матері-землі” – писав Ю. Чижевський в “Нарисах з історії філософії в Україні”. Для українців характерно поєднання сильного, владного чоловічого і мрійливого, м'якого жіночого початку. Можливо завдяки цьому є секрет того, що в Україні жінка традиційно мала рівні права з чоловіком. Про легендарну витонченість та ніжність жіночого образу ходять легенди серед письменників, а художники намагаються передати лагідність материнського погляду. Яскравим прикладом такого поета, який передає образ матері, є Тарас Григорович Шевченко, саме його мати оповита ореолом величч. Митець передає овіяний смутком образ люблячої жінки у латаному одязі, що віддає останнє для своїх дітей. У своїй творчості митець розкриває проходження образу працюючої жінки, сестри, дівчини, коханої, який плондрується, терпить знущання. Жіноча доля для Шевченка є не тільки однією з тем його творчості, а й являється болючою язвою його душі. Образ жінки-матері та жінки-кріпачки пов'язаний у нього з образом власної матері та баченого людського горя.

*«Там матір добрую мою
Ще молодую у могилу
Нужда та праця положила».*

У своїй творчості Шевченко заповідає любити та поважати свою маму. Він призиває віддати їй хоча би частину тієї любові, що вона дає нам, адже почуття матері до своєї дитини – це найчистіше та найпрекрасніше, що є у світі:

*«Нехай мати усміхнеться,
Заплакана мати.
Благословить дітей своїх
Твердими руками
І діточок поцілує
Вольними устами».*

Образ матері у будь-який час був ідеалом. Взірцем істинної материнської любові, яка сповнена священністю, являється Богоматір. У станковому мистецтві художники прирівнюють образ жінки-матері до Мадонни, Богоматері, Діви Марії. У будь-які часи маловідомі художники та майстри живопису звертаються до образу Богоматері, серед яких – Леонардо да Вінчі, Мікеланджело, Ян ван Ейк, Рафаель, Рубенс та ін. Саме Рафаеля Санті вважають «творцем Мадонн». В той час звеличення діви Марії відбувалося у присвяченні великої кількості соборів та церков, її образ постає, крім живопису, ще й у літературі та музиці. Кожен образ матері сповнений стриманого або не стриманого хвилювання за майбутнє своєї дитини. Мати безсила перед неминучим і єдине чим вона може допомогти своїй дитині – материнською молитвою, яку завжди вважають найсильнішим захистом. Дуже багато зображень матері з'являється у XIX ст., де художники створюють дуже різні образи як простих селянок так і знать, через яких передають материнські почуття – від печалі до радості.

В творчості Олександра Охупкіна переважають зображення Богородиці з сином та янголами. Художник зобразив прекрасну оду українській матері, яку в Україні охрестили берегиною роду, жінкою-козачкою та жінкою-патріоткою: «Святе Благовіщення» (2013), «Божа Мати - на щастя та добро» (2015), «Божа Мати Млекопитательниця» (2015), «Божа Мати - Великодня радість» (2015), «Невипиваєма чаша» (2015), «Квітнуть ружі» (2014-2015), «Божа Мати. Великдень» (2016), «Дай щастя, Боже...» (2016), «І буде син і буде мати» (2016), «На Спаса» (2016), «У садочку» (2016), «За читанням» (2016), «Закарпатська Божа Мати (2016-2017), «Матінка моя мила» (2016-2017), «Свята Покрова» (2017), «Свята Родина серед руж» (2015), «Закарпатська Мадонна» (2012). Більшість картин в творчості Олександра Охупкіна представлена образом Богородиці, який поєднує в собі чистоту материнства з українською символікою і квітковими композиціями. Обличчя матері, в картинах художника, випромінює ніжність та радість життя. Сама Божа Мати та її дитя вдягнені в українські вишиванки, поруч із ними сакральні рушники, стіл часто прикрашають глечики та писанки. Цей образ близький кожному українцю. Художник намагався передати через свої образи благодать духу та внутрішній спокій. Материнство художник передає не тільки через образ матері і дитя, а й через чистоту фарб, золото, Божественного і сонячного світла, рефлексів та контрастів кольору – все це є своєрідною візитною картою майстра, яка виділяє його серед інших митців. Улюбленим сюжетом робіт Олександра Охупкіна є Богородиця з Ісусом на руках. Майстер створює її, як матір: вона водночас небесна і земна, сильна і ніжна. Художник робить Богородицю ближчою і наче ріднішою за допомогою оточених квітів (мальви, жоржини, чорнобривці). Сам художник коментує присутність квітів поряд з Богородицею так: «Може здатися, що змальовую квіти лише для краси палітри, та насправді ця символіка підпорядкована духовним переживанням і досвіду нашого народу. Святе Письмо не раз згадує квіти, з ними порівнюється Спаситель. Намагаюся передати через них не лише красу зовнішню, а й єдність людини і природи, створених Богом. Це фрагмент нашої небесної батьківщини та її віддзеркалення в земній ідеальній Україні, яку кожен плекає у своїх мріях».

Література:

1. Мати // Українська мала енциклопедія: 16 кн.: у 8 т. / проф. Є. Онацький. - Буенос-Айрес, 1960. - Т. 4, кн. VII: Літери Ле - Ме. - С. 934-935. - 1000 екз.
2. Мати, Матеръ, Матере // Словник староукраїнської мови XIV-XV ст.: У 2 т. / Укл.: Д. Г. Гринчишин та інш. - Т. 1: А - М. - Київ: «Наукова думка», 1977. - С. 580.
3. <https://sverediuk.com.ua/oleksandr-ohapkin-suchasniy-ukrayinskiy-ikonopis/>
4. <https://kirovograd24.com/photo/2017/11/21/vidkrilasja-personalna-vistavka-tvoriv-hudozhnika-ikonopistsja-oleksandra-ohapkina-obrazi-ukrainskoi-dushi-.htm>
5. <https://razom.media/oleksandr-okhapkin/>
6. <https://www.pravda-kr.com.ua/zhittya/5820-khudozhnik-iz-oleksandriji-pishe-ikoni-z-lyudskim-oblichchiam-i-v-natsionalnomu-odyazi.html>
7. http://ru.osvita.ua/school/lessons_summary/hud_kult/66394/

Кошковаєва А.М.,

викладач кафедри хореографії ВП МФ КНУКіМ

ПІДХОДИ НАВЧАННЯ ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА ДЛЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ВИБОРУ ЕФЕКТИВНОГО НАВЧАННЯ

Хореографічне мистецтво у літературі визначається як суспільно – просторовий інтегрований вид мистецтва, в якому художні образи створюються за допомогою ритмічних, музичних та естетичних рухів та звуків.

Хореографічне мистецтво у якому розкривається творча особистість, індивідуальність та формування людини відіграє важливу роль та може називатись пластичним мистецтвом.

«Головні завдання хореографа: зробити тіло слухняним інструментом передачі внутрішнього стану та емоцій особистості і водночас, дати людині відчуття "м'язової радості" у процесі виконання танцю; гармонізувати її тіло й душу у танцювальному русі; навчити її вільно володіти мовою тіла у процесі хореографічної імпровізації, самостверджуватися у танці, виявляючи свою творчу волю і неповторну

індивідуальність. Розв'язання цих завдань уможливилось завдяки потужному креативному потенціалу хореографічного мистецтва. Останній виявляється у здатності танцю засобом впливу на естетичні почуття розвивати в особистості художні й творчі здібності; збуджувати її фантазію та стимулювати пошук власних хореографічних засобів її втілення; заохочувати творчу активність людини, викликати в неї бажання експериментувати зі своїм тілом, імпровізувати на задані хореографічні теми; знімати м'язове, емоційне та психічне напруження і завдяки цьому отримувати сенсорне задоволення від відчуття свого власного тіла, його гнучкості та краси» [1, с.1].

На етапі розвитку XXI століття хореографічне мистецтво має декілька способів навчання та інноваційні прийоми.

Інновація (італ. Innovations) це новина, оновлення, зміна. У педагогіці вона означає введення нового в зміст, форми та методи навчання.

У XXI столітті хореографічна освіта почала розвиватись і набирає потужності в очній та дистанційній освіті.

Очна форма навчання передбачає практичні заняття та проведення навчальних уроків. Ця форма навчання забезпечує передачу інформації від вчителів в повному обсязі, поступово і невеликими порціями. Так матеріал швидше запам'ятовується.

Заочна форма – викладач забезпечує темами та завданнями, а студент навчається самостійно. Перевірка знань відбувається два, три рази на рік.

Дистанційне навчання — це форма навчання з використанням комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, які забезпечують інтерактивну взаємодію викладачів та студентів на різних етапах навчання і самостійну роботу з матеріалами інформаційної мережі [2, с.17].

З точки зору хореографічного навчання розглянемо більш детально методи дистанційного навчання:

1. Асинхронний режим- взаємодія між суб'єктами дистанційного навчання, під час якої учасники взаємодіють між собою із затримкою у часі, застосовуючи при цьому електронну пошту, форум, соціальні мережі тощо. Тобто підготовка відео – матеріалу: уроків, тем та роз'яснення рухів які викладач збирає у відео – програмах, відео – уроках. Де, учень може вивчати матеріал у зручний для нього час, опрацювати та засвоїти методику виконання вправ, рухів та танцювальних етюдів. Потім учень відсилає відео – звіт про виконану роботу для аналізу викладача. Викладач проаналізувавши роботу учня відсилає коментарі про здійснене завдання.

2. Синхронний режим (взаємодія між суб'єктами) дистанційного навчання, під час якої всі учасники одночасно перебувають у веб-середовищі дистанційного навчання: чат, аудіо-, відео конференції, соціальні мережі тощо. Заняття з хореографії відбувається онлайн. Тобто у поставлений час та день проходить заняття з дисципліни, методом показу та роз'ясненням викладачем теми уроку. Викладач наочно виправляє помилки учнів та відповідає на поставлені запитання [3.].

Викладачі та учні активно пристосовуються та вивчають технології, які допомагають реалізувати творче навчання на дистанції. За допомогою різних технічних прийомів: синхронне або асинхронне навчання. Визначають для себе найбільш ефективне навчання очне, заочне або дистанційне. На скільки це дієвий спосіб навчання ніхто не дасть відповідь, але можна побачити усі плюси та мінуси для кожної особистості - свій зручний спосіб для навчання або викладання.

Література:

1. https://pidru4niki.com/86791/kulturologiya/horeografichne_mistetstvo_rozvitku_tvorchoyi_individualnosti_studentiv
2. Теория и практика дистанционного обучения: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учебн. заведений / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина, М. В. Моисеева; Под ред. Е. С. Полат // М.: Издательский центр «Академия», 2004. — 416 с.- стр. 17
3. <https://pdp.edu.ua/informatsiya/spivrobotnykam/tehnologiih-dystantsiinoho-navchannia/4421-informatsiya-shhodo-vikoristannya-tehnologij-distantsijnogo-navchannia>

*Лошкова І.А., Сорокіна І.І.,
викладачі–методисти, спеціалісти вищої категорії,
КЗ «Харківський фаховий вищий коледж мистецтв»*

СПЕЦИФІКА СУЧАСНОЇ ХОРОВОЇ ФАКТУРИ

Хорова фактура – провідний елемент та потужний виразовий засіб хорової звучності. Проблеми хорової фактури тією чи іншою мірою розглядаються в багатьох дослідженнях з хорознавства та хорового аранжування, зокрема у розвідках А. Ушкарьова «Основи хорового письма», А. Сгорова «Основи хорового письма», П. Левандо «Хорова фактура», у працях українських музикознавців – О. Заверухи та О. Приходько.

Метою пропонованої роботи є висвітлення значимості хорової фактури та її специфічних особливостей у сучасних творах.

Загальновідомо, що головними елементами фактури є мелодія, бас, окремі голоси, акорди, витримані звуки, фігурація та орнаментика. Залежно від того, який загальний принцип (склад письма) лежить в основі музичної тканини, всю сукупність відомих в хоровій практиці типів фактури О. Сербул зводить до наступних різновидів: 1) мелодичний склад – коли всі голоси поєднані однією мелодичною функцією; 2) гармонічний склад – всі голоси пов'язані гармонічною функцією; 3) гомофонний склад – мелодична функція належить одному голосу, решта – виконують функцію гармонічного супроводу; 4) мелодико-гармонічний склад – один із голосів виконує мелодичну функцію, решта – гармонічну, але з однаковим ритмічним малюнком (на відміну від гомофонного складу); 5) поліфонічний склад – базується на поєднанні двох або більше голосів з різними мелодичними (контрапунктичними) функціями; 6) мішаний склад – виникає при поєднанні трьох основних функцій (мелодичної, гармонічної, контрапунктичної) [6, с. 341–344].

Хоровий виклад, внаслідок своєї вокальної специфіки, вимагає природності та логічності кожної партії. Адже «жива» природа людського голосу не допускає раптових змін. Крім того, нетемперованість вокального строю безпосередньо пов'язана із проблемою чистого інтонування. Зазначимо, що голосоведення є одним із важливих умов зручності хорової партитури з погляду злагодженості та довершеності звучання.

Той чи інший тип поєднання голосів в хорі визначає структуру музичної тканини, яка залежить від функції кожного голосу в хорі, його значення в партитурі. Розрізняють три основні функції голосів в хоровій тканині: мелодична, гармонічна та контрапунктична. Відмітимо, що вони активно взаємодіють між собою. Наприклад, в партії гармонічного супроводу часто простежується чітка мелодична лінія.

Специфіка сучасної хорової фактури полягає у переосмисленні раніше існуючих основних структурних компонентів музичної тканини і їх функціональних зв'язків.

Перші спроби реформи традиційної хорової звучності розпочалися ще на початку ХХ століття, коли Арнольд Шонберг, працюючи над хоровою партитурою драми з музикою «Щаслива рука» вперше поєднав спів з декламацією. Цей прийом отримав назву *sprechgesang* (мовленневий спів).

До основних компонентів сучасної хорової фактури належать: голос, пласт, лінія, фактурні малюнки.

Голос-пласт або фактурний голос характеризується вокально-тембровою визначеністю та єдиною пульсацією. *Фактурним голосом* є «ущільнена лінія», на перший план якої виходить темброво-фонічний аспект музики [1, с. 16]. *Фактурний пласт* в хоровій музиці – це ущільнена фактурна лінія або сукупність фактурних ліній, які мають схожий метроритм, інтонаційний малюнок та інші засоби створення художнього образу. Фактурний пласт бере участь у процесі створення просторової концепції хорової музики (наприклад, у творах Д. Лігеті). Додатковим важливим критерієм створення фактурного пласта в хоровій музиці є текстовий або смисловий фактор об'єднання елементів фактури.

Феномен «полірельєфності» актуалізується зазвичай в умовах диференціації голосів, особливо в тих випадках, коли традиційні функції хорових голосів нівелюються і несуть в собі додатковий ефект «просторової» повнзвучності.

«*Лінія*» в хорі з неklasичною фактурою – це послідовність звуків або співзвучь, які формують звуковий простір теми. При цьому інтервальні та ритмічні дублювання не утворюють нову лінію, а стають її «ущільненням».

Фактурні малюнки в сучасній хоровій музиці також отримали нове значення [1, с. 18]. Так, мелодичні, гармонічні та ритмічні фігурації, дублювання, «педаль», які в класичних партитурах були лише засобом

втілення єдиного художнього завдання, в новітніх хорових творах можуть виконувати роль додаткових «текстонічних ефектів». Наприклад, дублювання голосів підсилюють просторово-фонічний аспект звучання.

Сучасний контекст хорової тканини проявляється в тому, що:

- будь-який елемент хорової фактури може виконувати провідну роль і в семантичному, і в конструктивному аспектах;
- усі рівні музичної вертикалі (мелодія, бас, середні голоси) набувають нових якостей, що проявляється у функціональній амбівалентності рельєфу та фону;
- на перший план виступають темброво-фонічні і колористичні аспекти, що обумовило посилення ролі дублювань, педалей, а також розширення звукового діапазону.

Отже, хорова фактура – є найбільш важливим засобом виразності у багатоголосі, який сприяє художній організації твору в цілому. На характер звучання хорового опусу впливають не лише тип викладу (одноголосний, октавний або багатоголосний), тембр, регістри, щільність, динаміка голосів, але й загальна спрямованість розвитку хорової звучності, співвідношення мелодії з іншими функціональними пластиами.

Особливості сучасної хорової фактури пов'язані з новим функціональним трактуванням голосу і лінії. Переосмислення основних компонентів хорової фактури, набуття ними нових властивостей і функцій дає можливість використовувати фактуру як формотворчий засіб. Це явище сприяє індивідуалізації та персоналізації сучасної хорової фактури.

Література:

1. Дубатовская О. А. Особенности хоровой фактуры в условиях неклассического контекста (на примере произведений композиторов России и Беларуси). Журнал Общества теории музыки. Москва, 2015. Выпуск 2 (10). С. 14–19.
2. Заверуха О. Л. Сучасне хорове письмо: генеза та функціонування (на матеріалі творчості українських композиторів кінця ХХ – поч. ХХІ століть): автореф. дис. канд. мистецтвознавства. Харків: ХНУМ ім. І. П. Котляревського, 2014. 20 с.
3. Левандо П. П. Хоровая фактура: Монография. Л., 1984. 123 с.
4. Приходько О. В. Хорова фактура а саррелла другої половини ХХ століття – початку ХХІ століття: теоретичне осмислення і виконавські підходи: автореф. дис. канд. мистецтвознавства. Київ: НМА ім. П. І. Чайковського, 2017. 16 с.
5. Семенюк В. Хоровая фактура: Проблемы исполнительства. Москва: Композитор, 2008. 328 с.
6. Сербул О. А. Вопросы хоровой фактуры в курсах «Хоровая аранжировка» и «Основы вокальной аранжировки». Актуальные проблемы мировой художественной культуры. Ч. 2. Гродно : ГрГУ им. Я. Купалы, 2012. С. 339–345.

Півторацька Л.М.,

*викладач музично-теоретичних дисциплін
КЗ «Харківський фаховий вищий коледж мистецтв»*

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ В АЛЬБОМІ «ПСАЛМИ І ТАНЦІ» ПЕТЕРБУРЗЬКОГО КОМПОЗИТОРА О. МАНОЦКОВА

Актуальність пропонованої теми зумовлена необхідністю збереження культурної ідентичності України та її національних особливостей під впливом процесів глобалізації та європеїзації. Світова музична українка – галузь музичної історіографії, що вивчає закордонні матеріали (в тому числі емігрантські), які мають відношення до України та її музичної культури.

Метою даної розвідки є висвітлення засобів актуалізації культурної спадщини України, представленої текстами українських поетів, у творчості російського композитора Олександра Маноцькова (на прикладі альбому «Псалми і танці»).

Олександр Маноцьков (нар. 1972 р.) – один із найбільш популярних сучасних російських композиторів. У його творчості класична стилістика межує із сучасною, органічно поєднуються різноманітні музичні стилі. Творчий доробок О. Маноцькова представлений багатьма жанрами (опера, ораторія, камерні і симфонічні

твори, авангардні перформанси, просторові інсталяції і церковні піснеспіви тощо). Нині митець активно співпрацює з театром, синтезуючи традиції академізму з живими сучасними традиціями.

«Псалми і Танці» це альбом із 12 пісень на вірші українських поетів різних епох: Т. Шевченка, П. Гулака-Артемовського, В. Стуса, С. Руданського, Р. М. Рільке, Л. Українки, Богдана-Ігоря Антонича, С. Жадана. Створений цей цикл у 2018 році і призначений для голосу і струнного квартету¹.

«Порівняно з українськими читачами, для яких обрані мною тексти є хрестоматійними, у мене є перевага – в першій раптовій захоханості... Українська поезія справляє на людину, яка знайомиться з нею вперше, приголомшливе, захоплююче враження», – О. Маноцков [3].

Композиція альбому «Пісні і танці» О. Маноцкова має довершену і логічно вибудовану структуру.

1. Сергій Жадан. «Пливи, рибо, пливи».
2. Сергій Жадан. «Я так і не зрозумів кількох речей...»
3. Василь Стус. «Моє життя, мій Києве, прощай...»
4. Василь Стус. «Пісня»
5. Тарас Шевченко. «Псалом 149»
6. Петро Гулак-Артемовський. «До Пархома».
7. Степан Руданський. «Студент».
8. Тарас Шевченко. «Псалом 136».
9. Богдан-Ігор Антонич. «Похмурий гімн».
10. Райнер Марія Рільке. Переклад Б. Антонича. «Хто-небудь».
11. Леся Українка. «Татарочка».
12. Тарас Шевченко. «Псалом 132»

Композитор для музичного втілення обирає різноманітні тексти, які пов'язані спільними ідеями і образами.

Так, в найпершій пісні О. Маноцков звертається до теми кохання. Головна ідея сюрреалістичного вірша С. Жадана: «Любов варта навіть того, щоб жити. Не кажучи навіть про те, щоб померти...». Варто зазначити, що С. Жадан – ключова фігура в культурному житті сучасної України, поет, прозаїк, рокер, улюблений поет О. Маноцкова.

Наскрізно у розгляданому альбомі є тема смерті. Так, у «Пісні» В. Стуса упізнається «Лісовий цар» Й. Гьоте. Цю аналогію О. Маноцков проводить, використовуючи інструментальні оспівування вокальної партії як у баладі Ф. Шуберта «Лісовий цар». Цікавим є трактування смерті в оді «До Пархома» П. Гулака-Артемовського, де тема марноти всього сущого перед лицем смерті вирішена в комічному плані: хоч смутку, хоч напивайся доп'яна, хоч бийся з дружиною, хоч копальні гроші – «а все одно протягнеш ноги»; смерть зрівняє всіх «і стягне з печі в труну».

Показово, що для О. Маноцкова значущими виявляються релігійно-філософські переспіви Давидових псалмів з циклу «Давидові псалми» Т. Шевченка. Ця збірка, написана восени 1845 року, увійшла до рукописної книги «Три літа», яка стала основним доказом вини Т. Шевченка, коли того арештували весною 1847 року. Мова «Давидових псалмів» – це спроба повернення до літературної української мови з використанням церковнослов'янських форм. Композитор обрав для музичного втілення тексти 149, 136 та 132 псалмів.

Псалом 136 «На ріках круг Вавилона» – один із найжалібніших переспівів у Шевченковому циклі. Поет написав про трагедію народу, який, потрапивши у ярмо поневоловачів, не хоче зрікатися власної пісні як пам'яті про батьківщину – єдиного, що залишилося на чужині [1, с. 115]. О. Маноцков ще більше підсилює патріотичний зміст поезії і стає автором свого роду повчальної притчі, покликаної зміцнити національну гідність українців, які перебували на той час у ще тяжчій неволі «на нашій – не своїй землі». Псалом 132 у циклі Т. Шевченка постає як просвітлене інтермецо, де головною є думка про єдність та братерство між людьми. Символічно, що цим твором О. Маноцков завершує свій альбом.

В одному зі своїх інтерв'ю композитор влучно зазначає: «Добре було б, щоб російськомовні слухачі в Росії зрозуміли, що українська поезія – це дуже круто, що можна бути до цього причетним не лише через переклади. Переклад – це окремий жанр, але існування перекладу не скасовує оригіналу, а доступність оригіналу не означає, що тобі не може бути цікавий переклад...» [2].

Слід відмітити, що за легкою пісенністю і танцювальністю звучання альбому О. Маноцкова приховується детальна композиторська робота з метроритмом, багатоголоссям і жанрами. Музика не

¹ Київський струнний квартет у складі: Кирило Бондарь – 1 скрипка, Роман Холматов – 2 скрипка, Наталія Онішук – альт, Анна Кузіна – віолончель.

виконує акомпануючу, фонову роль. Вона є активним учасником музичного розвитку. У музичній тканині розгляданого альбому прослідковуються паралелі з модерністичною камерною лірикою (Ч. Айвз, С. Прокоф'єв, А. Берг) або арт-роком (King Crimson, Talk Talk), але в той же час струнний квартет трактується в барочній манері (дзвінки, повноголосі інструменти, які перекривають звучання одне одного), епізодичне *pizzicato* нагадує звучання шипкової ліри, кобзи або бандури (№ 8 – Псалом 136). Вокальна партія сприймається як псалмодія або молитовний пісенствіп.

В такій поліпластовості приховується очевидне протистояння танцювальності і пісенності. Композиторське трактування вокальної партії періодично нагадує, що це все ж такі псалми, а не пісні. Головною метою О. Маноцкова було написання саме пісень, а не музики на обрані вірші. Користуючись терміном В. Сильвестрова, композитор називає таку властивість «невідмінність», тобто не можна визначити, що є первинним музика чи слово.

Отже, в альбомі «Псалми і танці» О. Маноцков пов'язує російський композиторський світ з українським контекстом – через мову, звернення до поетичних і музичних символів, співпрацю з українськими музикантами-інструменталістами і в цілому українською командою проекту.

Література:

1. Домашовець В. І. Псалми Давидові в поетичних творах Т. Шевченка. Оттава – Морріс Плейнс, 1992. 159 с.
2. Шмурак А. Псалмы и танцы и мы. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://kyivdaily.com.ua/aleksandr-manockov/>. Дата звернення: 01.06.20.
3. Фанайлова Е. Псалмы и танцы. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.svoboda.org/a/29731045.html>. Дата звернення: 30.12.20.
4. Назаренко М. Российская премьера! Композитор Александр Маноцков поет стихи украинских поэтов. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://arzamas.academy/mag/640-ukraine>. Дата звернення: 15.01.21.

Піторацький А.М.,

викладач ЦК «Народні інструменти»

КЗ «Харківський фаховий вищий коледж мистецтв»

РИСИ ОРКЕСТРОВОГО СТИЛЮ ЄВГЕНА ФЕДОРОВИЧА СТАНКОВИЧА

Творче становлення Є. Станковича відбулося у 70-х роках ХХ століття. Це композитор широкого творчого спектру, який систематично працює у різних жанрових напрямках, таких як музичний театр, симфонічна музика, камерно-інструментальні твори, хорова музика, кіномузика.

Пріоритетним у творчості митця є симфонічний жанр. Свідченням цього є: 6 великих номерованих симфоній, 10 камерних симфоній, «Симфоніста», «Симфоніста №2», симфонія-поема *Dictum* для малого симфонічного оркестру, симфонічна поема «Присвята Стефану Турчаку».

Образно-семантичний спектр симфонічних творів Є. Станковича надзвичайно великий за обсягом. Це лірико-образна сфера, драматична образна сфера, епічна образна сфера. Важливою у творах композитора є також фольклорна образна сфера, пов'язана із відтворенням поетики народного музикування Закарпаття. Є. Станкович звертається також до філософської тематики (гармонія та дисгармонія людського існування, способи відображення людського буття в музиці, конфліктні протистояння як в середині особистісного світу, так і у взаєминах людини із зовнішнім світом).

Оркестровий стиль Є. Станковича вбирає багато вітчизняних та світових традицій, серед яких виділяються композиційні принципи драматичного симфонізму (П. Чайковського, Г. Малера, Д. Шостаковича, Б. Лятошинського), «неофольклорної» мови (І. Стравінський, С. Прокоф'єв, Б. Барток), вільної серійності («нововіденці»), сонорно-алеаторного трактування поліфонічної техніки (В. Лютославський, П. Булез, Е. Денісов). Усі названі принципи самобутньо поєднуються фольклорним матеріалом. Якщо говорити про використання композитором сучасних композиторських технік, то можна виділити тональність, несерійну додекафонию, соноризм та алеаторизм, застосування дванадцятитоновості та мікрохроматики, модальності. Наприклад у Симфонії пасторалей (№5) є алеаторично-умовні окремі місця.

Зазначимо, що композитор тяжіє до індивідуалізованого оркестрового складу. Це, перш за все, пов'язано із відображенням драматургічного замислу. Як правило, у його творах розширеною є ударна група, обов'язковою є наявність фортепіано та арфи. Наприклад, Симфонія №5 (Симфонія пасторалей),

1980) написана для скрипки та симфонічного оркестру має потрійний склад (мідь: 4–3–3–1, 4 групи виконавців на ударних інструментах, челеста, арфа, фортепіано, віолончель соло); Четверта камерна симфонія «Пам'яті поета» написана для баритона, фортепіано та 15 струнних; П'ята камерна симфонія («Потасмі поклики», 1995) – концерт для соло кларнета і камерного оркестру тощо.

Оскільки основним способом утворення вертикалі у творах композитора є мелодична горизонталь, типовою рисою його стилю є графічність ліній кожного голосу, коли кожна партія виконується самостійно, незалежно від інших. У результаті чого утворюється поліпластовість фактури. Проте, як правило, у симфонічних творах Є. Станковича можна виділити традиційні оркестрові функції. Як правило, це мелодія і супровід, підголоски. Мелодичну роль зазвичай виконують солюючі тембри (струнні або дерев'яні духові).

Показово, що в оркестрі Є. Станковича значне місце займає ударна група. Доволі часто поєднуються такі, досить далекі у звичному розумінні, тембри, як скрипка і ударні (літаври, наприклад). Неодноразово солюючий тематизм дублюється ударними інструментами, і не лише висотними (campanelli, marimba або silofon), а й інструментами, які мають суто ритмічну функцію. Композитор використовує дуже складні ритмічні формули, їх різноманітні варіанти та поєднання стосуються всіх груп оркестру. Як приклад назвемо Третю камерну симфонію, у Симфонія №3 (II ч. ц. 70).

Зазначимо, що очевидною є тембральна залежність миття від скрипки, певною мірою флейти та кларнету. Як наслідок, типовим є принцип монотематизму з перевтіленням тем аж до протилежної образно-змістовної якості (наприклад, у I ч. Симфонії №2 трансформація ГП).

Можна говорити і про семантизацію тембрів. Так, струнні і дерев'яні духові асоціюються із наспівом, мідь – із тривогою, драматизмом тощо.

Тож композитор більше тяжіє до чистих тембрів, оскільки дуже часто вводить короточасні сольні проведення у різних інструментів на коротких проміжках часу (Симфонія №2, такт до ц. 50 – труба, гобой, скрипка і т. д.). Про це неодноразово наголошував сам митець: «Якщо я до чогось прагну – так це до “чистої” музики. І у камерних, і у “великих” жанрах». Поза тим, багато творів у доробку композитора написані для солюючих інструментів (прояв особистісного начала): «Симфонія пасторалей» для скрипки соло та оркестру, Третя камерна симфонія для флейти соло і струнних, Дев'ята камерна симфонія для фортепіано соло і струнного камерного оркестру і т. д.

Цікавим з погляду оркестрового стилю є різнопланове використання виразових і технічних можливостей окремих інструментів. Наприклад, арфа (Симфонія №3, I ч. ц. 70), контральтова флейта (камерна симфонія №2), валторн (симфонія №2, I ч.+6 т. до ц. 280); фрулято флейти (№2, I ч. ц. 100); натуральні флажолети у скрипок (Симфонія №3, початок II ч.); нерівномірне тремоло (у різних темпах), кластери у фортепіано (II ч. Симфонії №2, ц. 60).

Форма у творах Є. Станковича вибудовується за рахунок контрастного чергування настроїв-станів. Іншими словами, напружена експресія змінюється медитативними епізодами. В результаті, гра звуковими фарбами стала основою зародження «індивідуалізованого імпресіонізму Є. Станковича».

Відмітимо, що у багатьох зрілих творах композитора прослуховуються стереофонічні ефекти поліпластової фактури – розмежування звукового діапазону оркестру, наприклад, співставлення найнижчого і найвищого регістрів (у Четвертій симфонії “Лігса”, у П'ятій «Симфонії пасторалей»), Другій камерній симфонії), різкий динамічний контраст на коротких проміжках: *f-p*, приближене і віддалене звучання (у Симфонії №2 скрипка у поєднанні із засурдиненими трубами і тромбонами – ц. 90 I ч.).

Таким чином, для усіх творів композитора типовою є глибока емоційна фабула, тому Станковичу-симфоністу властива експресивно-напружена манера висловлювання, драматургічна загостреність, певна «колізійність» у розгортанні музичної думки.

Література:

1. Зинькевич Е. Симфонические гиперболы: О музыке Евгения Станковича: монография. Ужгород : Лира, 2002. 208 с.
2. Коханик И. Некоторые черты индивидуального стиля Станковича (гармония как стилевой фактор). Исторические и теоретические проблемы музыкального стиля : тематич. сб. науч. трудов Киевской консерватории. К., 1993. С. 87–103.
3. Лісецький С. Й. Євген Станкович. К. : Муз. Україна, 1987. 64 с.
4. Луніна А. Дев'ять камерних симфоній Євгена Станковича (до питання про образний зміст камерно-симфонічної творчості). Київське музикознавство. Вип. 30. К., 2009. С. 141–152.

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ НАУКИ

Жмурко С.В.,

*к.с.-г.н., доцент кафедри лісових культур та лісової селекції
Національного лісотехнічного університету України*

Лук'янчук Н.Г.,

к.с.-г.н., доцент кафедри екології

Національного лісотехнічного університету України

Сеник А.І.,

депутат Сокальської районної ради Львівської області

ЕКОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ СТВОРЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «НАДБУЖЖЯ» ІМЕНІ БЛАЖЕННІШОГО ЛЮБОМИРА ГУЗАРА

Одним із головних напрямків екологічної політики України є розвиток природоохоронних територій та забезпечення їх належного функціонування. Розвиток системи природоохоронних територій є важливою передумовою для забезпечення сталого розвитку окремих регіонів і країни у цілому. Відповідно до Державної стратегії регіонального розвитку, вже у 2020 році передбачено доведення площі природно-заповідного фонду держави до 15% від загальної площі території України, при цьому природоохоронні території повинні охопити 17% суходолу та 10% морських акваторій [1].

Львівщина першочергово потребує рекреаційних об'єктів та збереження унікальних природних комплексів, які сприяють розвитку туризму, і в цей же час є осередком підтримання біорізноманіття, а часто і культурним спадком. На теренах Львівщини на початок 2019 року зареєстровано 377 об'єктів природно-заповідного фонду загальною площею 156,1 тис. га. Це складає 7,15% від загальної площі Львівської області, що є значно нижче обумовленого показника для території України і вимагає конкретних дій щодо виділення нових природоохоронних територій [2].

Одним з найбільш екологічно нестабільним регіоном Львівщини є сучасний Червоноградський район, де зосереджені підприємства гірничодобувної та енергетичної галузей, працюють об'єкти муніципальної інфраструктури, на високому рівні представлено сільське господарство, ведеться інтенсивне лісове і мисливське господарство. Господарською діяльністю чиниться значний антропогенний тиск на природні комплекси, які зазнають суттєвої трансформації, а місцями і незворотної деградації, відтак район посідає одне із перших місць за забрудненням ґрунтів, підземних вод та атмосфери поллютантами [3]. Колишній Сокальський адміністративний район Львівської області (сьогодні входить до складу Червоноградського району) займав останнє місце серед районів Львівщини за наявною площею природно-заповідних територій. Зокрема, відсоток заповідності колишнього Сокальського району до 2015 року становив лише 1,98% від його загальної площі, що є значно нижче необхідного рівня згідно з Конвенцією про охорону біологічного різноманіття [4]. Саме тому було прийнято рішення про необхідність створення в межах Сокальського району природно-охоронного нового об'єкту в ранзі Національного природного парку, а саме – НПП «Надбужжя» імені Блаженнішого Любомира Гузара. Окреслена територія характеризується значним різноманіття природних комплексів, з наявністю раритетних рослинних угруповань, рідкісних і зникаючих видів флори та фауни, унікальних пам'яток природи у межах Малої Полісся та Волинської Височини на Львівщині [5].

У 2018 році науковцями Національного лісотехнічного університету України та Львівського національного університету ім. Івана Франка було розроблено низку наукових обґрунтувань щодо створення нових об'єктів ПЗФ на теренах досліджуваного регіону. Серед них: ботанічний заказник загальнодержавного значення «Малополіський Шафран» (орієнтовна площа 624 га); ботанічний заказник місцевого значення «Двірцівський» (орієнтовна площа 63,9 га); ландшафтний заказник місцевого значення «Хлівчанський» (орієнтовна площа 40,6 га); лісовий заказник місцевого значення «Нивки» (орієнтовна площа 0,5 га); охоронна зона ботанічного заказника загальнодержавного значення

«Волицький» (орієнтовна площа 1049,7 га, включно із заказником загальнодержавного значення «Волицький» – 150 га) [6-9].

Частина проєктів, із відзначених об'єктів (ботанічний заказник місцевого значення «Двірцівський») та лісовий заказник місцевого значення «Нивки») пройшли процедуру затвердження Львівською обласною радою, внаслідок чого площа природно-заповідного фонду колишнього Сокальського району станом на 2020 рік складає 3183,5 га або 2,02% території від загальної його площі. По частині об'єктів процедура затвердження ще триває.

Слід зауважити, що виділені нами нові об'єкти природно-заповідних територій Червоноградського району Львівської області, сьогодні належать до різних підприємств, тому для кожної природно-заповідної території або об'єкту розробляється «Охоронне зобов'язання», у якому прописується режим його функціонування залежно від категорії (заборона чи обмеження діяльності). Національний природний парк протягом перших років діяльності забезпечується приміщеннями для його адміністрації та природоохоронних науково-дослідних відділень. Потім створюється еколого-освітній центр та забезпечується розвиток рекреаційної інфраструктури парку. Національний природний парк забезпечується спеціальною технікою, автомобілями загального призначення та технікою загального використання. Штат адміністрації НПП формується з місцевих жителів, а його утримання здійснюється за кошти Державного бюджету. Забезпечення режиму території національного природного парку, здійснення заходів по відтворенню та відновленню природних ресурсів суттєво примножить багатство місцевої флори та фауни. Територія пропонованого НПП поділятиметься на такі функціональні зони: заповідна, зона регульованої рекреації, зона стаціонарної рекреації та господарська зона. На території НПП, окрім заповідної зони, будуть зберігатися традиційні види природокористування, у тому числі сінокосіння, випас худоби, любительське (спортивне) рибальство та полювання, бджільництво, збір грибів, ягід та лікарських рослин, вирішуються питання заготівлі дров тощо. У заповідній зоні буде дотриманий режим збереження цінних природних комплексів.

Оскільки є потреба в створенні таких загальнодержавних об'єктів по всій Україні, доцільно вивчити всі організаційно-правові засади створення Національного природного парку «Надбужжя» імені Блаженнішого Любомира Гузара з метою застосування досвіду та навичок у створенні інших об'єктів ПЗФ.

Література:

1. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки [Електронний ресурс] / Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020>
2. Природно-заповідний фонд // Екологічний паспорт Львівської області, 2019 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ekologia.lviv.ua>
3. Програма охорони навколишнього природного середовища Сокальського району на 2016-2020 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rajrada.sokal.lviv.ua/?p=79033>
4. Конвенція про охорону біологічного різноманіття від 1992 року (укр/рос) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_030#Text
5. Про підтримку створення національного природного парку «Надбужжя» імені Блаженнішого Любомира Гузара на території Сокальського району Львівської області в структурі та підпорядкуванні Міністерству екології та природних ресурсів України [Електронний ресурс] / Проєкт рішення Сокальської районної ради Львівської області. – Режим доступу: <http://rajrada.sokal.lviv.ua/?p=85458>.
6. Проєкт охоронної зони ботанічного заказника загальнодержавного значення «Волицький» [Текст] / С.В. Жмурко, М.І. Сорока, С.А. Гаврилюк, В.Р. Іваневич. – Львів: НЛТУ України. – 2018. – 74 с.
7. Проєкт створення ботанічного заказника загальнодержавного значення «Малополіський Шафран» [Текст] / С.А. Гаврилюк, М.І. Сорока, С.В. Жмурко, І.І. Делеган, В.Р. Іваневич. – Львів: НЛТУ України. – 2018. – 66 с.
8. Проєкт створення ботанічного заказника місцевого значення «Двірцівський» [Текст] / С.В. Жмурко, М.І. Сорока, С.А. Гаврилюк, В.Р. Іваневич. – Львів: НЛТУ України. – 2018. – 32 с.
9. Проєкт створення лісового заказника місцевого значення «Нивки» [Текст] / С.В. Жмурко Л.О. Тасенкевич, С.А. Гаврилюк, В.Р. Іваневич. – Львів: НЛТУ України. – 2018. – 21 с.

Матусяк Михайло Васильович,
кандидат с.-г. наук, доцент,
Квасневський Олександр Анатолійович,
студент, спеціальність «Лісове господарство»
Вінницький національний аграрний університет.

ВПЛИВ ЗАХИСНИХ ЛІСОВИХ НАСАДЖЕНЬ НА ЯКІСТЬ ПРИРОДНИХ ВОД

Ліс чинить позитивний вплив на чистоту стокової води, яка потрапляє у водоймища з водозбірних площ. Лісові насадження зменшують лужність, жорсткість, покращують органолептичні властивості води (прозорість, колір, запах і т. д.). Щоб виростити багатий урожай, людина вносить все більше мінеральних добрив. Для боротьби зі шкідниками та бур'янами застосовуються різні хімічні речовини [2]. Їх значна частина використовується рослинами, але більша частина з талими водами навесні, а також під час зливових дощів потрапляє у водойми, і тоді ці речовини стають небезпечними [1].

Зведені дані щодо лісистості басейнів рік Південного Бугу, показників хімічного складу та розраховані кореляційні залежності наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

**Зведені дані лісистості, рН, вмісту Са, Mg, Cl
у поверхневих водах басейнів малих рік Південного Бугу**

№ п/п	Басейн річки	Загальна площа, км ²	Площа лісів, км ²	Лісистість, %	Показники хімічного складу			
					рН	Са, мг/дм ³	Mg, мг/дм ³	Cl, мг/дм ³
1	Згар	846	135	15,9	7,90	87,5	31,2	35,1
2	Рів	686	74	10,7	8,05	73,0	23,1	29,7
3	Соб	2505	225	8,9	7,90	71,2	25,8	26,6
4	Дохна	1230	206	16,7	8,00	90,4	26,5	37,0
5	Савранка	724	137	18,9	8,06	74,2	38,5	38,5
6	Лядова	731	111	15,2	8,13	76,7	31,3	38,7
7	Русава	977	78	7,9	7,88	76,9	43,7	41,5
8	Мурафа	2649	297	11,2	8,00	74,6	31,9	35,0
9	Гнилоп'ять	457	21	4,6	8,00	85,7	40,5	40,1
10	Рось	1794	154	8,6	7,93	70,4	23,9	29,4
11	Марківка	884	39	4,4	8,04	73,8	24,3	36,2
Коефіцієнт кореляції		-	-	-	0,266	0,082	0,117	0,075

* коефіцієнт кореляції розраховано відповідно до впливу лісистості на даний показник

За даними таблиці слабка кореляційна залежність виявлена лише для впливу лісистості території на кислотність поверхневих вод (коефіцієнт кореляції близький до 0,30). Виявлена залежність вказує на зниження кислотності поверхневих вод при збільшенні лісистості території водозбірного басейну. Зв'язку лісистості території з іншими показниками хімічного складу поверхневих вод: вмісту Са, Mg, Cl не виявлено. Кислотність поверхневих вод в залежності від рівня лісистості басейнів рік описується наступним рівнянням регресії:

$$y = 107,45 \ln(x) - 213,63$$

де: x – кислотність поверхневих вод.

Залежність кислотності поверхневих вод від рівня лісистості території відображено на рисунку 1 за допомогою лінії тренду.

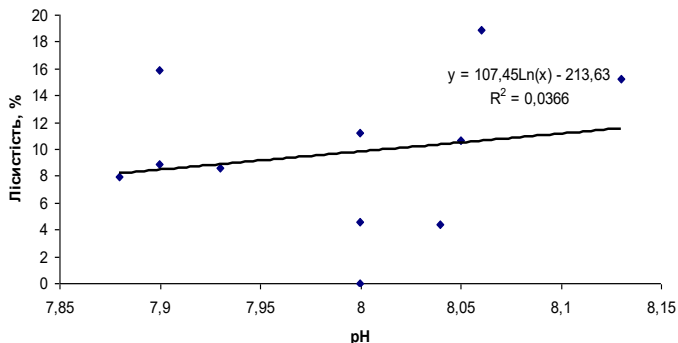

Рисунок 1. Залежність кислотності поверхневих вод від рівня лісистості території

За даними графіка при зростанні лісистості території від 8 % до 12 % рН зростає від 6 до 8, що вказує на зниження рівня кислотності поверхневих вод.

Зведені дані щодо лісистості басейнів малих рік Південного Бугу, наявності хімічних сполук калію, азоту та заліза наведені у таблиці 2.

Таблиця 2

Зведені дані лісистості та вмісту сполук KNa, NH₄, NO₂, NO₃ у поверхневих водах басейнів малих рік Південного Бугу

№ п/п	Басейн річки	Загальна площа, км ²	Площа лісів, км ²	Лісистість, %	Наявність сполук, мг/дм ³				
					K, Na	Fe	NH ₄	NO ₂	NO ₃
1	Згар	846	135	15,9	23,4	0,12	0,88	0,066	1,77
2	Рів	686	73,5	10,7	24,88	0,06	0,87	0,198	5,03
3	Соб	2505	225	8,9	28,08	0,08	0,61	0,104	3,36
4	Дохна	1230	206	16,7	26,43	0,07	0,98	0,087	1,72
5	Савранка	724	137	18,9	20,43	0,075	0,97	0,047	1,82
6	Лядова	731	111	15,2	23,6	0,103	0,92	0,063	1,14
7	Русава	977	78	7,9	23,48	0,095	0,95	0,082	1,26
8	Мурафа	2649	297	11,2	20,55	0,067	0,77	0,059	1,82
9	Гнилоп'ять	457	21	4,6	27,21	0,1	0,68	0,058	1,405
10	Рось	1794	154	8,6	23,78	0,112	0,56	0,08	1,75
11	Марківка	884	39	4,4	20,86	0,02	0,16	0,058	1,52
Коефіцієнт кореляції		-	-	-	-0,366	0,324	0,697	-0,107	0,004

* коефіцієнт кореляції розраховано відповідно до впливу лісистості на даній показник

За наведеними у таблиці даними, а також розрахованими коефіцієнтами кореляції помірний зв'язок впливу лісистості на вміст хімічних сполук виявлено для: KNa – помірний зв'язок ($r = -0,366$), Fe ($r = 0,324$) – помірний зв'язок, NH₄ ($r = 0,697$) – значний зв'язок.

Насадження по-різному впливають на чистоту і якість води. Вода, що поступає з безлісної площі, має високу колірність, а після проходження через насадження колірність різко знижується [3]. Лісові насадження зменшують жорсткість води. Таким чином, лісові насадження грають роль природного фільтру-очисника і покращують органолептичні властивості води.

Література:

1. Карюхина Т. А., Контроль качества воды. М.: Стройиздат, 2007. 278 с.
2. Примака І. Д. Ерозія і дефляція ґрунтів та заходи боротьби з ними: Навчальний посібник: Біла Церква, ДАУ, 2001. 392 с.
3. Юхновський В. Ю. Лісоаграрні ландшафти рівнинної України: оптимізація, нормативи, екологічні аспекти. К.: Інститут аграрної економіки, 2003. 273 с.

Стасів О.Ф.,
к.ек.н., доцент
Інституту сільського господарства Карпатського регіону НААН,
Заплітний Я.Д.,

к.с.-г.н.

Буковинської Державної сільськогосподарська дослідна станція ІСГКР НААН
Боденко Н.А.,

к.с.-г.н., с.н.с.

Державної установи Інститут зернових культур НААН

ВПЛИВ ГУСТОТИ СТОЯННЯ РОСЛИН НА ВРОЖАЙНІСТЬ ТА ВОЛОГІСТЬ ЗЕРНА ГІБРИДІВ КУКУРУДЗИ В УМОВАХ БУКОВИНИ

Одним із важливих технологічних елементів при вирощуванні кукурудзи є густина стояння рослин. Відомо, що залежно від генотипу гібрида її вплив на врожайність і інші господарсько-цінні показники значно різняться. При цьому ступінь варіювання ознак великою мірою залежить від кліматичних умов зони виробництва, і, особливо, температурного режиму та рівня забезпечення вологою.

У 2019-2020 рр. проведено оцінку врожайності і вологості зерна п'яти перспективних гібридів кукурудзи (ДБ Лада, Кіцьманський 215СВ, ДБ Хотин, ДБ Варта – селекції ДУ Інститут зернових культур НААН і Буковинської ДСГДС ІСГКР НААН та ЕС Конкорд гібрид компанії – Євраліс Семенс) при вирощуванні за густоти стояння 50, 70 і 90 тис. рослин/га.

Погодні умови вегетаційного періоду в 2019 р. за температурним режимом в середньому перевищили багаторічну норму на 3,1°C при меншій на 13,1 мм кількості опадів. В 2020 р. середня температура повітря також була вищою за норму на 2,4°C, а опадів випало на 38,3 мм більше норми. Слід зауважити, що в травні 2020 р. середня температура на 0,7°C поступалась середній багаторічній, а опади понад норму випадали в травні (+7,7 мм) та червні (+23,4 мм), що призвело до перезволоження ґрунту і затримки розвитку рослин.

Всі спостереження і обліки проведені згідно з методичними рекомендаціями. Площа ділянок 9,8 м², повторність трикратна. Сівбу проводили при настанні температури ґрунту зверху 10°C, густоту стояння рослин формували в фазі 3-5 листків.

В 2019 р. всі гібриди, окрім ДБ Варта, найвищу середню врожайність (10,41 т/га) забезпечили за густоти 90 тис. рослин/га. В середньому вона була вище на 14,6% ніж при 50 тис. рослин/га. Щодо конкретних гібридів, то цей показник був на рівні від 3,8% у гібрида ДБ Хотин до 29,3% у гібрида ЕС Конкорд. Гібрид ДБ Варта максимальну врожайність (11,66 т/га) сформував за густоти стояння 70 тис. рослин/га.

У 2020 р. найвища середня врожайність (10,54 т/га) була за густоти 70 тис. рослин/га, окрім гібрида ДБ Лада, у якого цей показник був максимальним при 90 тис. рослин/га (10,67 т/га). В середньому гібриди підвищили врожайність при загущенні до 70 і 90 тис. рослин/га відповідно на 2,58 т/га (32,4%) і 1,97 т/га (18,5%) порівняно з 50 тис. рослин/га.

Максимальну врожайність відзначали у середньостиглого гібрида ДБ Варта, яка в середньому за 2 роки склала 12,19 т/га при густоті 70 тис. рослин/га. Високим цей показник був у гібрида ДБ Хотин (10,75 т/га). Найбільш стабільним за рівнем врожайності були гібриди Кіцьманський 215СВ і ДБ Хотин, у яких різниця між мінімальним і максимальним рівнем врожайності склала відповідно 1,24 і 0,35 т/га в 2019 р. і 2,09 і 2,32 т/га в 2020 р. Необхідно відмітити, що ранньостиглий гібрид ДБ Лада протягом періоду 2019-2020 років сформував істотно максимальну урожайність тільки при густоті посіву 90 тис./га. Це вказує на його стабільну реакцію при зміні гідротермічних умов вирощування та високу толерантність до підвищення густоти посіву.

Не відзначено суттєвого впливу густот стояння на вологість зерна гібридів. Вона при цьому була мінімальною у гібрида ДБ Лада і складала 21,1% в 2019 р. і 23,8% в 2020 р., а максимальною у гібрида ДБ Варта відповідно 26,3 і 28,7%.

Отже, для гібрида ДБ Лада найбільш оптимальною в умовах Буковини виявилась густина 90 тис. рослин/га, а гібриди ДБ Варта, ДБ Хотин, Кіцьманський 215 СВ та ЕС Конкорд найвищу урожайність сформували за густоти 70 тис./га.

Література:

1. Андрієнко А., Дергачов Д., Кузьмич В., Токар Б. Стресові фактори для кукурудзи та мінімізація їх впливу. Пропозиція. 2017. № 3. С. 95–97.
2. Андрущенко В. Вплив різних факторів на урожайність кукурудзи. Агроном. 2015. № 1. С. 3–5.
3. Волощук О. П., Волощук І. С., Глива В. В., Пашак М. О. Біологічні вимоги гібридів кукурудзи до умов вирощування в Західному Лісостепу. Передгірне та гірське землеробство і тваринництво. 2019. Вип. 65. С. 22–36. [https://doi.org/10.32636/01308521.2019-\(65\)-3](https://doi.org/10.32636/01308521.2019-(65)-3).
4. Лихочвор В. В., Петриченко В. Ф. Рослинництво. Сучасні інтенсивні технології вирощування основних польових культур : монографія. Львів : НВФ «Українські технології», 2006. 730 с.
5. Нестерець В., Коцюбан Н., Мотренко В. Що для кукурудзи найкраще. The Ukrainian farmer. 2019. №4 (112). С. 20.
6. Рудавська Н. М., Глива В. В. Формування продуктивності гібридів кукурудзи в умовах Лісостепу Західного. Передгірне та гірське землеробство і тваринництво. 2018. Вип. 64. С. 120–123.
7. Семеняка І. М., Семеняка О. І., Горда О. Адаптивна технологія вирощування кукурудзи в умовах недостатнього зволоження. Агробізнес сьогодні. 2017. № 4. С. 48–51.
8. Черчель В. Характеристики гібридів. Вибір оптимального типу. Агрономія сьогодні. Кукурудза. 2019. № 13. С. 38–43.
9. Черчель В., Боденко Н., Таганцова М. Зручна культура. Farmer. 2019. №11 (119). С. 37–41.
10. Штукін О. М., Оничко В. І., Горда О. Особливості формування гібридного складу для умов регіону. Агробізнес сьогодні. 2017. № 3. С. 32–36.

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

*Pavlova N.L.,
Senior lecturer
Odessa National Maritime University*

CURRENT PROBLEMS OF THE ORGANIZATION OF SEA SHIPMENT OF CARGO

The transport services market is associated with the constant change of a conjuncture and terms. Considering sea and river transport, almost the entire volume of shipment and processing of cargo in ports is performed in the course of international traffic. Additionally, it was estimated that the involvement of freight forwarders in the process of cargo transportation provides a solution to the problem of choosing the most efficient route for different types of traffic by focusing on ensuring the minimum transport costs for small and medium exporters. Such approach is especially relevant for Ukraine, since the limited number of specialists and the lacking experience has led to the situation where the independent assessment of total transport costs requires significant labor and time costs due to the growing number of alternative routes and combinations of modes of transport.

Thus, the issues of development and justification of delivery options as well as the performance of foreign trade and cargo transits by forwarding companies remain among of the central problems. Such circumstances are determined by the specifics of such kind of production activity in the market of transport services.

In scientific research, much attention is devoted to the optimization of transport processes and systems. Notably, vessel management is a set of issues related to different levels of planning (both operational and strategic) and various forms of navigation. Taking into account the specifics of the extent of information and the variety of alternatives, resolution of the emerging problems is usually based on mathematical modeling. At that, the models of the considerable size are normally encountered, which complicates their practical application. Such situation is attributed to the large amount of information describing the transportation process and the accompanying conditions.

With regard to the cases when the characteristics of the vessels, directions or lines are strictly formalized, studies [1] focused on simulation models with heuristic algorithms. Such models are static and do not take into

account the dynamically changing environment in which sea transport operates. Furthermore, the obtained solutions cannot be considered optimal.

Studies [3, 4] reflect the set of the admissible routes with their subsequent optimization. Such a solution enables to take into account operational restrictions and requirements for the organization of fleet traffic, which allows to significantly reduce the dimension of the problem and eliminate additional logical checks from the decision-making process.

The studies performed Shibaev, O.G, Vishnevskiy, D.O. [3-4] suggest a two-stage scheme for solving the problem of operational planning of the fleet based on the optimal reservation of vessels for the previously elaborated routes.

It is necessary to give a particular credit to the study by Kirillova O.V [5] suggesting a plan for the operation of vessels with regard to the dynamics of such processes of exploitation of roller fleet. This approach should be considered forward-looking because it takes into account the dynamic nature of the processes under consideration.

Thus, the main tasks associated with the organization of the work of ships of different types are relatively well-addressed in the scientific literature. Despite the differences in formulations, the goals of such developments are quite similar and include the development of economic and mathematical models that allow to solve the problem of rational implementation of cargo transportation. However, the authors do not stipulate in their reasoning the need to assess the commercial feasibility of choosing a variant of transportation from the starting point to the final. Based on this, the task of the effective development of cargo flows and the optimization of cargo transportation in the framework of improving the organization of freight forwarding services remains relevant, gaining special importance in market relations. Much importance is given to the solution of this problem in relation to the capacity of the transport system.

Most cases of cargo delivery issues involve their variability in the use of different transport corridors and hubs as well as the possibility of using a particular mode of transport, including transportation in mixed connections.

The solution to the problem of the elaboration of options for the sea shipment of goods involves solving the following tasks: exploring the route of ships (navigation conditions, width of channels, etc.); characteristics of ports of call of vessels: depth near waterfront, equipment by reloading machinery, width of waterfront, availability of warehouses, etc. ; cargo analysis (cargo space dimensions, storage requirements and transportation conditions, etc.); determination of the category of cargo; formulation of requirements for vessels, selection of ships qualified for cargo delivery.

Therefore, the results of collecting and processing the wide scope of information, which involves the use of the latest information support and "human capital", forms the basis for solving the abovementioned and similar problems. Accordingly, one of the options to increase the efficiency of the sea shipment of goods is the application of project methodology by freight forwarding companies.

Literature:

1. Бакаев В.Г. Эксплуатация морского флота. Москва, 1965. 560 с.
2. Вишневский Д.О. Обоснование состава участков для организации работы судов на линии. Материалы международной научно-практической конференции. – Одесса, 2013. Том 1. Вып. 3 С.54-58.
3. Шibaев А.Г. Обобщение и развитие моделей оптимальной расстановки флота морской судоходной компании. Вісник Одеського державного морського університету. 1998. №2. С. 66-72.
4. Шibaев А.Г., Вишневский Д.О. Обоснование параметров эффективности линейного сервиса универсальных судов для грузовладельца и судовладельца. Вісник Одеського національного морського університету. 2015. № 4(46). С.10-25.
5. Кириллова Е.В. Организация и управление работой морских судов в ролкерной транспортно-технологической системе: дис. ... канд. техн. Наук. Одесса, 2004. 184 с.

*Tarasov S.A.,
Student of the Department of Information Technology,
Semenchenko T. O.,
PhD in Ed., Assoc. Prof.
Karazin Institute of Banking*

DEVELOPMENT OF AN EXPERT SYSTEM FOR BANK CREDIT DECISIONS

The problem of assessing credit risk is a very complex and important problem of financial analysis. Recently, researchers have found that expert systems do a very good job on this complex and unstructured problem compared to more traditional statistical approaches. Expert systems with explanations for decision making can achieve high predictive accuracy; reasoning about how they make their decisions is not available. An expert system for evaluating and supporting credit decisions in banking has been developed that uses credit rating weights for each factor that affects the credit decision. The tool created helps the individual make the right decision with a familiar and easy-to-use interface. Two main methods, efficiency and correctness, are direct and indirect methods have been applied to gain knowledge about credit score systems in banking. The knowledge was tested and evaluated with other senior experts and then some modifications and improvements were made to achieve the final system.

One of the main components of the system is the knowledge base, without a quality knowledge base it is problematic to achieve better results. Two main methods, direct and indirect, were applied to obtain the knowledge. Namely, documents related to banking activities were analyzed. This process was complemented by interaction with an expert to supplement and confirm the information. The knowledge included mathematical and statistical data for correlation analysis, trend analysis, hypothesis testing and implied analysis. Since decisions depend on what the credit rating and circumstances of the bank as a whole are, six criteria were identified for its calculation: feasibility study, customer analysis, general circumstance analysis, financial analysis, credit score analysis, and collateral analysis. The knowledge obtained is validated and verified by subject matter experts.

Two editors are prepared to obtain the domain ontology: the concept editor and the relationship editor. The first one is used to declare domain concepts, their properties and aspects of these properties. The relationship editor is used to declare concepts as input and facilitates the definition of relations between concepts and relations between properties. Five different relationship representations are used: rules, tables, mathematical formulas, constraints, and object hierarchies. Each of the representations has its own internal structure. Which is suitable for different kinds of relations in a domain. The choice of the appropriate domain-specific representation depends on the knowledge engineer according to some criteria that characterize each representation. It should be noted that the architecture used is not limited to the aforementioned knowledge representations, the knowledge engineer can add new knowledge representations and inference mechanisms that work on them. The knowledge base for evaluating and supporting credit decisions as a banking tool consists of five main components, namely: economic feasibility studies, financial feasibility studies, technical feasibility studies, marketing feasibility studies and collateral studies. For the credit ratings, the use of a one hundred point scale of the total weight of the parts that are divided among the five components by default was chosen. The following amount of points was used for each component Economic Feasibility Study - fifteen points. Financial feasibility study - thirty points. Technical feasibility study - twenty points. Marketing feasibility study - twenty points. The collateral has fifteen. There are some critical factors in these five components that can affect the decision-making process in all parts of the system, the project will be rejected by once that happens. There are many important factors that influence decisions to provide credit recommendations. The system recommends or reduces it, or reviews the loan application, or rejects the loan application if it did not meet the evaluation criteria. Thus, different approaches are used to achieve the same result.

The component that acts as an interface for interaction with the user of the expert system has in its arsenal of one of the main functions, the so-called query "How? This query presents the user with an explanation using a type of reasoning line tracing, by which the user can trace how the system arrived at that conclusion. To reach this conclusion, the module gathers all the rules containing the conclusion. In the next step, the system compares the statements contained in each rule with the results obtained within the system.

The system supports the bank's decision by calculating various equations in the financial analysis, helps measure quantitative data, and then helps evaluate the credit decision-making process. The system provides an explanation of the conclusion it arrived at, giving the user a detailed answer. One of the important issues of using the system is that it reduces the time to evaluate credit because it provides the user with the necessary information for each case, if the user can focus only on the necessary information that will feed the logical system, will reduce the risk of debt, and the system gives a conclusion even if some data is missing.

Сердюк Б.С.,
студент кафедри технічної кібернетики
Національного технічного університету України
"Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського"

ОГЛЯД СУЧАСНИХ МОВ ОПИСУ RESTFUL API

Дана робота представляє огляд сучасних мов опису API RESTful (OAS, RAML, API Blueprint) та коротке порівняння сучасних інструментів моделювання веб-API RESTful. REST був придуманий Роем Філдингом в докторській дисертації в 2000 році, та розроблений для опису шаблону проектування реалізації мережових систем.

REST - підхід до архітектури мережових протоколів, які надають доступ до інформаційних ресурсів. Дані повинні передаватися у вигляді невеликої кількості стандартних форматів (наприклад, HTML, XML, JSON). Будь-який REST протокол повинен підтримувати кешування, не повинен залежати від мережового прошарку, не повинен зберігати інформації про стан між парами «запит-відповідь». Стверджується, що такий підхід забезпечує масштабовність системи і дозволяє їй еволюціонувати з новими вимогами (рис. 1.1).

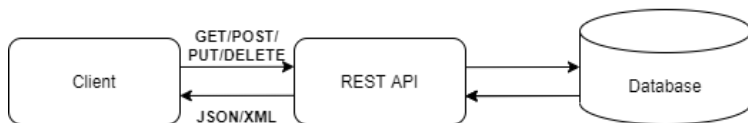

Рисунок 1.1 – Схема архітектурного підходу REST

Мови опису RESTful API - це формальні мови, створені для надання структурованого опису веб-API RESTful, який корисний як для людини, так і для автоматизованої машинної обробки, найбільш популярні мови опису наведені у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Порівняння мов опису RESTful API

DLs	Format	Code generation	Open Source	Dev tools	Design	References
RAML	XAML	yes	yes	Good	API first	https://raml.org/
API Blueprint	Markdown	limited	yes	Limited	Design first	https://apiblueprint.org/
OAS	JSON	yes	yes	Good	Existing API	https://swagger.io/

OAS має дуже потужну мову моделювання для точного визначення того, що очікується від системи - дуже корисно для тестування та створення заглушок для кодування для набору API.

RAML розроблений для підтримки першого проектування та фокусується на послідовності.

API Blueprint більш орієнтований на документацію, що є читаємою користувачем моделі та її точності загалом. Кожен проєкт має свої переваги та недоліки, та врешті обирається в залежності від потреб користувача.

Загалом, RAML виявився найкращим у цих різних категоріях і хоча спільнота розробників, що стабільно використовують мову, не є така велика, як у інших проєктів, можна впевнено сказати, що вона має потенціал для стабільного приросту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Fielding R. T. Architectural styles and the design of network-based software architectures / Fielding, 2000.
2. API Blueprint tutorial [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://help.apiary.io/api_101/api_blueprint_tutorial/.
3. RAML [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: [https://en.wikipedia.org/wiki/RAML_\(software\)](https://en.wikipedia.org/wiki/RAML_(software)).
4. OAS REST API [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://restapi.openautomationsoftware.com/>.

ФАРМАЦЕВТИЧНІ НАУКИ

UDC 615.1

*Korzh Yu.V., Romanko T.A., Koval O.V.,
National University of Pharmacy*

CURRENT SITUATION OF PHARMACEUTICAL CARE FOR PATIENTS WITH TUBERCULOSIS IN RURAL AREAS

According to the Ministry of Health of Ukraine almost all regions of Ukraine in 2019 the incidence of tuberculosis (TB) among the rural population is 20-30% higher than the incidence of urban residents. This may be associated with limited territorial access to diagnostic laboratories and TB care institutions, restrictions to the provision of medical and pharmaceutical care, stigma or differences in the level of awareness. Based on the above, in our opinion, the study of the current state of pharmaceutical care for patients with tuberculosis in rural areas becomes especially relevant.

The purpose of the study is to determine the current state of pharmaceutical care for patients with tuberculosis in rural areas.

At the first stage of the study we conducted a comparative analysis of morbidity rates between urban and rural populations of Ukraine for the period 2015-2019. Thus, the incidence rates per 100 thousand population among the urban population in 2015 was (55.9) cases, and the rural population (85.6) cases. In 2016 (54.7 and 81.6), in 2017 (51.9 and 75.9), in 2018 (50.5 and 74.3), in 2019 (49.2 and 71.3) respectively. On the positive side, both categories of the study tend to have a lower incidence rate. However, there is a significant influx of indicators among the rural population. Thus, in 2015 the share of TB cases in rural areas was (37.9%) of the total number of patients, in 2016 - (37.5%), in 2017 - (36.7%), and in 2019 - (36.6%). The study of the growth rates of morbidity in the regions of Ukraine proved that the overall range of growth rates of the disease in rural areas is distributed in the criterion from (70 to 90%) are Odesa (111.1%), Zakarpattia (103%) and Luhansk (110.7%) had an increase in morbidity rates for the period 2015-2019. Ivano-Frankivsk (61%) and Poltava (67.2%) can be considered more effective in terms of disease indicators. The next stage of the study, were to analyze the provision of regions with TB care facilities. According to the study, a significant number of regions of Ukraine have a very small number of hospitals (17 adults, 2 children) and dispensaries (62). As of 2019, there are PDD offices in all regions (522). It should be noted that the strategy of reforming the PDD (approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine on November 27, 2019 № 1414) is aimed at moving to an outpatient model of treatment (AML-TB) of TB patients, and accordingly, reducing (transforming) existing hospitals and dispensaries into regional anti-tuberculosis centers.

Based on these provisions, we analyzed the introduction in 2019 of an outpatient model of TB treatment in Ukraine. Thus, it was established that the largest share among the regions of Ukraine in terms of the implementation of the outpatient model of TB treatment (AML-TB) had: Sumy region. (29.8%), Kharkiv region. (25.7%) and Volyn region. (23.8%). AML-TV has not been introduced in Lviv, Ternopil, Khmelnytsky regions, it should be noted that in these regions the share of rural population exceeds urban.

According to the results of the study, despite the general positive trend of reducing the number of TB cases, the figures per 100 thousand population in rural areas indicate the need for systemic decisions in the fight against TB in rural areas. The undisputed fact is that the model of outpatient treatment is the most acceptable for TB patients who have permanent residence in rural areas.

Literature:

1. DSP <https://phc.org.ua/kontrol-zakhvoryuvan/tuberkuloz>

Korzh Yu.V., Romanko T.A., Zhurba K.Yu.
National University of Pharmacy

STUDY OF PHARMACEUTICAL CARE FOR PATIENTS WITH TUBERCULOSIS IN UKRAINE

The health care system in Ukraine is currently being reformed. The first stage of reforming the medical system is to improve the organization of primary health care (PHC) on the basis of family medicine. At the same time, the spread of the epidemic of VICH, tuberculosis and other infectious diseases, as well as the growing level of drug addiction, are among the most pressing issues that need to be addressed at the level of health care reform. The spread of these problems indicates a lack of preventive work aimed at solving them.

The purpose of the study is to determine the physical accessibility of TB patients to pharmaceutical care.

At the first stage of the study, an analysis was conducted on the regional redistribution of PTLZ as of 01.01.19 and 01.01.20. It was found that the total number of provided PTLZ decreased by 21.5%. The general analysis of the regions showed that only in the Kherson region there was an increase in the number of PTLZ, the growth rate was (+ 15.9%). All other regions of Ukraine showed a reduction in the growth rate of PTLZ. It was established that in 2019-2020 the regions of Dnipropetrovsk (- 1%), Chernihiv (- 4.5%), Zaporizhia (- 7.9%) Ivano-Frankivsk (- 11.8%) experienced the smallest reduction in the number of PTLZ, Kyiv and the city of Kyiv (-12.6% and -12.4%), respectively. The top five with the highest rates of reduction in the number of PTLZ included the regions: Lviv (- 65.7%), Rivne (-56.6%), Volyn (-53.8%), Odessa (-42.2%), Ternopil (-34.3%). The obtained research data can be substantiated by two components. First, such dynamics of the general reduction in the number of PTLZ is due to a decrease in morbidity. Secondly, insufficient centralized provision of PTLZ for TB patients. Therefore, the next stage of the study was the analysis of morbidity by region. Based on the data of registered TB cases as of 01.01.19 and 01.01.20, the overall decrease in TB cases decreased by 5.6%. Seven regions of Ukraine had an increase in the growth rate of registered TB cases: Vinnytsia region (+ 26.5%), Zakarpattia region (+ 5.88%), Kirovohrad region (+ 9.9%), Rivne region (+ 31.9%), Kharkiv region. + 3.67%), Khmelnitsky (+ 14.6%), Cherkasy (+ 5.48%). All other regions showed a reduction in the number of registered TB cases, which ranged from (-0.06% to -29%). In the course of the research it was proved that the largest number of available PTLZ by regions does not correspond to the growth / decrease rates of registered TB cases. Thus, on the example of Rivne region. it can be noted that with the increase in morbidity by almost (+ 32%) the available number of available PTLZ decreased by (- 57%).

In the course of the research it was established that the regional indicators of PTLZ provision have significant differences with the morbidity indicators. This situation is unacceptable and requires the introduction of a system of administrative control of specialized CHCs and regional monitoring of PTLZ residues for TB incidence. Based on the obtained data, we can assume that the formation of the need is incorrect and requires the introduction of a forecasting and planning algorithm in the provision of PTLZ, taking into account the outpatient treatment model and indicators of TB prevalence. Differences in the incidence rates and the number of PTLZs inherently include a lack or excess of the required amount. The situation with the lack of PTLZ forces the patient to provide himself with drugs, which violates his rights and endangers the complex process of treatment. The situation with exceeding the required number of PTLZ leads to the need to dispose of drugs, which also entails financial losses for the state.

Literature:

1. Ministry of Health <https://moz.gov.ua/>

*Корж Ю.В., к.ф.н., доцент,
Романько Т.А., ас.,
Бурда О.Д., студентка
Національний фармацевтичний університет,
кафедра соціальної фармації*

АНАЛІЗ ФІНАСУВАННЯ ПРОТИТУБЕРКУЛЬОЗНИХ ПРОГРАМ В УКРАЇНІ

Концепція Загальнодержавної цільової соціальної програми протидії захворюванню на туберкульоз на 2018-2021 рр. має на меті реформування підходів до надання протитуберкульозної допомоги шляхом розвитку системи амбулаторної допомоги, забезпечення соціального супроводу пацієнтів та розширення інноваційних методів діагностики і лікування туберкульозу. В Україні з 2020 р. починається впровадження нової моделі фінансування спеціалізованої медичної допомоги за принципом «оплата за послугу». Разом з тим, протягом 2018-2019 рр. було реформовано систему фінансування первинної ланки (оплата на основі капітаційної ставки). Тому особливої актуальності набуває питання державних фінансових гарантій надання медичної та фармацевтичної допомоги хворим на туберкульоз.

Мета дослідження полягає у проведенні аналізу підходів до фінансування протитуберкульозних програм в Україні.

Відповідно до *Закону України № 1645-III від 06.04.2000 р. «Про захист населення від інфекційних хвороб»* фінансування протитуберкульозних програм здійснюється за рахунок державного, місцевого бюджетів, а також за рахунок фондів, благодійних організацій. Виходячи з норм закону нами проведено аналіз фінансування протитуберкульозних програм у розрізі джерел фінансування за областями України за 2017 р. та 2019 р.

Встановлено що загальний обсяг фінансування протитуберкульозних програм у 2019 рр. збільшився на 2160519 тис. грн., а темп приросту за цей склав 307,5 % у порівняльні з 2017 р. За результатами аналізу встановлено, що у 2017 р. на виконання протитуберкульозних програм було виділено 1041429 тис. грн. Найбільшу частку фінансування (48,38 % від загального обсягу коштів) здійснювалось за рахунок місцевих бюджетів. Разом з тим, частка фінансування Глобального фонду (ГФ) на протитуберкульозні заходи склала 33,14 %, а за рахунок МОЗ (державний бюджет) – 16,12 %. Інші джерела фінансування мали незначну частку (2,37 %). Необхідно зауважити, що фінансування протитуберкульозних програм у Рівненській обл. на 96 %, у Полтавській обл. на 83 %, Хмельницькій обл. на 84 % було забезпечено за рахунок місцевих джерел фінансування. Найбільшу частку фінансування на протитуберкульозні заходи за рахунок ГФ було забезпечено у Луганській обл. (51 %) та Чернігівській обл. (53 %). Встановлено, що у 2017 р. середнє значення державного фінансування за областями коливалось у діапазоні від 0 до 25 %.

За результатами фінансування протитуберкульозних програм у 2019 р. встановлено, що загальна сума склала 3201948 тис. грн. Так, частка фінансування за рахунок коштів державного бюджету країни складала 17,3 %, а частка коштів місцевих бюджетів регіонів мала значення 82,7 %. Слід зазначити, що фінансування за рахунок ГФ було відсутнє. Отже можна стверджувати, що з 2019 р. Україна змінила модель фінансування пріоритетних заходів щодо боротьби з епідемією туберкульозу від донорського до державного і місцевого фінансування. Встановлено, що найбільшу частку коштів за рахунок державного бюджету у розрізі областей країни було виділено на Херсонську обл. (94,2 %), Донецьку обл. (60,5 %). Найбільшу частку щодо фінансування програм ТБ за рахунок місцевого бюджету мала Дніпровська обл. (90,2 %).

Проведене дослідження доводить, що основна частка фінансування програм з подолання ТБ здійснюється за рахунок місцевих бюджетів областей України. Отримані результати дослідження сформували наступні висновки, а саме існує залежність фінансування ТБ програм від економічної потужності регіону, що встановлює необхідність функції контролю з боку МОЗ та підтримка менш розвинених регіонів.

Література:

1. ЦГЗ <https://phc.org.ua/kontrol-zakhvoryuvan/tuberkuloz>

Мороз С.Г.,
к.е.н., доцент кафедри,
Нгуєн Т.Ч.,
магістрантка кафедри.

*Кафедра організації та економіки фармації
Національного фармацевтичного університету*

АНАЛІЗ РІВНЯ КОНЦЕНТРАЦІЇ АПТЕЧНИХ ЗАКЛАДІВ НА ФАРМАЦЕВТИЧНОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Смість ринку є однією з ключових характеристик будь-якого ринку і трактується дослідниками як сукупний платоспроможний попит покупців на певний товар при сформованому рівні цін. Аналіз даного показника дозволяє визначити ступінь привабливості фармацевтичного ринку для нових учасників (продавців), ставлять перед собою за мету залучення покупців і збільшення прибутку. У свою чергу поява нових учасників визначає зростання рівня конкуренції.

Для оцінки рівня концентрації аптечних закладів, виходячи з їх територіального розташування (за областями), застосовувався метод групувань, що дозволив типологізувати адміністративні суб'єкти. В якості результативних виступили показники: кількість населення на 1 аптечний заклад і кількість аптечних закладів на 100 км². Систематизація проведена за даними, представленими на сайті Державної служби статистики України та Ліцензійного реєстру з виробництва лікарських засобів (в умовах аптеки), оптової та роздрібною торгівлі лікарськими засобами.

У таблиці 1 проведено групування регіонів України за рівнем концентрації аптечних закладів на 10 тис. чол. населення.

Таблиця 1

Групування областей України за рівнем концентрації аптечних закладів на 10 тис.чол. населення

Групи	Діапазон за кількістю АЗ на 10 тис. чол.	Кількість областей у групі	Середня кількість АЗ на область	Середня чисельність населення у групі, тис.чол	Середня площа на область, тис. кв. км	Чисельність населення на 1 АЗ, чол.	Перелік областей у групі	Рівень концентрації АЗ
1	3,6-4,3	2	1210	3118,5	2,7	2661	Донецька, Луганська	Низький
2	4,4-5,0	5	642	1344,6	23544	2,1	Волинська, Рівненська, Чернігівська, Сумська, Львівська	Середній
3	5,0-5,7	9	850	1623,8	26306	1,9	Запорізька, Житомирська, Харківська, Вінницька, Полтавська, Дніпропетровська, Миколаївська, Херсонська, Чернівецька	Високий
4	5,7-6,4	8	862	1395,7	21009	1632	Тернопільська, Одеська, Кіровоградська, Закарпатська, Київська, Івано-Франківська, Хмельницька, Черкаська	Дуже високий

При групуванні областей України за кількістю аптечних закладів на 10 тис. чол., встановлено, що групи з дуже високим та високим рівнем концентрації аптечних закладів є найчисленнішими. Так, до групи з дуже високим рівнем концентрації у діапазоні 5,7-6,4 аптечних закладів

на 10 тис. чол. увійшли 8 областей. Для цієї групи характерними є відносно невисока чисельність населення – 1395,7 тис.чол. та найменша площа області – 21009 кв.км.

При групуванні областей України за кількістю кількістю аптечних закладів на 10 тис. чол., встановлено, що групи з дуже високим та високим рівнем концентрації аптечних закладів є найчисленнішими. Так, до групи з дуже високим рівнем концентрації у діапазоні 5,7-6,4 аптечних закладів на 10 тис. чол. увійшли 8 областей. Для цієї групи характерними є відносно невисока чисельність населення – 1395,7 тис.чол. та найменша площа області – 21009 кв.км.

Найчисленнішою групою є друга з високим рівнем концентрації в діапазоні 5,0-5,7 аптечних закладів на 10 тис. чол. населення До неї потрапили 9 областей, у тому числі Харківська.

Такі високі показники концентрації аптечних закладів характерні лише для дуже густозаселених країн світу – Китаю – 1486 чол. на 1 аптечний заклад, Лівану – 1657 чол. на 1 аптечний заклад, Непалу – 1745 чол. на 1 аптечний заклад. Можна констатувати, що рівень фізичної доступності аптечних закладів в Україні високий, проте має місце надзвичайно висока конкуренція.

Можна зробити висновок, що при відносно невеликій чисельності населення в області та невеликій території має місце вищий рівень концентрації аптечних закладів і рівень конкуренції.

Аналогічно у табл. 2 проведене групування відповідно до територіальної поширеності (концентрація числа аптечних закладів в розрахунку на 100 км²).

Таблиця 2

Групування областей України за рівнем концентрації аптечних закладів на 100 км²

Групи	Діапазон за кількістю АЗ на 100 км ²	Кількість областей у групі	Середня кількість АЗ на область	Середня чисельність населення у групі, тис.чол	Середня площа на область, тис. кв. км	Чисельність населення на 1 аптечний заклад, чол.	Перелік областей у групі	Рівень концентрації АЗ
1	1,45-2,65	8	555	1088,8	26,5	1,9	Чернігівська, Житомирська, Сумська, Кіровоградська, Волинська, Миколаївська, Полтавська, Херсонська,	Низький
2	2,65-3,85	6	748	1486,2	23,7	1,9	Рівненська, Вінницька, Запорізька, Луганська, Черкаська, Хмельницька	Середній
3	3,85-5,05	4	1153	1958,8	26,6	1,7	Київська, Тернопільська, Харківська, Одеська	Високий
4	5,05-6,25	6	1105	2213,6	19,2	1,9	Дніпропетровська, Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська, Чернівецька, Донецька	Дуже високий

Розподіл аптечних закладів в групи по співвідношенню їх числа і площі регіону істотно відрізняються від раніше проведеного групування. Це пов'язано з особливостями окремих областей, зокрема, відносно великою площею і низьким рівнем заселеності.

До найчисленнішої групи з низьким рівнем концентрації аптечних закладів на 100 км² віднесені 8 областей, у яких середня чисельність населення в області складає 1088,8 тис. чол., що є найнижчим показником серед чотирьох груп та відносно високим показником площі – 26,5 тис. км². Формально даний показник свідчить про низький рівень фізичної доступності лікарських засобів для більшості осіб, які проживають в зазначених регіонах. Найбільша концентрація аптечних закладів та рівень конкуренції

спостерігається в областях, які є густозаселеними з відносно невеликою площею, до цієї групи потрапили 6 адміністративних суб'єктів.

На рис. 1 представлено контур за кількістю аптечних закладів, що входять до кожної з чотирьох груп, в розрахунку на 10 тис. чол. населення і 100 кв.км.

Дані рис. 1 свідчать про те, що спостерігається діаметральна розбіжність за двома групуваннями: за територіальною ознакою найбільша кількість регіонів у групі з низьким рівнем концентрації аптечних закладів. Виходячи з цього, за територіальною ознакою у 58% областей України низький та середній рівень концентрації аптечних закладів, а отже, й конкуренції, тобто у багатьох областях аптечні заклади фізично не досить доступні. У той же час за ознакою населення – в 70% областей концентрація аптечних закладів дуже висока та висока, а відповідно, й конкуренція.

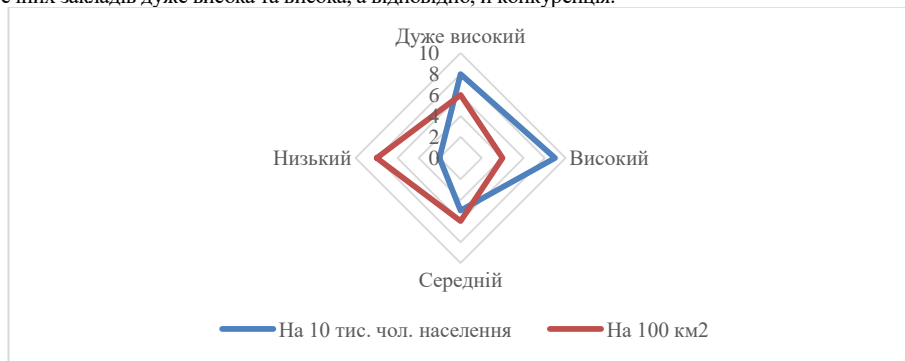

Рис. 1. Результати групування аптечних закладів в розрахунку на 10 тис. чол. і 100 кв.км

Література:

1. Реєстр місць провадження діяльності з оптової та роздрібною торгівлі ЛЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://portal.dls.gov.ua/PublicSite/TradeLicense/TradeLicenseList.aspx>
2. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Конкурентоспроможність підприємства: оцінка рівня та напрями підвищення : монографія / за заг. ред. О. Г. Янкового. Одеса : Атлант. – 2013. – 470 с.

Мороз С.Г.,
к.е.н., доцент кафедр,
Самійленко Т.М.,
магістрантка кафедри.

*Кафедри організації та економіки фармації
Національного фармацевтичного університету*

**АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО РИНКУ, ЩО
ОБУМОВЛЮЮТЬ СПЕЦИФІКУ СИСТЕМИ ЦІНОУТВОРЕННЯ НА
ЛІКАРСЬКІ ЗАСОБИ**

Останні роки характеризуються зміною в області державних заходів, що регулюють розвиток фармацевтичного ринку. У 2018 році затверджено Державну стратегію реалізації державної політики забезпечення населення лікарськими засобами, основною метою якої є досягнення високих показників здоров'я населення, забезпечення населення України якісними, ефективними та безпечними лікарськими

засобами та їх раціональне використання шляхом затвердження комплексу заходів щодо забезпечення доступності лікарських засобів (ЛЗ), належного фінансування системи забезпечення ЛЗ, удосконалення системи постачання ЛЗ; удосконалення державного регулювання та забезпечення якості ЛЗ, підвищення рівня раціонального використання ЛЗ, підвищення інвестиційної привабливості фармацевтичного ринку України у сфері розробки та дослідження ЛЗ.

На кінець 2019 р., частка препаратів вітчизняного виробництва в вартісному вираженні становила 37,2%. (рис. 1).

Рис. 1. Натуральний і вартісний обсяги продажів вітчизняних ЛЗ

Слід зазначити, що в натуральному вираженні, однак, превалюють препарати українського виробництва, в основному, за рахунок звичних для покупця, препаратів масового попиту. Незважаючи на високий рівень попиту на дані препарати, вони не можуть виступати драйверами зростання національної фармацевтичної галузі в силу розвитку нових високо технологічних і ефективних препаратів, які виходять на ринок під зарубіжними брендами.

Низький рівень вартісного обсягу вітчизняних ЛЗ можна пояснити наступними особливостями: український фармацевтичний ринок (ФР) виробляє, в основному, ЛЗ, які значно поступаються в клінічній ефективності сучасним імпортованим препаратам; низька вартість вітчизняних лікарських препаратів по відношенню до імпортованих ЛЗ; мала частка інноваційних ЛЗ, розробки нових оригінальних лікарських засобів і технологій їх виробництва в Україні практично не ведуться - перш за все, тому, що в країні відсутній інституційний покупець на наукові розробки, до 90% ЛЗ, що випускаються вітчизняними підприємствами, відносяться до дженерикового сегменту.

Аналіз динаміки зміни обсягів продажів найбільш затребуваних ЛЗ (рис. 2) показує, що в першу десятку входить лише три вітчизняних ЛЗ – Натрію хлорид, Реосорблакт та Цитрамон. Саме продаж даних препаратів виводять вітчизняних виробників на перші місця рейтингу фармацевтичних компаній, присутніх на українському ФР.

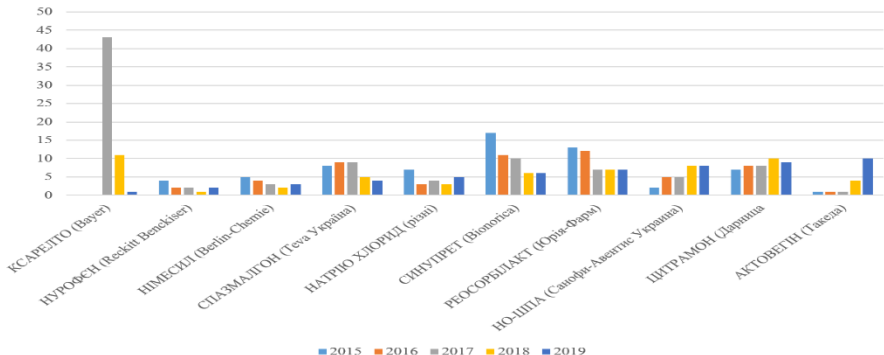

Рис. 2. Топ-10 брендів ЛЗ за обсягами аптечного продажу в грошовому вираженні

Важливим фактором розвитку роздрібного ринку є платоспроможність населення, оскільки він майже повністю фінансується споживачем. В останні роки відмічається підвищення як заробітної плати, так і доходів населення. НБУ продовжує фіксувати зростання заробітної плати, проте ці темпи сповільнюються.

Відзначається і збільшення доходів населення. За підсумками III кв. 2019 р. Державною службою статистики України зафіксовано збільшення номінальних доходів на 14%. При цьому також виявлена тенденція до сповільнення темпів їх зростання. Збільшення добробуту населення підштовхує споживачів на покупку більш дорогих ЛЗ, про це свідчить характер зміни структури цінкових груп на комерційному секторі фармацевтичного ринку (рис. 3).

Триває тенденція переходу на більш дорогі ЛЗ (значний внесок в збільшення вартісного обсягу ринку вносить індекс заміщення - перерозподіл попиту в бік більш дорогих і якісних ЛЗ). Зміщення цінкових сегментів ставить питання про доцільність розробки нових промислових площ з метою випуску дешевих препаратів, попит на які продовжує знижуватися.

Продовжуються тренди планомірного збільшення частки рецептурних лікарських засобів, а також частки зарубіжних препаратів у структурі ринку лікарських засобів. За останні 10 років частка рецептурних препаратів збільшилася з 34 до 42% в натуральному і з 53 до 61% в грошовому вираженні. У структурі аптечного продажу лікарських засобів українського та зарубіжного виробництва в грошовому вираженні в останні роки фіксується поступове збільшення частки препаратів зарубіжного виробництва.

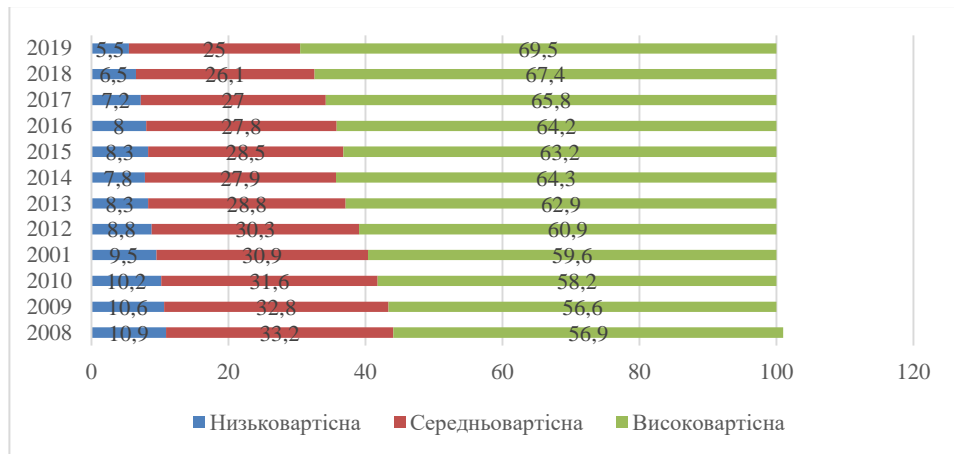

Рис. 3. Структура вартісних продажів ЛЗ за цінковими сегментами

Стабільно високий відсоток ОТС препаратів в загальному обсязі продажів, (у 2019 р. 58%), свідчить про збільшення обізнаності покупців і збереженні тенденції до самостійного лікування. Таким чином, змінюється роль аптечного працівника і збільшується частка відповідальності за прийняті пацієнтом рішення. Співвідношення рецептурних/безрецептурних препаратів в натуральному і вартісному вираженні значно відрізняється. Це пояснюється високою вартістю деяких груп рецептурних лікарських препаратів - онкологічні препарати, гормональні та ін.

Таким чином, на основі тенденцій розвитку фармацевтичного ринку і його основних кількісних характеристик можна виділити основні структурні особливості:

1. Стабільне зростання цін на лікарські засоби, підкріплене загальним зростанням інфляції і посиленням конкуренції на фармацевтичному ринку з боку іноземних компаній. Особливо актуальним в зв'язку з цим, є розвиток локальної фармацевтичної промисловості та її цінове регулювання, що враховує особливості виробництва, конкуренції і державні преференції на користь українського виробника.

2. Динамічність зростання обсягу, підкріплене зростанням загальної захворюваності населення і рівнем інфляції.

3. Структура ринку, що відображає переважання препаратів безрецептурного відпуску, а, отже, бажання населення до самостійного лікування, підкріплене незначним зростанням його добробуту. Непрямий вплив на розвиток галузі здійснюють ЗМІ, посилення реклами безрецептурних препаратів.

4. Імпортозалежність. Першочергову важливість має залежність вітчизняного виробника від імпортних субстанцій, яка не дозволяє вітчизняним виробникам нарощувати власні обсяги виробництва. Як наслідок, спостерігається залежність українського ринку від імпортних готових лікарських засобів, що збільшує «зону ризику» в соціальній, економічній і політичній безпеці країни.

5. Зростання загального числа захворювань і тенденція старіння населення, зменшення чисельності працездатного населення, посилення розшарування суспільства. Описані фактори підтверджують необхідність збільшення доступності ЛЗ.

Література:

1. Кірсанов Денис. Аптечний ринок України за підсумками 2019 р.: Helicopter View / Денис Кірсанов // «Еженедельник «Аптека». – 2020. – №4(1225). – Режим доступу: <https://www.apteka.ua/article/531429>
2. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Тимчук Я.О.,

*студент Національного фармацевтичного університету
кафедра клінічної фармакології та клінічної фармації*

Науковий керівник: к.м.н. Ткаченко К.М.

ФАРМАЦЕВТИЧНА ОПІКА, СПРЯМОВАНА НА ПІДВИЩЕННЯ КОМЛАСНСУ ПРИ ЛІКУВАННІ ПОЛІНОЗУ

Актуальність. Однією з актуальних проблем сьогодення є зростання алергічних хвороб. В Україні алергія займає третє місце після серцево - судинних і онкологічних захворювань [1, 3, 4]. Важливе місце в терапії алергічних захворювань займають антигістамінні лікарські препарати. Досліджень, спрямованих на оптимізацію лікарської допомоги споживачам протиалергічних препаратів в Україні не так багато. А в умовах, що склалися – зростання захворюваності на алергію, економічної кризи, девальвації гривні і низьку платоспроможність населення, пошук шляхів оптимізації лікарської допомоги без зниження якості лікування споживачів антигістамінних препаратів в Україні, є актуальним і необхідним [2, 5].

Мета. Розробка організаційно-методичних підходів до раціоналізації застосування антигістамінних препаратів в умовах аптеки для оптимізації формування прихильності до лікування у пацієнтів з полінозом.

Матеріали та методи. Проаналізовані показники із 60-ти аптек міста Харків за допомогою анкетування: опитано 128 пацієнтів та 122 фармацевта. Основними критеріями відбору резидентів були схильності до сезонних та хронічних алергій. У роботі використані методи: системні, маркетингового, ситуаційного, економіко-статистичного аналізу (непараметричний аналіз, метод звичайних середніх, метод групування, порівняння, графічний метод, метод експертних оцінок, контент-аналіз, АВС-аналіз, частотний аналіз), методи соціологічного опитування (анкетування та інтерв'ювання), а також териториальний і концептуальний підходи.

Результати. Більшість спеціалістів зі стажем праці до 1 року – 47%, від 1-5 років – 31%, більше 5 років – 13%, більше 10 років – 9%. Серед них 69% опитаних мали кваліфікацію фармацевт та 31% кваліфікацію провізорів. Результати опитування фармацевтів (провізорів) показали, що всього 23% спеціалісти аптечних організацій завжди інформують пацієнта про можливі лікарські взаємодії, 64% інформують тільки після запиту від пацієнта і 13% не інформують зовсім. Встановлено, що 97% аптек мають у своєму асортименті лікарські препарати для фармацевтичної заміни, і лише 3% не мали генеричних препаратів. Зі спостережень провізорів аптек найчастіше пацієнти купують антигістамінні лікарські препарати за призначенням лікаря – 58%, звернення до аптечних працівників – 22%, 15% пацієнтів обирає антигістамінні лікарські препарати з реклами в ЗМІ, всього 5% обирає антигістамінний засіб по рекомендації друзів та знайомих.

В разі відсутності лікарського препарату в аптеці фармацевти та провізори керуються: доказовою базою ефективності – 78 опитаних, серед яких 34 – 65% усіх фармацевтів, 44 – 28% усіх провізорів, що сумарно

64% від усіх респондентів. Загальними відгуками про лікарські препарати керуються 40 спеціалістів аптечних організацій: 26–37% провізорів та 14–27% фармацевтів. Інформацією від медичних представників користуються 40 респондентів, серед яких 20 фармацевтів – 29% та 20 провізорів – 39%. Важливе значення для працівників аптечних організацій є інформація отримана від колег – 29 респондентів: 9 фармацевтів – 18%, 20 провізорів – 29%. Найменш важливим фактором виявилась інформація з рекламних ЗМІ – 14 респондентів, серед яких 9 фармацевтів та 5 провізорів. Вибір антигістамінних лікарських препаратів пацієнтами здійснюється зазвичай за рекомендацією знайомих – 44,6%, а рекомендації фармацевтом антигістамінних препаратів в аптечних організаціях становлять 18%. Призначенням лікаря у виборі препаратів користується лише 20% респондентів, натомість, рекламу в ЗМІ обрали 23,4% опитаних.

Висновки. В результаті проведеної роботи було проведено і опрацьовано огляд сучасних проблем у лікуванні полінозу антигістамінними лікарських препаратів, пов'язаних з поширеністю захворювання. За даними у проведених дослідженнях в попередніх опитуваннях можна підкреслити, що для пацієнта у наш час найважливішу роль відіграє ціна антигістамінних лікарських препаратів, межуючи з ефективністю. При цьому більшість споживачів займається самолікуванням та обирає антигістамінний лікарських препаратів за порадами знайомих, друзів і консультуються з фармацевтом (провізором) у разі виникнення симптомів полінозу (катаральні симптоми, слезотеча). Виявлена тенденція збільшення споживання антигістамінних лікарських препаратів на підставі самолікування пацієнтами. Науково обґрунтовані і запропоновані методичні підходи до оптимізації лікарської допомоги споживачам антигістамінних лікарських препаратів в аптечних організаціях України, що включають, зокрема, використання даних про конкурентоспроможність антигістамінних лікарських препаратів і виділення стратегічних груп антигістамінних лікарських препаратів з урахуванням витратності і частоти придбання. Виявлено особливості споживання антигістамінних лікарських препаратів в Україні і встановлена тіснота зв'язку між факторами, що впливають на вибір споживачами антигістамінних лікарських препаратів. На основі маркетингових досліджень, складено типологічний портрет споживачів антигістамінних лікарських препаратів.

Література:

1. Ягудіна Р.І. Алергія. Обзор протиалергійних антигістамінних препаратів / Р.І. Ягудіна, О.А. Ариніна // КатренстільФарма. — 2016. — No 4. — С. 9-17.
2. Чукреева Н.В. Концепція управління знаннями процесів в організації системи руху товару лікарських засобів / Н.В. Чукреева // Вісник ВГУ, серія: Хімія. Біологія. Фармація. — 2015. — No 1. — С. 46-51.
3. Офіційний сайт ВООЗ – Всесвітня Організація Охорони Здоров'я. Алергічний риніт та синусіт. [Електронний ресурс] http://www.who.int/respiratory/other/Rhinitis_sinusitis/ru/.
4. Baena Cagnani C. Desloratadine activity in concurrent seasonal allergic rhinitis and asthma // Allergy. — 2016. — V. 56 (Suppl. 65). — P. 21-27.
5. Small, P. Allergic rhinitis / P. Small, H. Kim // Allergy, Asthma Clin. Immunol. – 2016. – N 7, Suppl. — P. 19-21.
6. Giorato M., Lorenzoni F. and et. al. Airborne allergenic pollens in Padua:1991-1996 // Aerobiologia. 2000. V. 16. P. 453-454

ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

Кравчук А.В.,

викладач фізики Житомирського агротехнічного коледжу

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ З ФІЗИКИ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Педагогічні технології дистанційного навчання — це технології опосередкованого активного спількування викладачів з тими, хто навчається із використанням телекомунікаційного зв'язку.

Навчання, побудоване за таким принципом є найбільш традиційною методикою. Тобто викладач транслює інформацію у вже готовому обробленому вигляді, що не сприяє тривалому запам'ятовуванню та застосуванню знань на практиці. Але ще більша вада — це відсутність в онлайн-заняттях демонстраційних та практичних

експериментальних робіт, без яких вивчення дисциплін природничого циклу фактично втрачає сенс. Отже, викладачі фізики й далі лишаються сам на сам із проблемою реалізації державних програм в частині діяльницького компонента та проведення навчальних дослідів в умовах дистанційного навчання.

Через недостатнє оснащення навчальних кабінетів викладачі багато років поспіль змушені вгадувати, як проводити навчальні експериментальні роботи буквально за допомогою підручних засобів та недорогих аналогів вимірювальних приладів. І в умовах дистанційного навчання цей вимушений досвід стає перевагою. Адже якщо можна провести експеримент «з нічого» в стінах навчального закладу, то і його відтворення студентами вдома також не становитиме проблеми — звісно, за умови якісного інструктування та повного переліку необхідного обладнання, заздалегідь підготовленого викладачем. Причому такі інструкції можуть бути не лише текстовими, але й супроводжуватися відео та посиланнями на подібні досліді, що були виконані раніше.

Відтак кожному студенту залишається поставити експеримент з іншими кількісними показниками та провести відповідні розрахунки і теоретичні обґрунтування. Підтвердженням самостійного виконання лабораторної роботи може бути відео- чи фотозвіт.

Цікаво, що в домашніх умовах можна реалізувати не лише найпростіші експериментальні роботи, але й деякі складніші, які потребують спеціального обладнання.

При проведенні лабораторної роботи «Визначення довжини світлової хвилі за допомогою дифракційної решітки» в навчальній лабораторії необхідно мати дифракційну ґратку та спеціальний прилад з визначення довжини світлової хвилі. Однак замість дифракційної ґратки можна використати CD-диск, напрямлене джерело світла (для точності експерименту можна попросити студентів знайти лазери двох різних кольорів та поліхромний ліхтарик), білий аркуш паперу та лінійка.

Направивши на диск почергово зелений, червоний лазер і ліхтарик, студенти дістануть різні дифракційні картини — чергування яскравих світлових плям (максимумів). А знаючи, що крок між доріжками $\Delta \approx 1,5 \mu\text{м}$, за відстанями від диска до екрана та між максимумами різних порядків можна визначити довжину світлової хвилі λ для кожного з джерел. На завершення лишилось порівняти ці значення з табличним для заданого кольору хвилі.

Розширити межі домашніх експериментів можна за допомогою ще одного підручного засобу — смартфона. Цей мультифункціональний пристрій доступний сьогодні більшості студентів. Крім того, що він є одним з основних приладів доступу до дистанційного навчання, цей гаджет може виконувати роль також і вимірювальної мінілабораторії, адже має ряд вбудованих датчиків:

- ✓ акселерометр;
- ✓ гіроскоп;
- ✓ датчик наближення;
- ✓ датчик освітленості;
- ✓ датчик вологості;
- ✓ генератор звуку та інші.

Альтернативою виконанню лабораторних робіт, які неможливо чи небезпечно провадити вдома, можуть стати відеодосліді, відзняті в звичних лабораторних умовах. Загалом ідея відеолабораторних робіт не є новою. На Youtube-каналі електронних книжок «Ранок» розміщено додатки до підручників з відеонаочностями та експериментами українською мовою. Не бракує відеодослідів і на інших спеціалізованих українських та іноземних каналах.

Кожному викладачеві сьогодні також під силу відзняти досліді за власною методикою, яка буде найбільш оптимальною для рівня студентів. Ці практичні роботи можна фільмувати у власній лабораторії, а в разі відсутності деяких приладів — кооперуватися з іншими викладачами. В такому разі доречно робити універсальні відео з ходом проведення експериментів, а от конкретні параметри вимірювань для різних груп студентів задавати також різні, щоби теоретичну й аналітичну частини роботи вони виконували самостійно.

З технічного боку дещо важче організувати трансляції лабораторних робіт наживо, але завдяки інтерактивності, залученню студентів до розв'язання експериментальної проблеми за допомогою технологій віддаленого доступу, використання спільних дошок (наприклад, Google Jamboard), проблемного підходу до навчання такі роботи можуть бути дуже ефективними.

Як бачимо, експериментувати дистанційно можна. Бажано лише, щоб це не стало постійною практикою — адже якими б технологічно досконалими не були віртуальні можливості, ніщо не може замінити безпосереднього спостереження та досвіду самостійного дослідження світу.

Література:

1. Атаманчук Петро Сергійович. Дидактичне забезпечення семінарських занять курсу методики викладання фізики : навч. посіб. / Атаманчук П.С., Семерня О.М., Поведа Т.П. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2011. – 392 с.
2. Каленик Михайло Вікторович. Використання довгострокових завдань з фізики для оцінки практичних умінь старшокласників: збірн. наук. праць / Педагогічні науки. Випуск 24. – Херсон: Айлант, 2001. – с. 198-201.
3. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні (Постанова МОН України від 20 грудня 2000 року).

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ТА СПОРТ

Велика В.В.,

*майстер спорту міжнародного класу, учитель фізичної культури
Харківської спеціалізованої школи I-III ступенів № 108
Харківської міської ради Харківської області*

ЗДОРОВ'Я ПІДЛІТКІВ ТА ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

Розглянуто проблеми здоров'я підлітків в Україні, способи формування здорового способу життя. Пріоритетним напрямом формування здорового способу життя визначено формування в молоді відповідального ставлення до свого здоров'я, усвідомлення та розуміння переваг, які забезпечує здоровий спосіб життя.

Ключові слова: здоров'я молоді, здоровий спосіб життя, формування здорового способу життя, шкідливі звички.

Постановка проблеми. Спосіб життя є одним з основних чинників здоров'я, вплив якого значно перевищує дію інших детермінант. Разом з біологічними факторами, медичною допомогою та довіллям, спосіб життя людини відноситься до чотирьох основних показників, що визначають рівень здоров'я.

Здоровий спосіб життя – це спосіб життєдіяльності, спрямований на збереження та покращення здоров'я людей; це людська діяльність зі збереження і зміцнення здоров'я, що сприяє формуванню людиною своїх людських функцій через посередництво діяльності щодо оздоровлення умов життя – праці, відпочинку, побуту.

Проблема впровадження здорового способу життя в молодіжному середовищі переходить до категорії таких, що визначають рівень національної безпеки України. У сучасний період реформування системи охорони здоров'я України, первинна профілактика, що базується на формуванні здорового способу життя, підвищенні відповідальності кожної людини за своє здоров'я, є актуальною. Мотивація до здорового способу життя, його доцільності та необхідності повинна формуватися з дитячих років.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових праць засвідчує, що проблема формування здорового способу життя є різноплановою. Основні питання визначення поняття «здоровий спосіб життя» висвітлені у роботах Є. Вайнера, А. Волик, А. Ізуткіна, Ю. Лісіцина, Л. Сушенко та інших. Питання формування здорового способу життя з позицій медицини розкрито у працях М. Амосова, Н. Артамонова, А. Леонтєва, Ю. Лісіцина та інших.

Сучасний стан здоров'я підлітків не може задовольнити суспільство і потребує нових підходів до формування здорового способу життя, активізації пропаганди здорового способу життя.

Мета статті: теоретичне дослідження здоров'я українських підлітків; визначення факторів, які впливають на дотримання ними здорового способу життя та формують у них мотивацію до збереження і зміцнення здоров'я.

Виклад основного матеріалу. За останні десятиліття спостерігається негативна динаміка зростання захворюваності підлітків практично за всіма класами хвороб. Загальна захворюваність підлітків збільшилася на 30,9% [5].

Зниження рівня здоров'я підлітків обумовлено як конкретними причинами (спадковістю, способом життя, незадовільною профілактичною роботою та медичною допомогою, забрудненням повітря, низькою якістю продуктів харчування та питної води, несприятливими умовами у сім'ї тощо), так і більш загальними (кризисними явищами в економіці, зниженням матеріального добробуту, соціальною нестабільністю).

Досвід розвинених країн світу з упровадження широкомасштабних профілактичних програм, спрямованих на зменшення впливу факторів ризику виникнення соціально обумовлених хвороб (хвороб цивілізації), показує, що провідною серед них є зміна способу життя.

За сучасними уявленнями здоров'я розглядають не як суто медичну, а як комплексну проблему, складний феномен глобального значення. Нині все більше утверджується точка зору, відповідно до якої здоров'я визначається взаємодією біологічних і соціальних чинників, тобто зовнішні впливи опосередковані особливостями функцій організму та їх регуляторних систем. Здоров'я людини не зводиться до фізичного стану, а передбачає психоемоційну рівноваженість, духовне та соціальне здоров'я.

Першим важливим кроком для цього є формування мотивації підлітків до збереження власного здоров'я, виховання почуття відповідальності за власне здоров'я. Активний фізичний розвиток, рухова активність, раціональне харчування, духовний розвиток у поєднанні зі сприятливим соціальним середовищем є передумовою та основою здоров'я.

Другим кроком має стати поширення інформації щодо формування здорового способу життя серед підлітків. Це потрібно робити, перш за все, за рахунок переорієнтації системи пропаганди із вивчення впливу негативних факторів поведінки на показ переваг, які забезпечує здоровий спосіб життя.

Третім кроком має стати засвоєння цих знань і необхідних навичок, що уможливить свідоме ставлення молоді до власного здоров'я.

Узагальнені результати соціологічних досліджень висвітлюють одночасне існування протилежних щодо здоров'я ціннісних орієнтацій у підлітковому середовищі, які домінують залежно від того, хто або що найбільше впливає на конкретну групу молоді, якого характеру ідеали, авторитети визначають напрями спрямувань у духовному світі молодих людей.

Успішна діяльність щодо інформованості підлітків про здоров'я пов'язана з потребами пошуку нетрадиційних, оригінальних ідей, розроблення інформаційних матеріалів, пошуку методів і форм доведення інформації. Знайти нетрадиційні ідеї впливової інформації щодо формування здорового способу життя досить важко, ураховуючи, що досвід людства в цій галузі майже вичерпав усе нове. Фахівці вважають, що існують перевірені роками ідеї подання матеріалу в ЗМІ таким чином, щоб інформація впливала не тільки на свідомість людини, а й на підсвідомому рівні. У подальшому спрацьовують стереотипи постійного нагадування, систематичного привертання уваги до теми. Сьогодні, наприклад, може спрацювати ідея самозахисту – спроба переконати людей, що їхнє здоров'я й лікування нікого не цікавить, тому здоров'я – справа особиста, якою кожен повинен опікуватися щоденно.

До недавнього часу профілактика соціально негативних явищ полягала в передаванні спеціалістами інформації та певних знань. Проте світовий досвід свідчить, що у пропаганді здорового способу життя більш ефективним є поширення серед підлітків соціально значущої інформації серед своїх однолітків за принципом «рівний – рівному», оскільки саме особистий приклад ровесників може бути не тільки зразком для позитивної поведінки, але й формувати новий стиль поведінки, коли здоровим бути модно та сучасно. Організація впливу за таким принципом викликає більшу довіру й зацікавленість. Це важливо й тому, що, як вважають фахівці, нині для великої кількості молоді чи не єдиним і найбільш авторитетним джерелом інформації є найближче молодіжне оточення. Наступна перевага – зручність і відвертість спілкування. Наприклад, викладання проблематики сексу в курсі валеології може створювати незручності для педагогів і підлітків, а обговорення тих самих проблем з добре обізнаним однолітком дає неабияку корисну інформацію.

Висновки. Отже, у суспільстві існує гостра соціальна проблема, пов'язана з низьким рівнем здоров'я підлітків. Як свідчить світовий досвід, головним чинником, що найбільше зумовлює стан здоров'я, є спосіб життя. Тому перспектива поліпшення здоров'я молоді найбільше пов'язана з системною діяльністю щодо формування здорового способу життя.

Література:

1. Вакуленко О. Позитивний досвід діяльності з формування здорового способу життя [Електронний ресурс] / [Вакуленко О., Жаліло Н., Комарова Н. та ін.] – Режим доступу: <http://www.health.gov.ua/Publ/conf.nsf/0/b993ce66e72733f3c2256ddc003bfd53?OpenDocument>.
2. В твоїх руках – здоров'я і життя: збірник розповідей, спогадів, вражень підлітків та молоді – учасників Українсько-канадського проекту «Молодь за здоров'я – 2». – Шпола: Інформ.-метод. ресурсний центр українсько-канадського проекту «Молодь за здоров'я – 2», 2005. – 28 с.
3. Жилка Н. Стан репродуктивного здоров'я в Україні (медико-демографічний огляд) / Жилка Н., Іркіна Т., Тешенко В. – К.: Міністерство охорони здоров'я України, НАН, 2001. – 68 с.

4. Карпов О.О., Педагогічні умови формування здорового способу життя у молоді / О. О. Карпов // Педагогічний процес: теорія і практика. - 2013. - Вип. 3. - С. 63-75.
5. Романова Н. Ф. Формування здорового способу життя як сучасна стратегія протидії соціально небезпечним хворобам серед дітей та молоді : монографія / Н. Ф. Романова // Протидія соціально небезпечним хворобам : вивчення українського досвіду / за ред. Т. В. Семигіної. – К. : Пульсари, 2010. – С. 39–48.
6. Формування здорового способу життя молоді. Навчально-методичні рекомендації / Авт. колект. Т. Андриученко, О. Вакулєнко, В. Волков, Н. Дзюба, В. Коляда, Н. Комарова, І. Пєша, Н. Гілікіна (кер. авт. колект. Т. Андриученко). - 2-ге вид. - К.: Бланк-Прес, 2019. - 120 с.

*Ланці А.Й.,
Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці ІІ,
кафедра педагогіки та психології*

МОТИВАЦІЙНИЙ ВПЛИВ КАЗКИ НА РОЗВИТОК РУХОВИХ ЯКОСТЕЙ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті йдеться мова про цілеспрямований розвиток рухових якостей дітей дошкільного віку. Педагогічний вплив на розвиток тих чи інших якостей забезпечується правильним вибором фізичних вправ і методики їх проведенню. Виконані дослідження та їх аналіз свідчить про те, що для перевірки розвитку рухових якостей у дітей найкращим являється метод мастервикладача університету ELTE (Угорщина) Гергель Ілдіко, яка розробила метод використовуючи казки, що призначені для дітей віком від 4-8 років. За допомогою цього методу ми можемо виміряти фізичні можливості дітей дошкільного віку.

Проводячи фізичних вправ з дітьми граючись вони до самого кінця відчували себе в світі казки, що допомогло їм виконати завдання легше. Під впливом казки, у великій мірі, діти спритніше виконували свої завдання. У більшості показників результати після казки були кращими, але не гіршими. Завдяки періодичному проведенню розвиваючих вправ, вплив на розвиток рухових якостей у дітей збільшився, діти стали більш рішучі, фізично сильнішими, і не в останню чергу, розвивають навички ведення здорового способу життя, любити спорт – це глибока мотивація на регулярне заняття фізкультурою, покращення фізичного стану.

Ключові слова: розвиток рухових якостей, метод використовуючи казки, здоровий спосіб життя

Для вимірювання фізичних здібностей дітей дошкільного віку я використала метод створений Ілдіко Гергель. Дітям потрібно було виконати сім випробувань, щоб дотримуватися вигаданих завдань у своїй казці. Казку я написала сама, про семиголового дракона-розбійника, де за допомогою семи випробувань (вправ) потрібно звільнити принцесу з полону. Так випробування пов'язані з казкою, які я хочу коротко описати:

Випробування №1 – вимірювання статичної рівноваги дитини;

Випробування №2 – вимірювання швидкості руху обох рук (по окремо);

Випробування №3 – вимірювання гнучкості, дослідження розтяжності м'язів задньої частини тіла;

Випробування №4 – стрибок у довжину з місця;

Випробування № 5 – проба метелика, вимірювання сили спинних м'язів;

Випробування №6 – згинання-розгинання преси, за допомогою якої я вимірював силу черевного м'яза;

Випробування №7 – човниковий біг 4x4 метри, за допомогою якого я вимірювала швидкість бігу.

Спочатку восени з дітьми були проведені дані вправи без казки, а весною, з тими самим дітьми, були проведені самі «випробування», але вже в рамках казки. В процесі дослідження я отримала дуже цікаві результати, з яких я дізналася про різницю між середніми показниками хлопчиків та дівчат до і після прочитання казки. У випадку проб №1,2 і 7 (рівновага, швидкість рук та човниковий біг) менші показники означала кращий результат, тому що діти виконували дані вправи на час. У випадку вправи №1 можемо говорити про однозначне покращення результатів після прочитання казки.

Під час вправи №2 – за допомогою якого я вимірювала швидкість рук – показники хлопців були майже однаковими, але дівчати змогли покращити свої результати після прочитання казки.

Вправа №3 мала на меті виміряти гнучкість і тут ми зустрілися з надзвичайно цікавими результатами, тому що перед прочитанням казки дівчати показали гірші результати від хлопців, попри те, що дівчати анатомічно більш гнучкіші від хлопців.

Результати хлопців під час стрибка в довжину з місця (вправа №4) були гіршими відносно дівчат.

Середні результати хлопців під час проби метелика (вправи №5) були значно вищими.

Під час вправи №6, в якому діти мала згинати та розгинати свій прес, дівчата однозначно показали кращий результат.

Результати вправи №7 являються дуже цікавими. Під час човникового бігу результати дівчат були однаковими як до так і після прочитання казки, а хлопці значно покращили свої результати після прочитання казки.

Середні результати були гіршими до прочитання казки ніж після нього, тому ми можемо стверджувати, що гіпотеза дослідження доведена – гра та мотиваційна сила казки позитивно впливає на фізичні здібності дітей.

Даний метод можна використовувати дуже різноманітно з різними видозміненнями, але це все тримається на креативності педагога. Можемо писати свої казки, які будуть тісно пов'язані з колами зацікавлення дітей. А вправи можемо змінювати залежно від того, які можливості хочемо виміряти. Можемо змінювати і кількість випробувань, тому що навіть з трьох вправ ми можемо отримати багато чого про рівень фізичного стану дітей. Час і сили на підготовку та проведення такого заходу не є марними, діти люблять їх із-за ігрової складової, а педагоги більш чітко можуть розглядити рівень розвитку фізичних можливостей дітей.

Фізичне виховання дітей дошкільного віку - важлива, відповідальна і творча справа. Основною формою систематичного навчання дошкільників фізичних вправ є *заняття з фізичної культури*. Від того, як педагог з фізкультури побудує заняття, залежить і його вплив на дитячий організм. Навчально - виховна діяльність буде успішною, якщо у дітей сформується позитивне ставлення до фізкультурно-оздоровчого процесу. Тобто, якщо дитина матиме сильні, яскраві, глибокі мотиви, що спонукають її діяти активно, перемагати труднощі, наполегливо рухатись до наміченої цілі [1, p.112]. Дошкільний вік - важливий етап виховання творчого мислення дитини. Але у пошуках методів у розвитку творчого потенціалу слід враховувати особливості психіки, своєрідність пізнавальної та емоційної сфери дітей дошкільного віку. Серед методів розвитку рухових здібностей дітей використовують ігровий метод [1, p.157].

В контексті визначення ігрового методу як провідного у навчанні основних рухів на заняттях з фізичної культури природно постає питання про його поєднання з іншими методами навчання. Відповідь на це риторичне запитання може бути тільки такою: ігровий метод не тільки успішно поєднується з іншими методами сучасної педагогіки, а й доповнює їх, взаємодіє, робить їх яскравими, багатоплановими [4].

Інтегрований підхід можна розглядати в контексті синтезу двох галузей наукового знання (мистецтва та педагогіки), який забезпечує розробку теорії та практики педагогічного процесу, у сучасній дидактиці, він отримав назву - *артпедагогіка*. Методологічно розробкою цього напрямку у педагогіці займалися Л. Комісарова, О. Овчар, Т. Добровольська, Ю. Левченко [4].

Основні методи артпедагогіки, які застосовуються у практичній діяльності, є такі: кінезитерапія, казкотерапія, кольоротерапія.

Казкотерапія у процесі роботи над казкою у дітей розвивається творчість, уява, позитивні емоції, що мають великий вплив на формування духовно здорової, компетентної особистості. Казковому персонажеві простіше придумати вихід зі складної ситуації, адже в казці все можливо! І всім відомо, що казки завжди закінчуються добре.

Казкотерапія спонукає шукати відображення казкових подій у поведінці людей, проблемах і способах їх розв'язання реальному житті. Наприклад, під час заняття за казкою «Гуси - лебеді» діти намагаються допомогти головному персонажу, долаючи перешкоди, які трапляються на їх шляху, переносяться у вир казкових подій, емоційно переживаючи за героїв казки [3, p.15].

Для забезпечення високої рухової активності дітей на занятті з фізичної культури та оптимальної кількості повторень доцільно, на думку Е. Вільчовського, О. Кенеман, Н. Денисенко підбирати різні способи організації дітей, найпопулярнішими із яких є *колове тренування* (діти виконують певний рух певний час, згодом по команді переходять до наступної вправи) [2].

Розвиток фантазії, творчої уяви проявляється, насамперед, у руховій сфері дітей. На основі казкових персонажів діти вчать відображати в основних рухах найхарактерніші їх риси. Під час ігор – драматизацій казок діти імітують рухи, поведки тварин а також наслідують їх голоси. Наприклад в казках «Лисичка та Журавель», «Колобою», «Рукавичка», «Як мурашка додому поспішав », «Теремою», «Ріпка», «Курочка ряба».

Як свідчать результати спостережень, найбільшого успіху діти досягають завдяки позитивним емоціям, від яких залежить особистісна цілеспрямованість та зростання рівня працездатності. Це особливо важливо, адже на тлі позитивних емоцій та завдяки ефективному керівництву педагога навіть короточасні невдачі мають великий стимулюючий вплив у подальшій роботі над собою. За таких умов діти здатні виявляти самостійність, завдяки якій в них активізується розумова аналітична діяльність, здібність до самостійного створення певних образів та реалізації їх у рухових діях.

Вдала добірка методів і прийомів дає змогу успішно розв'язувати завдання розвитку фізичних здібностей у дітей дошкільного віку [1].

Під час занять діти із задоволенням виконують вправи не звертаючи увагу на скільки були корисними ці рухи для їхнього розвитку.

Література:

1. Комісарчик М., Чуйко Г. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: підручник. - Чернівці: Книги-XXI, 2013
2. Вільчковський Е. С., Денисенко Н. Ф. Розвиток у дошкільників інтересу до занять фізичними вправами / Е. С. Вільчковський, Н. Ф. Денисенко // Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Концепція підготовки спеціалістів фізичної культури в Україні». – Київ-Луцьк, 1996
3. Казкотерапія в роботі з дошкільниками / Упор. Л.А.Шик, Г.В.Гаркуша, Л.В.Тур, О.А.Рудик. - Х.: Вид. Група «Основа», 2010
4. <http://leleka.rv.ua/vymogy-do-instruktora-z-fizkul-tury-hod-ba-ta-big.html/2016.10.06>

Ткаченко О.М.,
*викладач фізичної культури Комунального закладу охорони здоров'я
«Красноградський медичний фаховий коледж»
Харківської обласної ради*

РОЛЬ СПОРТИВНИХ ВИДИВИЩЬ У ЗАОХОЧЕННІ СТУДЕНТІВ ДО ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Заохочення студентів до занять фізичною культурою і спортом являється насущною проблемою сьогодення. Це викликано рядом причин. Стан здоров'я жителів України дуже низький. Наприклад, кожний 20 житель нашої області потребує психіатричної або психологічної допомоги. Кожний третій має захворювання органів дихання та інше. 50% мають незадовільну фізичну підготовку. Кожний четвертий юнак не призивається до лав збройних сил України. Крім того, великий вплив на стан здоров'я мають наслідки Чорнобильської катастрофи.

Для розв'язування задач укріплення здоров'я, підвищення рухової активності та фізичного вдосконалення студентів на заняттях фізкультурою і спортом необхідно витратити 10-12 годин на тиждень. Середні ж витрати на заняттях фізичною культурою і спортом в структурі вільного часу у більшості студентів не перевищують 5-7%. З метою розв'язання даного питання була прийнята цільова комплексна програма «Фізичне виховання - здоров'я нації», розроблена відповідно до закону України «про фізичну культуру і спорт». Розрахована вона на 1999-2005 рр.

Завдання цієї програми: закріплення здоров'я, сприяння духовному і фізичному розвитку молоді, виховання почуття громадської свідомості.

В умовах вузу масові фізкультурно - спортивні заходи посідають важливе місце.

По-перше, вони являються методом залучення студентів, аспірантів, викладачів та співробітників до фізкультури та спорту, укріплення здоров'я, підвищення рівня фізичної підготовки, виховання корисних навичок і вмінь, стимулюють інтерес подальших занять фізичними вправами та спорту, та заохочують студентів до самостійних занять фізичної культури та спорту.

По-друге, створюють умови для змагальної діяльності з урахуванням інтересів та підготовленості тих, хто займаються, дають можливість в змаганнях студентам з різною підготовленістю шляхом використання гандикапів, фор, зрівняльних коефіцієнтів, заохочувальних балів та спрощених правил проведення.

Цікавість та задоволення, що отримують в процесі занять фізичним вихованням, самостійних занять фізичною культурою, спортом, туризмом, виконання фізичних вправ в режимі дня, масові фізкультурно - оздоровчі заходи, переходять у звичку, а потім в стабільну необхідність та сприяють залученню студентів до регулярних занять фізичною культурою і спортом.

Роль кожного виду занять у вирішенні необхідності залучення студентів до систематичних занять фізичною культурою і спортом різна. В студентські роки закінчується фізичний розвиток організму.

До 17-18 років процес вдосконалення рухових функцій організму йде до завершення. Також завершується формування топографії сили різних м'язових груп. В цьому віці організм зберігає відносно високу працездатність, загальний високий рівень функціональної активності при систематичних заняттях фізичною культурою і спортом. Студентський вік можна назвати завершальним етапом вікового розвитку психофізіологічних та рухових можливостей організму. Студенти в цей період мають великі можливості для напруженої учбової праці та суспільно - політичної діяльності.

Фізична культура, спорт та видовищні заходи стануть для них найважливішим засобом для зміцнення здоров'я, природною, біологічною основою для формування особистості, оволодіння наукою та професією. Спорт прийнято розподіляти на: спорт вищих досягнень і масовий спорт. Спорт вищих досягнень передбачає організацію систематичних занять, тренувань, змагань, в процесі яких розв'язується задача максимальних спортивних досягнень.

Роль спорту в ваших досягненні в залученні студентів до занять тими чи іншими видами спорту різна:

1. Використання засобів масової інформації (газети, журнали, радіо, телебачення) для висвітлення ризиків за рангом змагань, які мають велику популярність та видовищність.

2. Обмін інформацією з викладачами, студентами, учасниками цих змагань.

Ці засоби сприяють залучення студента до обраного виду спорту, у виборі «кумира» в тому чи іншому виді спорту.

Спорт сприяє об'єднанню всіх народів і націй незалежно від національності, віросповідання. Особливо хочеться зупинитись на самих крупних та значних змаганнях - Олімпійських іграх, що відродилися за ініціативою П'єра де Кубертена, який написав безсмертні рядки під назвою «Ода спорту».

Через кожні 4 роки мільйони глядачів проявляють величезний інтерес, про змагання з різних видів спорту та закриття Олімпійських ігор.

Спорт являється засобом виховання спортсменів та людей, безпосередньо не залучених до занять спортом, діючи на них через систему Спортивних видовищ.

Задача по переведенню студентів із видовищної зацікавленості на фізкультурну є актуальною. Людина мимоволі порівнює себе із спортсменами, починає критично оцінювати свої вміння та навички. Свій фізичний розвиток, в результаті чого підвищується рівень її психологічної готовності займатися фізичною культурою і спортом. При колективних відвідуваннях змагань формується позитивне ставлення до спорту.

Масовий спорт - це заняття окремими видами спорту, переважно масовими або різноманітними фізичними вправами з метою сприяння в підготовці майбутніх спеціалістів, формування у них здатності використовувати форми різних фізичних вправ і різних видів спорту в особистому житті, сім'ї, в умовах майбутньої виробничої діяльності, як засіб зміцнення здоров'я, боротьби з гіподинамією, профілактика різних захворювань. Фізична культура обов'язково являється сферою масового спорту і грає певну роль в заохоченні студентів до занять спортом.

Популяризація фізичною культурою і спорту засобами фотографії, плакату, живопису, графіки, діаграм, панно, постійно діючі, тимчасові і пересувні виставки, оформлення куточків фізичної культури і спорту на факультетах з чіткою продуманою тематикою та змістом. Великим стендом можуть стати вулиці і площі міста під час проведення спортивних видовищ. Все це сприяє залученню студентів до систематичних занять фізкультурою та спортом. Вагомий вклад в заохочення до спортивної діяльності вносить проведення спортивних свят.

Студенти, які систематично займаються фізичною культурою і спортом, які беруть активну участь в спортивних видовищних заходах чи їх огляді, в більшій мірі комунікабельні, виражають готовність до співробітництва, менше бояться критики, у них висока емоційна стійкість, витримка, їм властиві оптимізм, енергія, настійливість, рішучість, уміння вести за собою колектив, цим студентам в більшій мірі властиві почуття обов'язку, добросовісності, зібраності. Особливо важливо, щоб спортивні видовища проходили в чесній, відкритій боротьбі, тому що це в більшій мірі заохочує студентів до занять фізичною культурою і спортом.

На основі вищевикладеного можна зробити такі висновки:

1. Необхідність занять студентами фізичною культурою і спортом викликана рядом соціальних і психофізіологічних особливостей студентського віку та способу життя.

2. Кожне спортивне видовище повинно супроводжуватися, по можливості, музикою, яскравим оформленням. Найбільший емоціональний відгук викликають:

- комплексні спартакіади гуртожитку;
- зустрічі між гуртожитками;
- заняття в гарно оформлених тренажерних залах;
- участь у спортивних видовищних заходах чи їх перегляд.

Самі ці заходи викликають у студентів соціальну, професійну та інтелектуальну активність і формують позитивний настрій на фізичне самовдосконалення.

Спортивні видовища сприяють вихованню морально-вольових і особистих рис характеру студентів.

Література:

Гогін О.В. Легка атлетика: Курс лекцій / Харк. держ. Пед. Ун-т ім. Г. С. Сковороди.- Харків: «ОВС», 2006.-112 с. Гогіна Т. І. Легка атлетика.. Чичкан О.А. Головка Т.О. Худолій О.М.

Томашук О.Г.,

к.пед.н., доцент кафедри теорії фізичного виховання та рекреації,

Назаров В.В.,

магістр.

Волинський національний університет ім. Лесі Українки

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАДСЬКИХ МОЛОДІЖНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ

З утворенням України як незалежної держави стало можливим утвердження національної системи фізичного виховання як в державних закладах освіти, так і в громадських об'єднаннях. Цьому сприяє прийнята низка державних документів, зокрема, Закон України «Про фізичну культуру і спорт», Національна стратегія розвитку освіти в Україні, Закон України «Про молодіжні і дитячі громадські організації».

Науково-обґрунтована загальна концепція національного виховання підростаючого покоління вимагає пошуку шляхів її реалізації в різних ланках суспільного життя.

Соціологічні дослідження, наведені в Державній програмі розвитку фізичної культури і спорту в Україні, засвідчують, що 35% школярів мають ті чи інші відхилення в здоров'ї, у 50% школярів спостерігаються різного роду порушення опорно-рухового апарату, 60 – 65% учнів хворіють простудними захворюваннями, в 45% школярів погіршився зір, близько 30% складають групу ризику, від 28,8 до 51,6% юнаків випускних класів не виконують нормативів допризовної підготовки. З кожним роком ситуація, на жаль, значно погіршується. Одна з причин такого стану справ вбачається у незадовільному фізичному вихованні молоді. Уроки з фізичної культури, навіть при наявності відмінної матеріально-технічної бази, не в змозі забезпечити виконання дітьми необхідного рухового режиму. Вихід з цієї ситуації потрібно шукати в інших позаурочних формах фізичного виховання, в тому числі, в фізкультурно-спортивних формах молодіжних організацій.

Науковці стверджують, що діти, підлітки та молоді люди не зорієнтовані на соціально-значиму діяльність, мають низьку соціальну активність наслідком чого є процеси десоціалізації та маргіналізації, моральної деградації та криміналізації молодіжного середовища. Це вказує на необхідності розробки та реалізації нових, інноваційних підходів до питання виховання молодого покоління, створення такої моделі вихованості людини, яка б сприяла формуванню умінь вирішувати складні питання своєї життєдіяльності, успішно досягати індивідуальних і суспільних цілей, розвиваючи і реалізовуючи власні здібності [1].

Самодіяльні дитячі і молодіжні організації та об'єднання в усі часи свого функціонування виступали в ролі синтезуючої ланки між школами, де виникали дитячі й юнацькі осередки, і позашкільними

навчально-виховними закладами та соціально-громадськими інституціями. Окрім того, вони створювали необхідний простір для безпосереднього контактування з соціальним середовищем, тобто виконували і виконують ще й функцію соціального виховання молоді.

Серед молодіжних громадських організацій, які вперше були започатковані в багатьох країнах Європи, С.Ю. Головчук виділяє такі: Спілка Молоді, «Пласт», Організація Українських Скаутів, «Молода Просвіта» [2].

Нині в усіх регіонах нашої держави функціонують різноманітні громадські дитячі та молодіжні організації, які з кожним роком збільшують вплив на виховання та соціальне становлення дітей, підлітків, молоді. Відповідно, зростає й інтерес до таких організацій.

У ході анкетування, проведеного нами серед школярів 14-17 річного віку, з'ясувалося, що, загалом, проведенням свого вільного часу задоволені лише 37,9% опитаних. Так, серед чотирнадцятирічних школярів задоволені проведенням свого вільного часу лише 30,7%, а серед дівчат – 36,7%. В той же час, з віком спостерігається тенденція до зменшення кількості тих, які вважають, що вільний час використовують непродуктивно чи непродуктивно. Так, серед сімнадцятирічних уже 38,3%, хлопців задоволені проведенням свого вільного часу (дівчата відповідно 39,7%). Отримані результати вказують на те, що більша частина молоді з різних причин не може свій вільний час заповнити цікавими для себе заняттями. Отже, існуючі на сьогоднішній день форми дозвілля та умови їх існування не можна вважати адекватними до уподобань і можливостей сучасної молоді. Крім того, молодшим важче реалізувати свої бажання щодо проведення вільного часу. Складається враження, що з віком лише більш активніші юнаки і дівчата за рахунок власної ініціативи і набуттю певного досвіду в цьому плані знаходять цікаві для себе заняття. Таким чином, в організації вільного часу школярів є чимало недоліків, і ця організація вільного часу не відповідає запитам і побажанням школярів. Щоб покращити організацію вільного часу школярів доцільно проаналізувати, чим вони займаються в цей час, яким видам діяльності надають перевагу? Результати опитування свідчать, що лише 30% старшокласників свій вільний час відводять на рухову активність, з них 19% – на заняття фізкультурою і спортом. В той же час, 25% школярів проводять вільний час за різними видами інтелектуальної діяльності (зустрічі з друзями, читання художньої літератури, перегляд телевізійних передач), а решта учнів – за різними видами розваг (перегляд відео, прослуховування музики, відвідування розважальних заходів, кафе, барів, гра в ігри на комп'ютері чи телефоні).

Таку ситуацію не можна вважати задовільною, оскільки вона не може забезпечити повноцінного відпочинку молоді і її підготовку до навчальної діяльності. Слід відмітити, що серед 19% старшокласників, які у вільний час займаються фізкультурою і спортом, одні з них займаються систематично, а інші – від випадку до випадку. Систематичність проведення занять фізкультурою і спортом також неоднакова – від 5 і більше разів до 2 разів на тиждень.

З віком зростає кількість учнів які у позанавчальний час фізкультурою і спортом займаються нерегулярно. Причому в 17 років кількість таких школярів як серед хлопців, так і серед дівчат перевищує половину від опитаних. Серед респондентів, які займаються фізкультурою і спортом регулярно, найбільша їх кількість як серед хлопців, так і серед дівчат, відвідує заняття два рази на тиждень. Слід відмітити, що більшість школярів, які постійно займаються фізкультурою і спортом, є членами молодіжних організацій або спортивних секцій.

Серед мотивів, що найбільше впливають на залучення юнаків і дівчата всіх вікових періодів до відвідування занять фізкультурою і спортом респонденти виділяють можливість весело провести час. Іншими важливими мотивами стали можливість виховувати характер, волю і мужність, можливість домогтися високих спортивних досягнень та можливість сприяти підвищенню розумової працездатності.

Отримані результати засвідчують, що по-перше, молодь приваблюють заняття, які викликають емоційне задоволення, сприяють вихованню вольових якостей і передбачають можливість фізичного удосконалення; і по-друге, з віком відбувається якісна переоцінка життєвих цінностей і орієнтирів – від бажання повеселитися, продемонструвати спортивні досягнення – до бажання підвищити розумову працездатність, зміцнити здоров'я.

Таким чином, проведений аналіз дає підстави стверджувати, що молодь не байдужа до занять фізкультурою і спортом. Необхідно лише створити належні умови для організації і проведення таких фізкультурно-спортивних занять, які б враховували вищезазначені вимоги і передбачали б можливість реалізувати потреби хлопців і дівчат. Однією з найефективніших форм фізичного виховання такого спрямування видаються фізкультурно-спортивні заходи в молодіжних організаціях. Адже саме в молодіжних організаціях створюються умови для веселого і цікавого проведення вільного часу, для нових знайомств з однолітками, які принаймні за статутними завданнями молодіжної організації є однопідприємцями,

для підвищення фізичної підготовленості під час занять фізичними вправами, на яких проводяться тренування не для досягнення високих результатів в тому чи іншому виді спорту, а для гармонійного фізичного розвитку і різносторонньої фізичної підготовки. Крім того, саме в молодіжних організаціях хлопці і дівчата можуть проявити себе в різних видах діяльності, передбачених статутом цих громадських об'єднань, в тому числі і в фізкультурно-спортивній діяльності.

Література:

1. Березовська Л., Колодчак Х. Соціалізація учнівської молоді в діяльності молодіжних і дитячих громадських організацій // Освітній простір України. Теорія виховання. № 16 (2019) С.137-143.
2. Головчук С. Європейський досвід виховання у діяльності молодіжних громадських організацій // Освітнологічний дискурс. № 2 (10). 2015. С.49-54.

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Tetiana Halai,

Ph. D. (Philology),

Associate Professor at the English Language Department

Yuliia Hrybinyk,

Ph. D. (Philology),

Associate Professor at the English Language Department

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

ARTIFACTUAL METAPHORS IN THE ENGLISH LANGUAGE OF GEOLOGY

The English language of geology is currently in an active period of development. In order to nominate new objects and ensure effective communication between specialists in this field, the terms are used alongside with the layer of ordinary words.

In addition to the traditional ways of term formation, one of the typical features of the modern English language of geology is the nomination of special concepts and objects by means of secondary nomination, namely metaphorization.

Metaphor as an effective means of secondary nomination has not yet been the subject of special analysis in the English geological terminology. The insufficiently studied cognitive aspect of metaphorical nomination in the modern English language of geology determines the relevance of this work.

The purpose of the paper is to study the cognitive features of artifactual metaphorical terms in the English language of geology. In accordance with this goal, the task of the study is to identify and analyze the main sphere-sources and sphere-targets of the artifactual metaphorical terms and to construct the definite metaphorical models.

From the point of view of cognitive linguistics, the process of metaphorization is based on the interaction of two structures of knowledge –the cognitive structure of the „source” and the cognitive structure of the „target”. The sphere-source is concrete, anthropocentric and is based on the sensory experience received by a person in the process of direct interaction with reality [1, p. 11]. The sphere-target is always more abstract. It requires comprehension through the reference to the concrete objects. The basis of metaphorical transference is not the objective similarity of objects, but the subjectively established correspondence between two spheres [2, p. 390].

The sphere-source „artifact” is very diverse. Images of objects created by human labor, to meet their physical and spiritual needs, are projected on the sphere of geological objects and processes.

Within the framework of the artifactual metaphorical model the following spheres-sources of metaphorical terms of the English language of geology are identified:

- clothes and shoes (*skirt, iron hat, shoe stone*);
- parts and elements of clothes (*mountain apron, clay pocket*);
- accessories (*ribbon jasper, bow-tie reflection*);
- cloth (*velvet copper ore, satin spar*);
- instruments for sewing (*needle ironstone*);
- vegetables and fruits (*mushroom rock, bean ore, gooseberry stone, grape stone, blueberries, apple coal*);

- dairy products and meat (*bacon stone, egg coal*);
  - drinks (*coffee shale, rock milk*);
  - spices (*mustard-seed coal, honey stone, salt and pepper*);
  - bakery products and desserts (*bread crust, lolly ice, vegetable jelly*);
  - crockery and cutlery (*dish structure, ice pan, potash kettle, knife edge, fork*);
  - sea vehicles and overland transport (*boat channel, canoe fold, oil train*);
  - reservoirs (*box-stone, cistern rock, reservoir rock*);
  - stationery (*paper clay, mica book, envelope*);
  - household chemicals (*soap stone, toothpaste lava*);
  - public buildings and architectural monuments (*cirque platform, Chinese wall glacier, bench gravel, river terrace, sculpture*);
  - engineering and technological buildings (*tower coral, tunnel*);
  - outer and inner construction (*roof pendant, basement fold, karst window, chimney rock, ladder lode, rock floor, ceiling cavity*);
  - building instruments and materials (*scissors fault, nailhead spar, Muller's glass*);
  - decorations (*tritium clock, hour-glass valley, firm mirror*);
  - linen and furniture (*blanket vein, salt pillow, marker bed, carbonate shelf, ice table*).
- The sphere-target of the metaphorical nomination of the artifactual metaphoric model includes terms to denote:
- sedimentary, metamorphic and volcanic rocks (*cap, ruffled skirt, collar, ribbon jasper, knitted texture, woolpack, pepper and salt texture, layer cake, dish structure, reservoir rock, paper shale, pencil gneiss, book clay, soapstone, bench gravel, roof, fairy chimney, basement rock, tectonic window, blanket deposit*);
  - glaciers and ice formations (*ice cap, brine pocket, ice ribbon, needle ice, glacier milk, pancake ice, ice pan, train, table iceberg*);
  - geological formations (*pocket rock, pocket beach, ribbon reef, ribbon vein, ladder veins, potato stone*);
  - volcanic formations (*toothpaste lava, magma column, lava dome, curtain of fire, pillow lava*);
  - structural geological folds (*box fold, pencil cleavage, scissors fault, salt pillow, bookshelf fault*);
  - methods of geological practice (*box-cut method, room and pillar mining*);
  - minerals and mineral formations (*cotton ball, mushroom stalagmite, raspberry spar, mountain butter, shipping ore, wheel ore, inkstone, woody lignite, needle coal, pea coal, mirror stone*);
  - geological maps and diagrams (*map collar, ribbon diagram*);
  - geological devices and instruments (*deep needle, box level, nailhead*);
  - geological processes (*belt of no erosion, onion-skin weathering, tectonic transport, submarine weathering, wallpaper effect*);
  - gravitational field (*caprock effect*);
  - atmospheric phenomena (*milky weather, chimney cloud*);
  - water bodies (*shoestring rill, pocket valley pool, fork, cirque lake, fountain, ocean floor*);
  - relief (*archipelagic apron, banana hole, biscuit board topography, bread crust surface, kettle, submarine canyon, cirque, terrace, sculpture, arch dam, rain pillar, ceiling meander, continental shelf, table mountain*).

We consider the best way to generalize knowledge about the conceptual metaphors in the English language of geology is to single out „metaphorical models”, that are the schemes of communication between the sphere-source and the new sphere-target [4]. In the structure of the metaphorical model, we distinguish the frames and typical slots inherent in the described model, as well as the component that connects the primary and secondary values of the units covered by this model. The name of the metaphorical model is the genus-type of the concept that combines the elements of its taxa” [3, p.31]. The productive metaphorical model is structured by means of frame-slot operations.

The following metaphorical models are distinguished within the artifactual metaphor:

- „GEOLOGICAL OBJECTS AND PROCESSES – THE TEXTILE GOODS” (7,2% / 3 frames, 8 slots);
- „GEOLOGICAL OBJECTS AND PROCESSES – THE OBJECTS OF GROCERY AND PROVISIONS” (6,5% / 3 frames, 10 slots);
- „GEOLOGICAL OBJECTS AND PROCESSES – THE TRANSPORT” (3,1% / 2 frames, 3 slots);
- „GEOLOGICAL OBJECTS AND PROCESSES – THE EVERYDAY THINGS” (4,5 % / 3 frames);
- „GEOLOGICAL OBJECTS AND PROCESSES – THE ARCHITECTURAL OBJECTS” (16,4% / 4 frames, 12 slots).

Our observations, therefore, suggest that the artifactual metaphor is an interesting and effective way of interpreting geological objects and processes. The researched metaphorical terms contain information about the dynamics, shape,

nature of the location of geological objects, places where geological processes take place, rocks, minerals and others. We see the prospects for our further research in the study of cognitive mechanisms of metaphorization in the term formation of the English language of geology and its frame-slot organization as a promising direction.

REFERENCES:

1. Лакофф Дж. Метафоры, которыми мы живем : монография / Дж. Лакофф, М. Джонсон; пер. с англ. А. Н. Баранов, А. В. Морозова ; под ред. и с предисл. А. Н. Баранова. – М.: Едиториал УРСС, 2004. – 252 с.
2. Лакофф Дж. Метафоры, которыми мы живем / Дж. Лакофф, М. Джонсон // Теория метафоры. – М.: Прогресс, 1990. – С. 387–415.
3. Мишланова С. Л. Когнитивный аспект метафоризации в медицинском дискурсе / С. Л. Мишланова // Научно-техническая терминология. – 2003. – Вып. 1. – С. 30–36.
4. Чудинов А. П. Политическая лингвистика / А. П. Чудинов. – М.: Флинта, 2006. – 248 с.

*Khamitova Sh.A.,
teacher of Kazakh, Russian and English chair,
Karaganda industrial university*

THE STUDY OF TURKIC LOAN WORDS ON THE VOCABULARY OF ENGLISH LANGUAGE.

The etymology of a word is essentially an account of its history. This history opens vast perspectives on the past, not only of the English-speaking peoples but also of the many others who have interacted with them. There are words that can be traced back thousands of years and others that sprang into being just yesterday. Everyday words are used quite unconsciously which, if their full stories were known, would reveal the panorama of the glory and the shame of the past, its fears and hopes, its prejudices and its faith.

Throughout the history, the English language has borrowed thousands of words from nearly every language spoken on the earth. They say, that about 75 per cent of the English vocabulary has been borrowed from other languages and that it is due to the specific conditions of the English language development. The main question is why are words borrowed? Sometimes it is done to fill a gap in vocabulary. When the Saxons borrowed Latin words for "moon/lunar, sun/solar, earth/terrestrial, star/stellar", they did it because their own vocabularies lacked words for these new objects. For the same reason the words "potato" and "tomato" were borrowed by English from Spanish when these vegetables were first brought to England by the Spaniards.

There may be a word (or even several words) which expresses some particular concept, so that there is no gap in the vocabulary and there does not seem to be any need for borrowing. However a word is borrowed because it supplies a new shade of meaning or a different emotional coloring though it represents the same concept. This type of borrowing enlarges groups of synonyms and provides to enrich the expressive resources of the vocabulary. That is how the Latin "cordial" was added to the native "friendly", the French "desire" to "wish", the Latin "admire" and the French "adore" to "like" and "love".

The historical circumstances stimulate the borrowing process. Each time different nations come into close contact. The nature of the contact may be different. It may be wars, invasions or conquests when foreign words are imposed upon the conquered nation. There are also periods of peace when the process of borrowing is due to trade and international cultural relations.

Do borrowed words change or do they remain the same? When words migrate from one language into another they adjust themselves to their new environment and get adapted to the norms of the recipient language. They undergo certain changes which gradually erase their foreign features, and, finally, they are assimilated. Sometimes the process of assimilation develops to the point when the foreign origin of a word is quite unrecognizable. It is difficult to believe now that such words as "dinner", "cat", "take", and "cup" are not English by origin. Others, though well assimilated, still bear traces of their foreign background. "Distance" and "development", for instance, are identified as borrowings by their French suffixes, "skin" and "sky" by the Scandinavian initial, "police" and "regime" by the French stress on the last syllable.

As it is noted before, English language has "borrowed" words for centuries. According to the information of Oxford English Dictionary, English speakers may not be famous for being unknown of words from French with foreign languages, but all of us use words taken from other languages every day, such as **famous, foreign, languages, use,** and **taken** are also borrowed words. Knowledge of what is being borrowed, and from where, provides an invaluable insight into the international relations of the English language. Today English borrows words from other languages with a truly global reach. Some examples that the Oxford English Dictionary suggests entered English during the past 30 years include **tarka dal**, a creamy Indian lentil dish (1984, from Hindi), **quinzhee**, a type of snow shelter (1984, from Slave or another language of the Pacific Coast of North America), **popiah**, a type of Singaporean or Malaysian spring roll (1986, from Malay), **izakaya**, a type of Japanese bar serving food (1987), **affogato**, an Italian dessert made of ice cream and coffee (1992). There are some well-known words from Turkish language such as **yoghurt** Curd made from fermented milk, **urdu** it was the language of military camps. The same root as 'horde', **kebab** Meat on a skewer. Different types: shis-skewer; donner-turning. USA name for donner is 'giro'.

The one obvious thing that these words have in common is that not all English speakers will know them. Probably affogato and tarka dal are likeliest to be familiar to British readers, but they do not yet belong to the vocabulary that you would expect just about every British person to know, and experiences will differ greatly in different parts of the world.

Some words slowly build up in frequency. For instance, the word **sushi** is first recorded in English in the 1890s, but the earliest examples in print all feel the need to explain what sushi is, and it is only in recent decades that it has become ubiquitous, as sushi has spread along the high street and into supermarket chiller cabinets in most corners of the English-speaking world. But, commonplace though sushi may be today, it hasn't made its way into the inner core of English in the same way as words like **peace, war, just,** or **very** (from French) or **leg, sky, take,** or **they** (from Scandinavian languages). This isn't just because they were borrowed longer ago. It owes a great deal to the different influences that foreign languages have had on the word-stock of English over the centuries.

One big reason for this is the success of English as an international language of science, scholarship, business, and many other fields. If we think about words coming into English from foreign languages in the 18th and 19th Centuries, we may think first of the impact of colonialism and expanding trade. Words like **jungle** (1776), **bangle** (1787), **yoga** (1818), **khaki** (1863) came into English from languages of South Asia. But in many other cases new words slipped into English as a result of scientific coinages in other European languages. For example, **oxygen** reflects the French name oxygène that the scientists Lavoisier and Guyton de Morveau gave to the recently discovered element in the 1780s. The word is formed from elements that ultimately come from Greek, but it was coined in French and then borrowed into English. A similar story applies to **paraffin**, formed in German in 1830 (from Latin elements), and then borrowed into English in 1835. Other borrowings like **semester** (1826) or **seminar** (1889) reflect German innovations in higher education. Such borrowings are still sometimes found today, but have become much less common, as English has become the lingua franca of the world of learning (and of so many other fields). Today, the balance is tipping much more towards English as a donor of new words (e.g **internet, computer, cell phone, meeting, business**) rather than a borrower. By contrast, new borrowings into English today tend to cluster much more closely in a few subject areas, especially names of food and drink.

If we look back further, it was in the Middle Ages that the everyday vocabulary of English was affected most deeply by borrowing from other languages. In the wake of the Norman Conquest, French and Latin put English in the shade for centuries as the language of learning.

This article has showed that linguistic borrowing is an old way of acquiring new vocabulary, and not a new phenomenon of our globalized world. People of different cultures have always interacted with each other, and there has always been an exchange of lexica due to this interaction. Loanwords enrich a language, since the vocabulary gets larger and each word therefore acquires a more specific and subtle meaning and this should be kept in mind before one simply criticizes and dismisses borrowings.

REFERENCES:

1. <https://www.bbc.com/news/magazine-26014925>
2. English as a Global Language; D. Crystal, Cambridge University Press: 1997 - 229 p.
3. Languages of the British Isles past and present; W. B. Lockwood, London: 1999 - 262 p.
4. Oxford Dictionary of English Etymology; C. T. Onions, Oxford University Press: 2004 - 1042 p.
5. www.etymonline.com
6. <http://frenchg.about.com>
7. www.wordorigins.org
8. <https://works.doklad.ru/view/WeM2gHV7be4/all.html>
9. Юлдашева С. А. The influence of borrowings on the vocabulary of the language // Молодой ученый. — 2016. — №12. — С. 1046-1048

*Бездітко А.Р.,
старший викладач кафедри філології,
перекладу та стратегічних комунікацій
Національної академії Національної гвардії України*

FILM DISCOURSE IN TERMS OF MODERN LINGUISTICS

In modern linguistics, discourse is extremely relevant field. Discourse is a polysemantic term that means speech, processes of linguistic activity and systems of concepts in a general. Discourse is one of the four systems of language, the others are vocabulary, grammar and phonology. Discourse has various definitions, for example, David Crystal, a British linguist, deciphers discourse as “a continuous stretch of language larger than a sentence, often constituting a coherent unit, such as a sermon, argument, joke or narrative”. (Crystal 1992: 25). Guy W. D. Cook, an applied linguist, interprets discourse as “stretches of language perceived to be meaningful, unified, and purposive”. (Cook 1989: 156). Australian linguist David Nunan considers this phenomenon as “interpretation of the communicative event in context”. (Nunan, 1993: 6)

Among all types of discourse, film discourse deserves special attention and critical evaluation. For today, the concept of film discourse is insufficiently studied by various philological studies, but are promising for research, especially in such areas as linguistics, psycholinguistics, sociolinguistics.

According to A. Zaretskaya the main features of a film discourse are audio-visual aspects, intertextuality, integrity, modality, self-descriptiveness, prospection and retrospection, pragmatic trend. (Zaretskaya, 2010: 108)

One more definition of film discourse belong to S. Nazmutdinova: “film discourse is a semiotically complex and dynamic process of interaction of an author and a recipient, which occurs in intercultural and interlanguage space with the help of cinema language, which possesses features of syntax, verbal and visual combination of elements, plurality of addressees, context of meaning, iconic accuracy and synthetic character”. (Nazmutdinova, 2008: 9)

The concept “film discourse” might be defined through the concept “film text”. For thousands of years, literary texts have been almost the only means of mass influence on people. At the present stage, with the development of telecommunications, the main thing is the media text (including film text), i.e. the text, supported by appropriate visual support. G. Slyshkin, Doctor of Philology, notes there is a "visualization" of human consciousness now and a new generation is refocused on the perception of media text. The audiovisual images used by cinema are becoming indispensable elements of the new discourse of modernism, which is a source of social, cultural, psychological and linguistic knowledge.

1. Zaretskaya. A. N. (2010). Osobennosti realizatsii podteksta v kinodiskurse (Features of subtext implementation in film discourse): .avtoref. dis. ... kand. filol. nauk : 10.02.19 "Teoriya yazyka" / A. N. Zaretskaya. ... (2) 22. – S. 106–110.

2. Crystal, David (1992). *Introducing Linguistics*. Harmondsworth: Penguin.

3. Cook, Guy (1989). *Discourse. Language Teaching: A Scheme for Teacher Education*. Oxford: Oxford University Press.

4. Nunan, David (1993). *Introducing Discourse Analysis*. Penguin English, 134 pages.

5. Nazmutdinova. S.S. (2008) *Garmaniya kak perevodcheskaya kategoriya (na materiale russkogo, anhliyskogo I frantsuzkogo kinodiskursf): avtoref. diss. ... kand. filol. nauk. Tumen, 18 s.*

*Бурова Диана Александровна,
студентка II курса факультета иностранных языков,
Дмитриева Марина Викторовна,
преподаватель математики, информатики и информационной деятельности.*

Измаильский государственный гуманитарный университет

ЭЛЕКТРОННЫЕ СЛОВАРИ КАК НОВАЯ ОТРАСЛЬ ЛЕКСИКОГРАФИИ

Современный мир общается посредством компьютерных коммуникаций. Разного рода технологии в виде гаджетов сегодня активно используются не только в странах Европы, но и во всем мире. Стоит сказать, что появление все большего количества информационных технологий строит в нашем мире новый этап развития словарной работы. Именно это и подтолкнуло нас к изучению вопроса активных процессов в лексике, отражающие социальные изменения культуры, ценностей и новых тенденций в развитии гуманитарных знаний.

Сегодня словарь все ещё играет важную роль авторитетного советчика для пользователей. Его можно назвать определенным социальным институтом, регламентирующим словоупотребления, а иногда даже жизнь самого языка в рамках определенных норм. Для большинства носителей языка словарь является четким гидом в различных отраслях знаний. Ответы лексикографа воспринимаются как максимально приближенные к необходимым, поскольку сам словарь предназначен для того, чтобы избежать разногласий между индивидуальными знаниями и знаниями всего коллектива.

Лексикографический труд, по мнению В.В. Дубичинского, является свидетельством определенной работы в обществе, развития политической, философской и научно-технической мысли народа, как носителя описываемого в словаре языка.

Словари традиционно являются объектом и результатом лексикографических исследований. Значительный вклад в развитие словарного дела внесли такие известные ученые как, Ю.Д. Апресян, Р. Будагов, В.В. Виноградов, В. Г. Гак, П.Н. Денисов, В.В. Дубичинский, А. Золотова, А.Е. Карпович, В.В. Морковкин, Г.Н. Скляревская, Ф.П. Сороколетов, Е.Н. Толикina, Н.Ю. Шведова, В.А. Широков и др.

За последнее десятилетия в лексикографии произошло огромное количество перемен, особенным образом изменившие вид классического словаря. С появлением технического прогресса появилась и новая отрасль - электронная лексикография, главной целью которой является создание электронных словарей, которые могут сочетать в себе большие объемы информации. Электронные словари не только превышают по объему книжные, но и сохраняют в себе как обычные слова, так и целые словосочетания, поиск которых осуществляется в течение нескольких секунд, несмотря на количество слов, размещенных в нем. К сожалению, бумажный вариант не может достичь таких успехов. Происходит это, как правило, благодаря машинному механизму поиска. Чтобы найти слово в электронном словаре, обычно достаточно просто напечатать его в командной строке, нажать "Ввод" - и как результат в отдельном окне появляется нужная информация.

Электронные словари делятся на те, в которых пользователи ничего не могут менять и в их распоряжении есть только использование выданной информации, и интерактивные. Именно в интерактивных словарях есть функция, которая дает возможность любому пользователю вносить коррективы в содержание информации. В настоящее время интерактивные словари существуют в различных форматах: от коротких глоссариев до гетерогенных мульти-лингвистических коллекций словарей и электронных энциклопедий. Как отмечает В.А. Широков, интерактивные словари могут использоваться для поддержки разнообразной учебной деятельности: способствовать формированию необходимых структур знаний пользователей, точно и конкретно представлять наполнение предметной области, помогать в достижении навыков профессиональной и других персональных целей.

Сегодня в сети Интернет активно увеличивается такая серия интерактивных англо-русских, украинско-английских иллюстрированных словарей как «Янус». Эти двуязычные мультимедийные (текст, иллюстрация, звук) издания позволяют достаточно эффективно изучать иностранный язык, одновременно углубляя свои знания в других областях науки, спорта, культуры и социальной жизни. В Украине электронные грамматические словари (ЭГС) разрабатываются как часть лексикографической базы Украинского языково-информационного фонда Национальной Академии наук Украины (УЯИФ НАНУ).

Сьогодні на сайті фонду розміщені такі словари, як «Словарь русского словоизменения», об'єм якого становить около 170 тис. одиниць, «Словари України on-line» з розділами «Словоизменение», «Синонимы», «Фразеология» і др.

База електронних словарей, которые существуют в формате украинского языка, еще недостаточно развиты, поэтому они требуют значительного внимания лексикографов. По нашему мнению, дальнейшее развитие таких словарей может стать практичной популяризацией государственного языка не только среди молодежи, но и среди многих иностранцев, которые имеют цель изучить или просто усовершенствовать свои знания в конкретном языке.

В выводах мы хотим отметить, что у такого явления как электронный словарь есть свои преимущества: удобная поисковая система, возможность добавления новой информации или исправления чьих-то ошибок, защита базы данных от копирования или удаления главной информации. Сегодня мир развивается настолько быстро, насколько это возможно. Поэтому, умение эффективно работать с новыми технологиями могут не просто облегчить задачи, которые мы ставим себе в процессе обучения, но и увеличить наши возможности как пользователей этих технологий. Важно успевать осваивать возникающие новшества информационных технологий, чтобы соответствовать стандартам современного мира.

Список использованной литературы:

1. Дубічинський В.В. Теоретична і практична лексикографія / В.В. Дубічинський – Харків, 1998. – 154 с.
2. Широков В.А. Інформаційна теорія лексикографічних систем / В.А. Широков – К.: Довіра, 1998. – 331 с.
3. Словники України [Електронний ресурс]: режим доступу: / url = <http://itnews.com.ua/20340.html>.
4. Капанадзе Л.А. Структура и тенденции развития электронных жанров [Електронний ресурс] – Режим доступу: /<http://rus.1september.ru/2002/21/7.htm> (2002)
5. Заваруєва І.І. Електронний словник і його місце в словниковому дискурсі / І.І. Заваруєва // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Серія «Лінгвістика». – Вип.4. – Херсон, 2006. – С.332-335

Громко Т.В.,

к.філол.н., доцент кафедри української мови

Центральноукраїнський державний педагогічний університет ім. В. Винниченка

ЗАСАДИ МЕТОДОЛОГІЇ ЗБИРАННЯ МАТЕРІАЛУ ДЛЯ ЕКСПЛІКАЦІЇ ГОВІРКИ ЯК МОВНОЇ СИСТЕМИ

Загальновідомим є наукове поняття «методологія» – учення (теоретичне і практичне) про методи, способи і стратегії дослідження предмета, що орієнтоване через набір прийомів і способів на вирішення практичних проблем і цілеспрямоване перетворення світу. У лінгвістиці, як і в інших галузях знань, ефективність методів дослідження мовних об'єктів перевіряється практикою, рішенням науково-практичних завдань, тобто пошуком принципів досягнення мети, що реалізуються в комплексі реальних справ і обставин, тобто можливість експлікації мовного матеріалу. До структури методології в широкому розумінні входять системологія, принципи, об'єкт, предмет, засоби, методи, способи, прийоми.

Виходячи з поняття методології в прикладному лінгвістичному сенсі, в аспекті діалектологічної науки методологію опису певного діалектного угруповання можна трактувати як систему (комплекс) принципів і підходів дослідницької діяльності, на які спирається дослідник у ході отримання та розробки знань про окремий мовний об'єкт. При цьому його пізнання розуміється як побудова моделі (чи сукупності моделей) сприйняття мовної дійсності. Для досягнення успіху в дослідницькій діяльності лінгвіст-дослідник повинен опанувати «секретом» методу і володіти евристичною технологією наукового мислення.

Методологія у мовознавстві визначає загальну орієнтацію і характер лінгвістичного дослідження і значною мірою зумовлює його наукові результати. Подібно до інших галузей науки, методологія лінгвістичних досліджень виконує ряд функцій, серед яких розроблення методів і прийомів дослідження мови і настанов щодо їх практичного застосування.

У наш час теоретичного обґрунтування на практичних реальних розробках (лексикографічному та текстографічному) потребує методологія ідіомології як нової галузі лінгвістики, зокрема діалектології, що вивчає феномен говірки (ідіому). На жаль, у вітчизняному та і слов'янському мовознавстві робіт, присвячених цій проблемі, дуже мало, досі не сформоване коло методів вивчення ідіому, відсутні їх єдине трактування і систематичний опис.

Лінгвістичні дослідження у цьому напрямку передбачають опис окремої говірки як мовної системи на основі фактичного матеріалу, що укладається за корпусом текстів. Методологія опису говірки як мовної системи, як і методологія опису мови, – прерогатива лінгвістичної теорії в сучасній системі опису метамов. Оцінка їх визначається точністю, повнотою, ґрунтовністю.

Серед типів фактів, виявлених у говірці за загальнолінгвістичними методами, виділяються:

а) типи елементарних одиниць на рівні субстанцій вираження говірки – її фонематичний і фонетичний склад;
б) типи граматичного оформлення слів (варіативність, словотворчі засоби або семантично-сміслові навантаження);

в) типи значень мовних одиниць;

г) граматичні конструкції речення, словосполучення;

д) позамовна ситуація, описувана текстом.

Висхідні принципи, необхідні для дослідницької діяльності у процесі опису говірки [3, с. 19], визначають відповідні методи вилучення лінгвістичної інформації в інформанта, її документування, а також методи опису різних мовних рівнів говірки (наприклад, визначення фонетично-граматичних фактів, ідеографічні підходи до її лексичної системи).

Основним завданням власне ідіомологічних методів для експлікації говіркового матеріалу є формулювання вимог до опису граматичного ладу говіркового мовлення і створення т. зв. апарату опису (метамови) говірки як мовної системи, який «дозволяє ці вимоги виконати» [1, с. 28]. При цьому апарат опису, за аналогією до вивчення мови, може мати і формальні питання та допускати існування феноменів у системі говірки, що у свою чергу сприятиме збагаченню методів дослідження ідіому в перспективі [2, с. 87].

Засади методології збирання матеріалу в ідіомології полягають у доборі пропедевтичних засобів, методів, способів і практичних прийомів польових досліджень для експлікації говірки як мовної системи. Саме таким чином організоване та довготривале в часі (кілька десятків років) польове дослідження може забезпечити повноту фактажу як підґрунтя для системного опису цього мікродіалектного утворення.

Колекція таких фактів, звісно, ще не становить повного монографічного опису ідіому, адже одна й та ж сукупність (множина) фактів може бути по-різному кваліфікована відповідно до дослідницьких завдань. Повнота ідіомемного фактажу може не тільки забезпечити мовними даними моноговірковий опис, а й верифікувати емпіричний матеріал в межах часткових лінгвістичних студій, монографічного опису говірки тощо. Відтак основна стратегія методології збирання емпіричного матеріалу в межах говірки для його наукової лінгвістичної інтерпретації – вичерпність.

Перспективність наступних досліджень на основі говіркового фактичного матеріалу, що відзначається повнотою, а не диференційним підходом у збиранні й фіксації, видозмінить методологію діалектології. Наш науковий оптимізм дозволяє передбачити, що лише такі методологічні засади ідіомології забезпечать вичерпність емпіричного матеріалу, який слугуватиме подальшим лінгвістичним розвідкам: корпусні технології, діджиталізація корпусних даних, які по-новому представлять говірку в монографічному описі, а також нададуть кваліфікативно-квантитативний ґрунтовний комплекс для можливості вивчити її в динаміці та ретроспекції.

Література:

1. Глисон Г. А. Введение в дескриптивную лингвистику. Москва, Издательство иностранной литературы, 1959. 487 с.

2. Hromko T. V. Modern transcriptional metalanguage of the idiom. Do desenvolvimento mundial como resultado de realizações em ciência e investigação científica: Coleção de trabalhos científicos «ΛΟΓΟΣ» com materiais da conferência científico-prática internacional (Vol. 3), 9 de outubro de 2020. Lisboa, Portugal: Plataforma Científica Europeia. P. 87-88.

3. Hromko T. V. Principles of idiom description as a methodological basis of modern dialectological description. Challenges of philological sciences, intercultural communication and translation studies in Ukraine and EU countries : Materials of conference proceedings, Ca' Foscari University of Venice: Izdavniceba «Baltija Publishing», 2020. P. 18–21.

*Мельничук О.А.,
учениця 10 класу Обласного наукового ліцею м. Рівне,
член гуртка «Журналістика» РМАНУМ
Шийка С.В.,
керівник гуртка «Журналістика» РМАНУМ,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри українознавства НУВГП*

ПОРУШЕННЯ МОВНИХ НОРМ У ЗАСОБАХ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Головним результатом журналістської діяльності є створення якісного медійного продукту. Проте у текстах друківаних засобах масової інформації існує чимало ненормативних лінгвістичних відхилень.

Дослідження порушень мовних норм проведено на основі лінгвістичного фактажу, вилученого із робіт українських мовознавців О. Логвиненко [1], І. Мариненко [2], М. І. Судук і В. Кешієва [3] та текстів газет «Рівне вечірне» (РВ), «7 Днів» (7Д), «Добрий господар» (ДГ), «Добрий лікар» (ДЛ). Методика практичного аналізу передбачає типологічну класифікацію порушень мовних норм з наведенням ненормативних лексем або фрагменту тексту, поданням відомостей про джерело інформації, формулюванням правильного написання.

Орфографічні норми регулюють правила написання слів та їх частин. Дослідженням засвідчено такі орфографічні помилки.

1. Порушення правила написання слів: «Сквармарин кардіо» доречно вживати при швидкій (правильно: швидкій) втомлюваності (ДЛ, 2021, 07.01 – 21.01); для покращення мозгового (правильно: мозкового) кровообігу (ДГ, 2021, № 1).

2. Неправильне написання слів іншомовного походження, географічних назв: Тібет (правильно: Тибет) – вершина світу, загадкова і дивовижна країна!; Тібетська (правильно: Тибетська) медицина (ДЛ, 2021, 07.01–21.01).

3. Помилки у словах з новим написанням, відповідно нової редакції Українського правопису: У Рівному підбили підсумки конкурсу проєктів (правильно: проєктів) (7Д, 2020, 12.09).

4. Помилки у написанні складних слів: медіа середовище, слів засновниця, бізнес середовище, онлайн платформа, пост-відпочинкові дні (правильно: медіасередовище, співзасновниця, бізнес-середовище, онлайн-платформа, поствідпочинкові дні [2, с. 230–231]).

Типові відхилення пунктуаційних норм пов'язані з помилковим використанням розділових знаків.

1. Порушення правила відокремлення дієприслівникового звороту.

– При цьому у найближчих сусідів поляків і росіян відсоток показу фільмів власного виробництва складає до чверті репертуару кінозалів [1]. Правильно: При цьому у найближчих сусідів, поляків і росіян, відсоток показу фільмів власного виробництва складає до чверті репертуару кінозалів.

2. Відсутність коми у складнопідрядному реченні.

– Всі спроби які робилися раніше безуспішні (ДГ, 2021, № 1). Правильно: Всі спроби, які робилися, раніше безуспішні.

Дотримання морфологічних норм літературної мови друківаних засобів масової інформації передбачає правильне використання граматичних форм слів. Класифікуємо засвідчені порушення у дві тематичні групи.

1. Порушення норм відмінникових закінчень.

– Будь-де у Сіетлі, Бангкоку, Дубаєх [3, с. 241]. Так як назва міста Дубаї невідмінювана, тому нормативно: у Дубаї.

– Вживається при дзвоні і шуму у вухах (ДЛ, 2021, 07.01–21.01). Правильно: Вживається при дзвоні і шумі у вухах.

2. Порушення норм відмінювання прізвищ.

– Бальзам академіка Кравченка (ДЛ, 2021, 07.01–21.01). Правильно: Бальзам академіка Кравченка.

В аналізованих текстах виявлено порушення синтаксичної норми, пов'язаної з неправильною побудовою речення:

– Рослинам завдячую здоров'я і життя (ДЛ, 2021, 07.01–21.01). Правильно: Здоров'ям і життям завдячую рослинам.

Серед порушень словотвірних норм засвідчено неправильне вживання префіксів: всі (правильно: усі) ці питання (РВ, 2018, 01.11); всі (правильно: усі) обставини (РВ, 2019, 17.08); всі (правильно: усі) бажанчі (РВ,

2019, 01.19); dawno pozrzył wszystkie (правильно: усі) стовпи (РВ, 2019, 07.09); вже (правильно: уже) зареєструвалися (РВ, 2019, 26.01); існує відкрита база всіх (правильно: усіх) транспортних засобів (РВ, 2018, 23.12).

Наведемо приклади порушень лексичних норм, які встановлюють правила використання слів.

1. Порушення вибору найоптимальнішого слова, помилки у використанні паронімів: Метод рішення (правильно: вирішення) (ДГ, 2021, № 1).

2. Неправильне вживання прийменників: Однак в понеділок (РВ, 2018, 01.12); в разі (РВ, 2018, 23.12); зустрічав Новий рік в милій йому компанії (РВ, 2019, 29.12); в тому числі (РВ, 2019, 16.05); в той самий час (РВ, 2019, 23.06); університет в Кракові (РВ, 2019, 23.06); поводження з сміттям у цих країнах (РВ, 2020, 29.10); в нього діагностували (РВ, 2020, 17.01); в програмі (РВ, 2020, 18.01). Правильно: однак у понеділок; у разі; зустрічав Новий рік у милій йому компанії; у тому числі; у той самий час; університет у Кракові; поводження зі сміттям у цих країнах; у нього діагностували; у програмі.

3. Використання діалектизмів: Для таких потреб використовує бульбу (правильно: картоплю) ранніх сортів (ДГ, 2021, № 1).

4. Уникання складного для вимови нагромадження звуків, порушення правил евфонії: Ноги розпухли і не влязть в взуття (ДГ, 2021, № 1). Правильно: Ноги розпухли і не влязть у взуття.

У деяких журналістських текстах наявні різні види мовних помилок.

1. Порушення пунктуаційних і синтаксичних мовних норм.

– А також журі призначило окремий спеціальний диплом «За найкращу концептуальну містобудівну ідею». Ним відзначили роботу авторського колективу: Дмитро Матвіїшин, Данило Швець. Керівник: Віктор Собчук (м. Львів) (7Д, 2020, 12.09). Правильно: А також, журі призначило окремий спеціальний диплом «За найкращу концептуальну містобудівну ідею». Ним відзначили роботу авторського колективу у складі: Дмитра Матвіїшина, Данила Швеця та керівника Віктора Собчука (м. Львів).

2. Порушення морфологічних і синтаксичних мовних норм.

– Результати конкурсу згідно з протоколом про підсумки конкурсу та рішення журі такі: Перше місце і премію 15 000 грн отримує автор Вадим Милостюк (м. Дніпро) (7Д, 2020, 12.09). Правильно: За результатами конкурсу, згідно з протоколом про підсумки конкурсу та рішенням журі, перше місце і премію 15 000 грн отримав автор Вадим Миростюк (м. Дніпро).

3. Порушення норм сполучуваності слів і відмінювання іменників.

– Такий мікрорайон міг би статися будь-де у Сіетлі, Бангкоку, Дубаях, на околиці Лос-Анджелеса [3, с. 241]. Правильно: Такий мікрорайон міг би бути доречним будь-де у Сіетлі, Бангкоку, Дубаї, на околиці Лос-Анджелеса.

4. Сплутування паронімів і порушення синтаксичних мовних норм.

– Місцеві жителі з погордою розповідають, що їхнє село не лише найбільше в Україні, а й у цілій Європі [3, с. 241]. Правильно: Місцеві жителі з гордістю розповідають, що їхнє село найбільше не лише в Україні, а й у цілій Європі.

5. Помилки, пов'язані із неправильним використанням прийменників і недотриманням правил евфонії.

– На сторінці в Фейсбуці (РВ, 2018, 23.12); і у автоматичному режимі (РВ, 2018, 01.11); є люди з Львова та Києва (РВ, 2019, 11.06). Правильно: На сторінці у Фейсбуці або Фейсбуку; і в автоматичному режимі; є люди зі Львова та Києва.

Підсумовуючи зауважимо, що причини ненормативних відхилень криються у недостатній лінгвістичній підготовці працівників мас-медіа, відсутності практичних навичок оперування значним масивом динамічної інформації, послугоування засобами автоматичного запису журналістського тексту. Велика кількість помилок характерна для периферійної частини видань: реклами, текстів, які публікуються на комерційній основі.

Наукові та аналітичні праці українських вчених, методистів журналістської справи, використання можливостей нової редакції Українського правопису, поширення перспективного досвіду мас-медійної діяльності, на нашу думку, сприятимуть запобіганню типових ненормативних відхилень і помилок, розвитку креативності працівників засобів масової інформації.

Література

1. Логвиненко О. Мовностилістичні неточності у текстах журналістів як нівелювання авторського стилю. Вісник КНУКіМ. Серія : Соціальні комунікації. 2013. Вип. 2. С. 24–28.

2. Мариненко І. Орфографічні й лексичні помилки в криос-медійних змі: типологія, причини виникнення. Мова: класичне – модерне – постмодерне. 2017. Вип. 3. С. 227–235.

3. Судук І. І., Кешів В. Б. Порушення лексичних норм у мові сучасної української преси. Наукові записки НаУОА. Серія «Філологічна». 2015. Вип. 53. С. 239–242.

*Полонська Т. К.,
канд. пед. наук, ст. наук. співроб,
ст. наук. співроб. відділу навчання іноземних мов,
Інститут педагогіки НАПН України*

ПРОБЛЕМА КОРЕЛЯЦІЇ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Інтеграційні процеси, що відбуваються в сучасному світі висувають перед системою вітчизняної освіти завдання підготовки учнів закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) до життя в умовах полікультурного і багатонаціонального суспільства, формування в них позитивного ставлення до людей різних національностей, мов і культур. Упродовж останніх двох десятиліть у педагогічній науці спостерігається підвищений інтерес до культурного виміру, що призвело до появи нової сучасної теорії – теорії міжкультурної освіти.

Однією з ключових проблем сучасної лінгводидактики і методики навчання іноземних мов є формування міжкультурної комунікативної компетентності, де учень постає не просто суб'єктом процесу навчання, а полікультурною особистістю, здатною до міжкультурної комунікації. Під міжкультурною комунікацією ми розуміємо форму вербального і невербального спілкування, при якій учасники комунікації, що належать до різних культур і мов, проявляють один до одного повагу та взаєморозуміння. А полікультурна особистість – це особистість, яка володіє навичками й уміннями успішної взаємодії з представниками іншої держави і культури, готова до вирішення непорозумінь, що виникають у процесі спілкування.

Поняття «полікультурна/мультикультурна освіта» (multicultural education) у Міжнародному словнику освіти трактується як «педагогічний процес, у якому репрезентуються дві або більше культур, що відрізняються за мовною, етнічною, національною або расовою ознаками» [6, с. 273].

Сьогодні на зміну комунікативному приходить міжкультурний підхід у навчанні іноземних мов, або, так звана, міжкультурна парадигма іншомовної освіти. Її поєднання з комунікативним підходом призвело до виникнення поняття «міжкультурна компетентність». Необхідність її формування в учнів закладів загальної середньої освіти, можна обґрунтувати також значним збільшенням їхніх безпосередніх та опосередкованих контактів із представниками інших культур (наприклад, через Інтернет).

Проаналізуємо, наскільки розглянуті концепти пов'язані з порушеною нами проблемою і простежимо залежність між міжкультурною комунікативною компетентністю (МКК) та іншомовною комунікативною компетентністю (ІКК) у навчанні іноземних мов учнів ЗЗСО.

Насамперед розглянемо деякі тлумачення цих термінів у вітчизняній і зарубіжній методичній літературі.

Новий словник методичних термінів і понять визначає міжкультурну компетентність як «здатність людини існувати в полікультурному суспільстві, досягати успішного розуміння представників інших культур і представників своєї культури» [1, с. 134].

Дослідниця лінгвокультурних і психологічних аспектів міжкультурного спілкування Г.В. Єлизарова розглядає міжкультурну комунікативну компетентність як «здатність особистості успішно й адекватно спілкуватися іноземною мовою в ситуаціях міжкультурного спілкування різних типів і видів з урахуванням основних зовнішніх соціокультурних і внутрішніх ситуативних факторів» [3, с. 210].

Здебільшого терміни «міжкультурна компетентність» і «міжкультурна комунікативна компетентність» використовуються як синонімічні. Проте британський учений М. Байрам розмежував ці поняття і висунув основним критерієм мову спілкування. На його думку, міжкультурна компетентність передбачає здатність взаємодіяти із представниками інших культур своєю рідною мовою, у той час як міжкультурна комунікативна компетентність – іноземною мовою [5, с. 70]. Тобто, формування МК може здійснюватися лише рідною мовою, у той час як розвиток МКК вимагає вивчення іноземної мови.

У Новому словнику методичних термінів і понять комунікативна компетентність визначається як «здатність вирішувати засобами іноземної мови актуальні для учнів завдання спілкування в побутовому,

навчальному, виробничому та культурному житті; уміння учня користуватися фактами мови і мовлення для реалізації цілей спілкування» [1, с. 98].

Вітчизняний учений-методист С.Ю. Ніколаєва розглядає іншомовну комунікативну компетентність як «здатність успішно вирішувати завдання взаєморозуміння та взаємодії з носіями мови, яка вивчається, відповідно до норм і культурних традицій в умовах прямого й опосередкованого контактів» [4, с. 36].

Отже, ми не бачимо великих розбіжностей у трактуванні понять «комунікативна компетентність» й «іншомовна комунікативна компетентність», тобто нерідко вони також вживаються як синоніми.

Якщо мета формування міжкультурної комунікативної компетентності полягає в досягненні такої якості мовної особистості, яка дозволяє їй вийти за межі особистої культури і набути якості медіатора (посередника) культур, не втрачаючи особистісної культурної ідентичності, то метою формування іншомовної комунікативної компетентності є навчити учнів вирішувати завдання взаєморозуміння та взаємодії з носіями мови, що вивчається, відповідно до норм і традицій культури цієї мови в умовах прямого й опосередкованого контактів [4, с. 36].

Г.В. Єлизарова розглядає міжкультурну компетентність як компонент іншомовної комунікативної компетентності, тобто відводить їй другорядне місце. Характеризуючи кореляцію іншомовної комунікативної та міжкультурної компетентностей, вона відзначає, що компоненти міжкультурної компетентності співвідносяться з компонентами іншомовної комунікативної компетентності, модифікуючи частину змісту останніх і додаваючи до них міжкультурний вимір [3, с. 222]. На думку дослідниці, міжкультурна комунікативна компетентність не має аналогії з комунікативною компетентністю носіїв мови і може бути притаманна тільки медіатору культур – мовній особистості, яка вивчає певну мову як іноземну. Тобто, мовна особистість, вивчаючи іноземну мову і здобуваючи якості медіатора культур, не втрачає власної культурної ідентичності. У цьому розмірковуванні чітко проглядається думка автора, що засобом і необхідною умовою міжкультурного спілкування є іноземна мова.

Натомість Н.Д. Гальскова розглядає міжкультурну і комунікативну компетентності як рівнозначні половинки одного цілого, які в сукупності забезпечують готовність учнів до міжкультурного спілкування. Ці компетентності складають єдине ціле та інтегрують між собою [2, с. 76].

Отже, серед учених не існує єдиної точки зору щодо превалювання тієї чи іншої компетентності. Але можна погодитися з думкою дослідників про те, що термін «іншомовна комунікативна компетентність» співвідноситься з комунікативним підходом до навчання іноземних мов, а термін «міжкультурна комунікативна компетентність» – із міжкультурним підходом. Іншими словами, мета формування іншомовної комунікативної компетентності передбачає навчання іноземної мови і культури країни, мова якої вивчається, а міжкультурної комунікативної компетентності – включення до змісту навчання методів освоєння інших культур, незалежних від мови спілкування.

Ми є прибічниками словосполучення «міжкультурна іншомовна комунікативна компетентність», яке все частіше стало з'являтися в наукових публікаціях вітчизняних дослідників (Бігич О.Б., Ніколаєва С.Ю., Полонська Т.К., Редько В.Г. та ін.). Цей термін поєднує в собі окремі компоненти обох розглянутих компетентностей. На наш погляд, міжкультурна іншомовна комунікативна компетентність має стати головною метою навчання іноземних мов у ЗЗСО, передусім в основній і профільній школі, оскільки саме МІКК передбачає формування в учнів готовності та здатності до оволодіння іноземною мовою і культурою країни, мова якої вивчається, у зіставленні з рідною культурою, та до спілкування на міжкультурному рівні.

Список використаних джерел

1. Азимов Э. Г., Щукин А. Н. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам). Москва : ИКАР, 2009. 448 с.
2. Гальскова Н. Д., Гез Н. И. Теория обучения иностранным языкам: лингводидактика и методика. Москва : Изд. центр «Академия», 2006. 336 с.
3. Єлизарова Г. В. Культура и обучение иностранным языкам. СПб. : Каро, 2005. 352 с.
4. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студентів класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / О. Б. Бігич та ін. ; за заг. ред. С. Ю. Ніколаєвої. К. : Ленвіт, 213. 590 с.
5. Byram, M. S. Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence. Clevedon, Philadelphia, Toronto, Sydney, Johannesburg: Multilingual Matters Ltd., 1997. 124 p.
6. International Dictionary of Education. Vol. 7. Oxford, 1994. 3963 p.

*Пятковська Т. А.,
асп. кафедри германської та слов'янської філології
Донбаського державного педагогічного університету*

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЯК КОМПЛЕКСНИЙ МЕТОД ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТУ

Інтеграція стала тенденцією розвитку науки другої половини ХХ ст.: взаємопроникнення вчень, утворення спільної бази методів. Лінгвоконцептологія постала саме в цей період змін, наприкінці ХХ ст., з власне лінгвокогнітології та лінгвокультурології. Базовим терміном лінгвоконцептології є концепт. Зміна фокусу в триадах *мова-людина-пізнання*, *мова-людина-культура* сприяла утворенню когнітивно-дискурсивної наукової парадигми. На перший план вийшов суб'єкт пізнання — людина, та через призму її сприйняття почали досліджуватися мова та мислення. Мовознавчій науці необхідним був новий термін на позначення поняття з асоціативно-образними, оцінними значеннями — ним став концепт. Концепт — згусток структурованого знання, місцем побутування якого є людська свідомість; глобальна розумова одиниця знання, що навантажена культурною інформацією та є складником «колективного несвідомого». Ця багатозначність та багатовимірність робить концепт предметом вивчення багатьох наук: філософії, психології, логіки, когнітивної лінгвістики, лінгвокультурології, літературознавства, культурології та лінгвоконцептології; термін стає «парасольковим» (за визначенням С. Г. Воркачова).

Концепт має тришарову будову: понятійний, образний та ціннісний елементи. В. І. Карасик, С. Г. Воркачов виокремлюють у концепті три складові: понятійну, образну, ціннісну. Ю. С. Степанов поділяє структуру концепту в такий спосіб: основна (актуальна ознака), додаткова (пасивна ознака), внутрішня форма. А. М. Приходько розглядає структуру концепту як субстрат (понятійний компонент), адстрат (перцептивно-образний компонент), епістрат (ціннісний компонент). Й. А. Стернін виділяє ядро та периферію в структурі концепту, де ядро — базовий прошарок, понятійний і образний складники, а периферія — когнітивний прошарок, інтерпретаційне поле, ціннісний складник. Такий поділ доводить відмінність концепту від поняття, його ширше поле вираження, за виразом С. Х. Ляліна, «в глибині концепту мерехтить поняття».

Концептуалізація — процес утворення концепту. Ми розглянемо погляди вчених на проблему моделювання концепту. З. Д. Попова та Й. А. Стернін пропонують метод семантико-когнітивного аналізу концепту (від змісту значень до змісту концептів). Це породжує два напрями дослідження концептів: 1) когнітивна семасіологія — повернення до мови (використання когнітивних знань для пояснення явищ та процесів у семантиці мови, поглиблення вивчення лексичної та граматики семантики; 2) лінгвістична концептологія — рух до свідомості (моделювання концептів як одиниць національної концептосфери). С. А. Жаботинська розотожнює поняття концептуальна та когнітивна модель. На думку дослідниці, концептуальна модель — структура бази даних без урахування застосованих до неї когнітивних операцій, натомість когнітивна модель — структура бази даних з урахуванням таких операцій, що сприяють утворенню на основі однієї концептуальної моделі кількох когнітивних. Концепт виступає інваріантом, що втілюється в мові через концептори. За С. А. Жаботинською, шлях від концептуальної до когнітивної моделі пролягає через схему *зовнішній світ — мислення — мова*. Це модель формування образу світу в мисленні людини. Значення мовної одиниці стає конструктом, в його основі лежить когнітивна модель як модифікація певної концептуальної моделі. Подальший рух через схему *значення мовного знака — сам мовний знак — внутрішня форма*. Значення мовного знака — це активізація інформації з мислення. Мотивація мовного знака простежується по лінії зовнішньої та внутрішньої форм знака. Схема *мовний знак — внутрішня форма — зовнішня форма* розглядається як процес когнітивного мапування: фрагментарного представлення внутрішньої форми мовного знака в його зовнішній формі. Подані схеми є спробою реконструкції алгоритму пізнання в людській свідомості, дослідження руху, трансформації та структуризації інформації в цілісний багатшаровий концепт.

Концептуальний аналіз — комплекс прийомів моделювання концепту. Інтеграція як загальнонаукова тенденція уможливорює комплексний аналіз концептів та застосування методів лінгвосемантики, когнітивної лінгвістики, концептології, лінгвокультурології та дискурсного аналізу для встановлення понятійно-ціннісного та образно-ціннісного змісту концепту.

Концептуальний аналіз — головний метод логічного аналізу мови й когнітивної лінгвістики, що передбачає моделювання та опис концептів. Учені виокремлюють два підходи до концептуального аналізу: когнітивний (інтегрально-когнітивний) та дискурсивний (текстуально-дискурсивний). Концептуальний аналіз є продовженням семантичного аналізу.

Відповідно до структури концепту, А. П. Мартинюк пропонує досліджувати понятійний субстрат за допомогою концептуального, диференційного, компонентного та етимологічного аналізів, додатково застосовується також методика фреймового моделювання, інструментарій теорії когнітивного метафори. Г. Д. Заньковська до перелічених методів додає метод суцільної вибірки, дефініційний, контекстуальний, структурно-семантичний, кількісний, компаративний, інтерпретаційно-текстовий. І. О. Голубовська розподіляє методи концептуального аналізу за науковими парадигмами. *Структурно-семантична парадигма* мовного знання: метод компонентного, дефініційного, контекстуального, дистрибутивного аналізу; *порівняльно-історична*: описовий, зіставний, метод етимологічного аналізу ядерних лексем ідентифікаторів, квантитативний метод (кількісно-якісний аналіз); *когнітивно-дискурсивна*: метод когнітивних інтерпретацій, методика концептуального аналізу, методика фреймового моделювання, прототипічний аналіз, метод концептуальної метафори Дж. Лакоффа, М. Джонсона, метод внутрішньої інтроспекції, методика когнітивно-дискурсивної інтерпретації.

О. П. Воробйова пропонує *алгоритм моделювання концепту*: 1) визначення способів/засобів «входу в концепт» (А. М. Приходько) з мовленнєвої, дискурсивної, текстової площини; 2) метамовне (вербальне) титулування концепту; 3) етимологічний та/або компонентний аналізи; 4) поняттєвий аналіз за довідковими та енциклопедичними джерелами; 5) побудова синонімічних, або семіотичних рядів; 6) реконструкція перцептивно-образного шару концепту за допомогою концептуальних тропів; 7) визначення ціннісного, велоративного складника концепту.

М. В. Піменова прямує дещо іншим шляхом: 1) аналіз лексичного значення та внутрішньої форми слова; 2) вияв синонімічного ряду лексеми; 3) опис способів категоризації концепту у мовній картині світу; 4) встановлення способів концептуалізації як вторинного переосмислення відповідної лексеми, вивчення концептуальних метафор і метонімії; 5) дослідження сценаріїв.

В. А. Маслова встановлює референтну ситуацію, до якої належить концепт та місце концепту в мовній картині світу та мовній свідомості нації; враховує етимологічну специфіку, залучаючи різноманітні контексти: поетичні, наукові, філософські, публіцистичні; результати зіставляє з аналізом всіх зв'язків лексеми.

Ж. В. Краснобаєва-Чорна проводить концептуальний аналіз у два етапи:

1-й етап, перший рівень концептуалізації: окреслення ядра на основі словникової дефініції однойменної лексеми різних історичних періодів, встановлення периферії концепту за допомогою асоціативного експерименту, опрацювання ідеографічної структури концепту, визначення місця концепту в загальній концептуальній схемі української мови;

2-й етап, другий рівень концептуалізації: добір фонової інформації (зі словників різних типів: етимологічних, тлумачних, міфологічних, культурознавчих, етнолінгвістичних) до кожного семантичного поля, групи, підгрупи, виокремлення з фонової інформації спільних і диференційних, загальнокультурних й етнокультурних складників концепту.

Мета концептуального аналізу — реконструкція знань про світ, які складаються в мовну картину світу. Концептуальний аналіз є семантичним аналізом лексики, граматики і прагматики мови, сполучуваності, ідіоматики, етимології і т. і. У центрі уваги дослідника — тлумачення слова, що дозволяє визначити, порівнювати та описувати мовні явища та ті уявлення, які за ними стоять. Учені прагнуть розглядати концепт якомога ширше, досліджуючи його в різних дискурсах, прослідковуючи його у зв'язку з концептуалізацією, категоризацією, когнітивною моделлю. Використання різноманітних словників дозволяє досліджувати концепт в діяхронії та синхронії, прослідковувати його звуження чи розширення. Побудова синонімічних рядів, встановлення взаємозв'язків з іншими концептами мови сприяє формуванню уявлення про концептуальну картину світу у свідомості носіїв мови. Вибір певних методів концептуального аналізу залежить від цілей та завдань, які ставить перед собою дослідник.

Жаботинська С. А. Мовні знаки як конструкти / С. А. Жаботинська // Науковий вісник Чернівецького університету : Германська філологія. — 2012. — Вип. 630—631. — С. 213—222.

Голубовська І. О. Сучасна українська лінгвоконцептологія: стан і перспективи розвитку / І. О. Голубовська // Актуальні проблеми філології та перекладознавства. — 2016. — Вип. 10 (1). — С. 151—159.

Воробйова О. П. Концептологія в Україні: здобутки, проблеми, прорахунки / О. П. Воробйова // Вісник КНЛУ. Серія «Філологія». — К.: Вид. центр КНЛУ, 2011. — Т. 14, № 2. — С. 53—64.

Краснобаєва-Чорна Ж. В. Концептуальний аналіз як метод концептивістики (на матеріалі концепту ЖИТТЯ в українській фраземіці) // Українська мова. — 2009. — № 1. — С. 41—52.

Заньковська Г. Д. Методи дослідження концептів / Г. Д. Заньковська // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. — 2015. — № 19 том. 2. — С. 102—104.

Рашикі Н.С.,
викладач кафедри міжнародних комунікацій
факультету туризму та міжнародних комунікацій
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

«ТАЄМНИЙ САД» Ф.Г. БЕРНЕТ: РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ МОТИВУ ДИТИНСТВА

На сучасному етапі літературознавство оперує значною кількістю наукових студій, присвячених теорії та функціонуванню мотивів (А. Бем, О. Білецький, О. Веселовський, Б. Гаспаров, Є. Мелетинський, В. Пропп, Б. Путілов, В. Руднев, І. Силантьєв, В. Тюпа, О. Фрейденберг та ін.). Невід'ємною складовою прозових творів Ф. Г. Бернет постає саме мотив дитинства, дослідження якого залишається актуальним і маловивченим у літературознавстві.

У літературознавстві мотив (франц. *motif*, від лат. *motus* – рух) – тема ліричного твору або неподільна смислова одиниця, з якої складається фабула (сюжет): мотив відданості вітчизні, жертвовності, зради коханого тощо. Мотиви рухають вчинками персонажів, збуджують їхні переживання і роздуми, особливо тонко динамізують внутрішній світ ліричного суб'єкта. Тому в аналізі лірики терміни «тема» і «мотив» часто перехрещуються. Роль і художньо-виражальні функції мотиву виявляються у фабулі і сюжеті конкретного твору, у структурі ліричного вірша, циклу, у контексті творчості письменника, в групі типологічно споріднених творів різних письменників [1, 468].

Ознаки мотиву такі: предикативність, структурна й семантична неодномірність, належність до сюжетно-тематичної площини. Зустрічаючись у тексті, мотив до загального контексту твору додає певну суму значень, які апіорі вже містяться в ньому [2, 1].

Мотив дитинства – один із ключових у дитячих творах англomовної письменниці. Світ дітей особливий і разом із тим невід'ємний від світу дорослих, він дуже тендітний і потребує посиленої турботи. Майстерно зображеними дитячими образами Ф. Г. Бернет впливає на реципієнта.

Образ світу дитинства поданий кризь призму сприйняття головних героїв Мері, Коліна та Дікена. Для Коліна світ замкнутий і камерний, обмежений простором його дитячої кімнати. Обов'язковими елементами цього світу є предмети інтер'єру, його халат та «живий» вогонь – камін: *«There was a bright fire on the hearth when she entered his room, and in the daylight she saw it was a very beautiful room indeed. There were rich colors in the rugs and hangings and pictures and books on the walls which made it look glowing and comfortable even in spite of the gray sky and falling rain. Colin looked rather like a picture himself. He was wrapped in a velvet dressing-gown and sat against a big brocaded cushion [3, 71] / «У кімнаті блимав камін, і при денному світлі кімната виявилась дуже затишною. Килим, порт'єри, картини, кольорові книжки на полицях – усе піднімало настрій, хоча за вікном дощило. Та й Колін виглядав як з картинки. Він сидів у величезному кріслі, загорнувшись в халат»* (переклад – Н. Р.). Простір кімнати сакралізується, а речі, що в ній знаходяться, набувають значення священних реліквій. У цьому контексті актуалізується опозиція *свій – чужий*: кожний, хто не належить до священного простору, сприймається як ворог, який може зруйнувати його цілісність.

Що стосується Мері, то її доля теж чимось схожа з Коліном. Світ довкола для неї немилий, всі, хто її оточував, драгували: *«When Mary Lennox was sent to Misselthwaite Manor to live with her uncle everybody said she was the most disagreeable-looking child ever seen. It was true, too. She had a little thin face and a little thin body, thin light hair and a sour expression. Her hair was yellow, and her face was yellow because she had been born in India and had always been ill in one way or another» [3, 6] / «Коли Мері Ленокс прибула до Мізелвейту – маєтку її дядька, що мав стати татер її домом, – всім, хто її зустрічав, одразу було зрозуміло: її тут все драгує! І це правда. Уявіть насуплене дівча, хворобливе на вигляд, з ріденьким волоссям та восковим обличчям – ось уся Мері»* (переклад – Н. Р.).

Дікен, натомість, був оптимістичнішим, хоча також мав «особливе» дитинство. Хлопчина зростав у багатодітній та малозабезпеченій сім'ї. Речі, іграшки та здорова їжа були дефіцитом у їхній родині. Однак, на противагу Мері та Коліну, він зростав у любові та увазі матері. Він може знайти спільну мову з будь-ким, навіть із тваринами, про що свідчить уривок з тексту: *«Everybody knows him. Dickon's wanderin' about everywhere. Th' very blackberries an' heather-bells knows him. I warrant th' foxes shows him where their cubs lies an' th' skylarks doesn't hide their nests from him» [3, 23] / «Усі його знають. Його будь-де можна зустріти»*

на пустинці. Його ту' кожна гілочка знає. Кажу тобі, лисиці, певно, добровільно показують йому свої кубла, а це й жайворонки від нього ся не ховають» (переклад – Н. Р.).

Запропонований аналіз мотиву дитинства у романі «Гасний сад» Ф. Г. Бернет дає змогу дійти висновку: у зображенні героїв авторка не обминає соціального статусу, способу життєдіяльності, відносини персонажів з дорослими. Письменниця заглиблюється у внутрішній світ дитини, її моральні зацікавлення, сприйняття дорослого світу, що дає можливість класифікувати роман як зразок психологічної прози. Головним об'єктом спостереження письменниці є процес поступового розвитку і формування характеру героїв. Особливість художнього зображення світу дитини полягає в тому, що Ф. Г. Бернет розкриває її внутрішній світ у кризові моменти життя, передає психологічний стан дитини у складній для неї ситуації. Усе це змушує її робити непростий вибір, зрозуміти себе, пізнати нові грані своєї особистості.

Література:

1. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р. Гром'яка, Ю. Коваліва, В. Теремка. – Київ : Академія, 2007. – 752 с.
2. Тимченко А. Структура мотиву: до питання теоретичного осмислення / А. Тимченко // Літературознавчі обрії. Праці молодих учених. – 2010. – Вип. 17. – С. 5–11.
3. Burnett F. «The secret garden» / F. H. Burnett. – London : Heinemann, 1911. – 384 p.

Служенко І.В.,
викладач української мови та літератури
Донбаського державного коледжу технологій та управління

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ МОВНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. В тезах висвітлено проблему формування мовно-комунікативної компетентності та узагальнені підходи до підготовки комунікативно спроможного фахівця.

Ключові слова: «мовно-комунікативна компетентність».

Постановка проблеми. Сьогодні мовно-комунікативна грамотність набуває соціальної значущості: від уміння спілкуватися залежить не тільки життєвий успіх окремої людини, а й ефективність діяльності колективу і загалом добробут країни. Випускник ЗФПЮ має володіти низкою вмій і навичок, які дадуть змогу зорієнтуватися в дорослому житті, допоможуть у подальшому навчанні. Тому від освіти суспільство очікує розв'язання виховних та навчальних завдань, що сприятиме розвитку компетентної мовної особистості здобувача освіти. Формування мовно-комунікативної компетентності допоможе здобувачу освіти реалізувати себе в різних комунікативних ситуаціях.

Стан дослідження. Головним складником комунікативної компетенції (здібність до мови, знання мови, реалізація її в мовленнєвій діяльності) приділено увагу в працях А. Богуш, М. Вашуленка, Д. Ізаренкова, С. Карамана, Л. Мацько, М. Пентилюк.

Методика реалізації компетентнісного підходу і формування мовної компетенції особистості висвітлюється також у працях, присвячених проблемному (П. Білоусенко, О. Біляєв, І. Вихованець, С. Ермоленко, Т. Напольнова, К. Плиско), інтегрованому (О. Біляєв, Л. Варзацька, Л. Дворецька, О. Савченко), когнітивно-комунікативному (О. Горошкіна, А. Нікітіна, М. Пентилюк), інтерактивному (А. Границька, Л. Пироженко, О. Пометун) підходам; навчання розвитку зв'язного мовлення (Л. Варзацька, Г. Іваницька, В. Капінос, Т. Ладизенська, Н. Пашківська, Л. Симоненкова), навчанню мови на текстовій основі (О. Горошкіна, Т. Донченко, М. Крупа, М. Пентилюк).

У формування й становлення компетентнісного підходу в мовній освіті, визначення перспектив подальшого його розгортання зробили внесок психологи та психолінгвісти Б. Баєв, Л. Виготський, П. Гальперін, В. Давидов, М. Жинкін, І. Зимня, Г. Костюк, О. Леонтьєв, О. Лурія, А. Маркова, І. Синиця. Окремі аспекти компетентнісного підходу в мовній освіті на рівні середніх і вищих навчальних закладів окреслено в кандидатських та докторських дисертаціях І. Варнавської, Н. Веніг, І. Волкової, Н. Голуб, О. Горошкіної, І. Дроздової, О. Кулик, І. Кухарчук, О. Кучерявої, С. Омельчука.

М. Головань розглядає компетенцію в трьох аспектах: 1) як коло питань, у яких особа повинна бути обізнана; коло повноважень, делегованих суб'єкту (посадовцю, органу управління, групі та ін.); 2) як досвід, інформаційний ресурс, знання в певній предметній галузі, якими володіє суб'єкт; 3) соціально задана вимога до підготовки особи у певній сфері [7, с. 24].

Висклад основного матеріалу. Аналіз лінгвістичної, психолого-педагогічної і методичної літератури дає підстави стверджувати, що формуванню мовленнєво-комунікативної компетентності здобувачів освіти приділяється ще недостатня увага, психолого-педагогічні, теоретично-методичні дослідження ґрунтовно не розкрили цієї важливої проблеми. Дослідження проблеми формування мовної особистості, ефективних форм, методів і принципів розвитку мовлення, процесу формування комунікативних умінь і навичок знайшли висвітлення у працях В. Бадер, Л. Варзацької, М. Вашуленка, Т. Донченко, С. Карамана, Т. Шелехової. Оволодівати вміннями слухати, говорити, писати, читати, людина вчиться у формі мовленнєвого процесу, що підпорядкований певній меті і здійснюється за допомогою мовленнєвих операцій за певних обставин. Мовлення, визначає І.Зимня, є "своєрідний особливий спосіб формування і формулювання думки засобами мови" [8], мовленнєва діяльність (комунікативна) розглядається як система мовленнєвих дій, що забезпечують спілкування – взаємодію двох або кількох мовців з метою обміну інформацією, що реалізується під час слухання, говоріння, читання і письма. Усі ці чотири види мовленнєвої діяльності становлять основу спілкування.

Потрібно шукати оптимальні шляхи формування мовної особистості, спираючись на відповідні теоретичні психолого-педагогічні засади, що сприяли б ефективному навчанню грамотного українського мовлення здобувачів освіти, які б у самостійне життя вступали мовленнєво підготовленими до розв'язання особистих і громадських проблем, дотримуючись мовленнєвого такту, толерантності, культури спілкування, ввічливості, інших якостей нової системи взаємних стосунків і успішної співпраці сучасної ділової людини.

Висновки. Отже, для формування мовно-комунікативної компетентності здобувачів освіти в закладах фахової передвищої освіти для умови їх успішної соціалізації необхідні такі узагальнені підходи до підготовки комунікативно спроможного фахівця:

1. Створювати оптимальні умови для розвитку комунікативної компетентності здобувачів освіти, самореалізації особистості, формування готовності до успішного входження в соціум.
2. Розвивати вміння здобувачів освіти комунікативно вправдано використовувати засоби мови для сприймання й створення висловлювань; установлювати й підтримувати контакт зі співрозмовниками, формулювати запитання і чітко відповідати на них; аргументовано доводити власні думки в дискусіях, дебатах.
3. Моделювати життєво можливі ситуації для розвитку діалогового мовлення з метою успішного проектування майбутнього, набуття досвіду взаємодії з соціумом.
4. Сприяти вихованню у здобувачів освіти толерантності, поваги до поглядів інших людей.
5. Формувати досвід творчої діяльності студентів, емоційно-ціннісне ставлення до світу.
6. Систематично, послідовно засвоювати знання про лінгвістичні та комунікативні особливості монологічного й діалогічного мовлення.
7. Застосовувати систему навчально-тренувальних вправ, на основі яких формується мовленнєвий етикет та культура спілкування.
8. Розвивати творчі здібності студентів, що неодмінно впливає на вдосконалення їх мовленнєвих умінь і навичок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/15828.html>.
2. Леонова Н.С. Мовно-комунікативна вправність учнів у вимірі компетентісно орієнтованого навчання // Вивчаємо українську мову та літературу. — 2013. — №1. — С. 2 – 7
3. Єрмаков І.Г., Пузіков Д.О. Розвивати життєву компетентність// Шкільний світ. – 2005. №37. – С.5-13.
4. Життєва компетентність особистості : наук.-метод. посібник / за ред. Л. В. Сохань, І. Г. Сохань, Г. М. Несен. – Київ : Богдана, 2003. – 520 с.
5. Головань М. С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду [Текст] / М. С. Головань // Вища освіта України. - 2008. - № 3. - С. 23-
6. Вольфовська Т. Комунікативна компетентність молоді як одна із передумов досягнення життєвої мети // Шлях освіти. – 2001. – № 3. – С.13–16.
7. Ануфрієва Н. М. Соціальна психологія : навч.-метод. посібник / Н. М. Ануфрієва, Т. М. Зелінська, Н. О. Єрмакова – К. , 2009. – 216 с.
8. Леонова Н. С. Мовно-комунікативна вправність учнів у вимірі компетентісно орієнтованого навчання // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2013. – № 1. – С. 2 – 7.

Старинець Г.В.,

викладач української мови і літератури

Коростишівського педагогічного фахового коледжу імені І.Я.Франка

БІНАРНЕ ЗАНЯТТЯ З УКРАЇНСЬКОЇ СЛОВЕСНОСТІ ТА ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ЯК ОДИН ІЗ ШЛЯХІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ

Наш час – це час суттєвих змін у науці, техніці, інформаційному середовищі, освіті. У вирі життя ми навіть не замислюємося над тим, наскільки важливо зберегти своє неповторне «я», а кожне «я» – це невід’ємна часточка народу й держави в цілому. І від кожного з нас залежить її самобутність, неповторність, оригінальність, за якими країну нашу пізнаватимуть у світі. Суспільству потрібні люди, які здатні приймати нестандартні рішення, уміють творчо мислити.

Сьогодні змінюється роль викладача: від інформативної ролі до ролі керуючої та стимулюючої. Наша задача – навчити школярів і студентів учитися. Не секрет, що останнім часом вивчення творів художньої літератури ускладнюється багатьма об’єктивними факторами, з-поміж яких насамперед виділимо захоплення електронними засобами інформації, неспроможними замінити книгу. Отже, учителі намагаються відшукати способи оптимізації самого процесу ознайомлення учнів з художньою літературою.

Одним із засобів активізації пізнавальної і розумової діяльності учнів та студентів, формування інтересу до предмета є систематичне використання міжпредметних зв’язків. Різноманітні й багатогранні зв’язки з історією сприяють пробудженню інтересу до навчання. Елементів ефективного використання міжпредметних зв’язків є багато: опорні знання з історії необхідні для розуміння літературного процесу. Бачити кожний конкретний літературний твір в історичному контексті допомагає саме ця інтеграція. Вона дозволяє уникнути дублювання змісту навчального матеріалу з вказаних предметів, сприяє формуванню цілісної картини світу. Проблема раціонального використання міжпредметних зв’язків у навчально-виховному процесі розроблялася видатними педагогами: Я.Коменським, Й.Песталоцці, К.Ушинським. У ХХ ст. значний внесок у розвиток теорії з даної проблеми зробили психологи: Б.Ананьєв, Ю.Самарін; педагоги: Ю.Бабанський, І.Зверев, І.Лернер. У їхніх працях обґрунтовано погляд на міжпредметні зв’язки як умову систематизації навчального процесу. Ще у 17 столітті Я.А. Коменський сформулював так зване «золоте правило»: «Нехай предмети відразу схоплюються кількома почуттями, замальовуються, щоб закарбуватися через зір і дію руки ... усіма засобами потрібно запалювати спрагу знань і палку старанність до навчання».

Інтегровані бінарні заняття, на нашу думку, і є формою реалізації цього «золотого правила». Бінарне заняття, зазвичай, передбачає проведення «спареного» заняття за суміжними темами з двох дисциплін за участю двох викладачів або одного викладача, який викладає кілька дисциплін. Сутність бінарних занять полягає в тому, що створюється багатогранний зв’язок між окремими дисциплінами навчального процесу.

Бінарний урок (від лат. *binarius* - подвійний) – різновид інтегрованого уроку, що органічно поєднує вивчення двох або декількох предметів, наприклад, іноземної та рідної мов, іноземної мови та літератури (як української, так і світової), української літератури та історії України і т. д.

Бінарний урок – це нетрадиційний вид уроку. Бінарний урок - це творчість двох (або кількох) педагогів, яка переростає у творчий процес. Адже вивчення якоїсь проблеми на грані двох (або кількох) наук - це завжди цікаво, такий вид діяльності викликає високу мотивацію.

Інтеграція змісту декількох предметів формує цілісні знання, об’єднує спільною метою в межах заняття, допомагає поєднати дітей, які віддають переваги різним наукам і бувають пасивними на звичайних уроках.

Завдання бінарних занять:

1. Застосування сучасних педагогічних технологій як форми організації навчання.

2. Поєднання теорії і практики з двох предметів, як вид навчального заняття (нетрадиційні вид уроку).

План підготовки до бінарного заняття.

Перший етап. Учителі-однодумці визначають тему, цілі, задачі уроку, спільні для обох (трьох, чотирьох...) предметів та специфічні для кожного. Проведення уроку доцільне лише за умови наявності спільної мети. Залежно від теми, мети та завдань уроку визначається його тип.

Другий етап - це спільна робота вчителів з обраних предметів. Під час цього етапу:

- розробляється план-сценарій уроку;

- ведеться підготовка фактичного і дидактичного матеріалу, який добирається у відповідності до теми, задач, типу уроку, з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей школярів;

- обирається найбільш ефективне поєднання методів і прийомів – відповідно до поставленої мети, змісту навчального матеріалу, дидактичних задач навчальних предметів, що інтегруються;
- планується структура уроку (при цьому робиться акцент на самостійній пізнавальній діяльності учнів (а не заучуванні готових висновків), створенні проблемних ситуацій з урахуванням логіки навчальних дисциплін;
- визначається ступінь участі кожного з вчителів: або обидва (трое, четверо) працюють на рівних (відбувається діалог), або хтось із них «включається» в урок епізодично.

Третій етап включає в себе контрольний огляд і корекцію розроблених матеріалів до уроку. На цьому етапі вчителі об'єднують свій матеріал, визначають домашнє завдання учням по кожному з предметів.

Четвертий етап – це планування бінарного уроку в розкладі занять. Найкращий варіант – на бінарне заняття відводиться два уроки поспіль (у ВНЗ – одне заняття).

Бінарне заняття з української літератури та історії України може проходити в такій послідовності:

1. В аудиторії знаходяться двоє викладачів і оголошують тему і завдання заняття з української літератури а потім з історії.

2. Актуалізація опорних знань та мотивація навчальної діяльності по кожному з предметів у вигляді фронтального опитування, коли кожен викладач по черзі задає питання по своєму предмету.

3. Викладач історії, на нашу думку, повинен першим розпочати виклад матеріалу, щоб окреслити історичні умови розвитку суспільства того періоду, якому присвячено твір з літератури. Потім викладач літератури підводить студентів до аналізу твору. Впродовж заняття викладачі міняються «ролями» таку кількість разів, яка необхідна для викладу навчального матеріалу. Кожен з викладачів використовує власний арсенал традиційних та інноваційних форм і методів роботи.

4. Підводяться підсумки заняття.

Пропонуємо варіанти бінарних занять з історії та української літератури для 10 класу (I курс):

1. Українська література. Українська література другої половини XIX ст. у контексті розвитку тодішнього суспільства, культури, мистецтва.

Історія України. Національний рух і суспільно-політичне життя у 70–80-х рр. XIX ст. Історичні джерела про українофільський етап національного відродження.

2. Українська література. «ТЕАТР КОРИФЕЙВ». Розвиток драматургії: соціально-побутові та історичні драми й комедії М.Старицького, М.Кропивницького, Панаса Мирного та ін. Від аматорських гуртків до професійного «театру корифейв», що став «школою життя» (І.Франко).

Історія України. Повсякденне життя та культура України в середині XIX – на початку XX ст. Освіта, наука, вплив процесів модернізації на суспільне та повсякденне життя. Література, театр і музичне мистецтво.

3. Українська література. МОДЕРНА УКРАЇНСЬКА ПРОЗА початку XX ст.

Особистісні чинники у світогляді людини на рубежі віків. Посилення зв'язку з культурою Європи, активні націотворчі процеси.

Історія України. Україна початку XX століття перед викликами модернізації. Соціально-економічний розвиток в складі Російської імперії.

4. Українська література. Ольга Кобилянська. Життя і творчість. Формування світогляду письменниці (вплив європейської культури, українського феміністичного руху). Її проза – зразок раннього українського модернізму. Краса вільної душі, аристократизм духу як провідні мотиви новел «Impromptu phantasie», «Valse melancolique».

Історія України. Економічне та суспільно-політичне життя українців у складі Австро – Угорщини на початку XX ст.

5. Українська література. Володимир Винниченко. Життя і творчість, громадська і політична діяльність. Винниченко-художник. Прозові й драматичні твори.

Література

1. Глинская Е. А. Междпредметные связи в обучении / Е. А. Глинская, Б. В. Титова. – Тула, 1980. – 44 с.
2. Данилюк Д. Я. Учебный предмет как интегрированная система / Д.Я.Данилюк //Педагогика. – 1997. – № 4. – С. 24-28.
3. Інтегровані уроки як вид нестандартної організаційної форми навчання української мови [Електронний ресурс] / Ірина Кучеренко. Режим доступу:http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/umls/2011_3/
4. Коменський Я.А. Избранные педагогические сочинения: В 2-х т. – М.: 1982. – 648 с.
5. УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів 10–11 класи (рівень стандарту) [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>